

Brzi kolosijek za sporove male vrijednosti u Bosni i Hercegovini

Komparativna analiza i prijedlozi za reforme

Juni/lipanj 2019. godine

© 2019 TheWorld Bank
1818 H Street NW, Washington DC 20433
Telephone: 202 473-1000; Internet: www.worldbank.org

Neka prava pridržana

Ovaj rad proizvod je osoblja Svjetske banke. Nalazi, tumačenja i zaključci izraženi u ovom radu ne odražavaju nužno stavove izvršnih direktora Svjetske banke niti vlada koje oni predstavljaju. Svjetska banka ne jamči tačnost podataka sadržanih u ovom radu. **Granice, boje, denominacije i druge informacije prikazane na bilo kojoj karti u ovom radu ne podrazumijevaju nikakav sud na strani Svjetske banke u vezi s pravnim statusom bilo koje teritorije, kao ni potvrdu niti prihvatanje takvih granica.**

Prava idopuštenja

Materijal u ovom radu podliježe autorskim pravima. Zato što Svjetska banka potiče širenje svoga znanja, ovaj rad može se reproducirati, u cijelosti ili djelimično, u nekomercijalne svrhe, sve dok se daje puna atribucija ovom radu.

Atribucija—Molimo citirati ovaj rad kako slijedi: Svjetska banka 2019 "Brzi kolosijek za sporove male vrijednosti u Bosni i Hercegovini: Komparativna analiza i prijedlozi za reforme" Svjetska banka.

Svi upiti o pravima i licencama, uključujući i supsidijarna prava, trebaju se uputiti **Publikacijama Svjetske banke, Grupacija Svjetske banke, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; fax: 202-202-2025; email: pubrights@worldbank.org**

Izradu ovog materijala finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva putem sredstava UK aid, a stavovi iznijeti ovdje ne odražavaju nužno zvanične stavove Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

SADRŽAJ

O ovom izvještaju	7
Priznanja	8
Akronimi	9
Rezime	11
1. Pozadina	14
2. Metodologija	15
3. Sporovi male vrijednosti i procedure izvršenja za neosporena potraživanja	17
4. Tok predmeta u sporovima male vrijednosti u BiH	20
5. Pragovi za sporove male vrijednosti	26
6. Takse	30
7. Podnošenje tužbe	36
8. Sakupljanje dokaza	39
9. Princip adversarnog postupka	42
10. Pripremanje predmeta	45
11. Glavno ro ište	47
12. Rokovi	49
13. Sadržaj presude	51
14. Presuda zbog propuštanja	52
15. Razlozi za žalbu	53
16. Takse na žalbe	55
17. Pravila drugostepenog postupka	57
18. Alternativno rješavanje sporova	58
19. Zaključci	60
Aneks 1: Nalazi i preporuke	62
Aneks 2: Lista konsultovanih interesnih strana	67
Aneks 3: Reference	68
Aneks 4: Istorijski pregled razvoja sporova male vrijednosti	72
Aneks 5: Pristupi regulisanju sporova male vrijednosti	75
Aneks 6: Elektronska anketa	77

O ovom izvještaju

Ovaj Izvještaj izrađen je u okviru Projekta tehničke pomoći za privredno pravosuđe u Bosni i Hercegovini (Projekt) financiranog iz Uzajamnog fonda Velike Britanije za dobru upravu i reformu investicione klime. Cilj Projekta je podržati pravosudne institucije u implementaciji reformi kojima se poboljšava efikasnost i pristup privrednom pravosuđu u BiH, nadovezujući se na preporuke Studije izvodljivosti o unapređenju upravljanja privrednim predmetima u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) iz 2006. godine koju je finansirala Velika Britanija. Projekt je dio šire inicijative Svjetske banke da podigne svijest o mogućnostima za reforme i informira politički dijalog o efikasnosti, kvalitetu i pristupu pravosuđu u zemljama Zapadnog Balkana s ciljem poboljšanja učinkovitosti pravosudnih sistema u tim zemljama.

Projekt se sastoji od pet komponenti, kako slijedi: (1) jačanje privrednih odjeljenja odnosno **privrednih sudova u FBiH i Republici Srpskoj (RS) putem analize broja predmeta i radnog opterećenja**, kao i davanja preporuka za preuređenje postupaka, smanjenje zaostataka i jačanje upravljanja sudovima; (2) ubrzavanje rješavanja sporova male vrijednosti na osnovu rezultata komparativne pravne analize parničnog postupka u BiH i u nekoliko zemalja **Evropske unije**; (3) povećanje pristupa pravosuđu za mikro, mala i srednja preduzeća (MMSP-ovi) putem izrade vodiča za povećanje pravne pismenosti među firmama; (4) izgradnja **kapaciteta kroz razvoj i implementaciju kolegijalnog savjetovanja i dodatne edukacije za sudje na privrednom referatu**; i (5) provedba procesnih reformi radi zatvaranja praznina i smanjenja uskih grla u procesuiranju predmeta putem prijedloga zakonodavnih izmjena.

Ovaj izvještaj isporučen je u okviru **2. komponente Projekta. On ispituje procesno zakonodavstvo i sudsku praksu za rješavanje sporova male vrijednosti u Austriji, Danskoj, Estoniji, Njemačkoj, Letoniji i Sloveniji i poredi ih sa procedurama u Bosni i Hercegovini (BiH) u cilju ocjenjivanja efikasnosti procedura u BiH pružanja primjenjivih preporuka za njihovu optimizaciju**

Priznanja

Izveštaj je pripremio tim Svjetske banke koji su vodili gospođa **Roberto O. Panzardi** i gospođa **Zuhra Osmanović** (vođa projektnog tima). Autor izveštaja je gospođa **Svetozara Petkova**. Izveštaju su takođe doprinijela stručna znanja izvjestilaca za pojedinačne zemlje, gospođa **Tamae Klari** (BiH), gospodina **Georga Stawa** (Austrija), gospođa **Annette Hastrup** (Danska), gospođa **Meeli Kaur** (Estonija), gospođa **Anne Tönies-Bambale** (Njemačka), gospođa **Dane Rone** (Letonija) i gospođa **Karmen Ceranja** (Slovenija), koji su analizirali zakonski okvir i sudske prakse u poređenju zemalja. Gospođa **Runyararo Gladys Senderayi** obezbijedila je vrijedne preporuke i direktorsko usmjerenje.

Članovi tima se žele zahvaliti članovima i osoblju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTV), zvaničnicima iz ministarstava **pravde, advokatskih komora, centara za obuku u pravosuđu, privrednih komora** te sudijama, sudskim pomoćnicima, advokatima i privrednim društvima u BiH za njihove uvide koji su obezbijedili informacije za ovo istraživanje i obogatili ga.

Autor odaje priznanje vrijednom doprinosu gospođe **George Harley** čije ideje i entuzijizam su inspirisali ovo istraživanje.

Akronimi

BD	Br ko Distrikt
BiH	Bosna Hercegovina
CEPEJ	Komisija Savjeta Evrope za efikasnost sudstva (Council of Europe European Commission for the Efficiency of Justice)
CoE	Savjet Evrope (Council of Europe)
ECHR	Evropska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (European Convention of Human Rights and Fundamental Freedoms)
ECtHR	Evropski sud za ljudska prava (European Court of Human Rights)
FBIH	Federacija Bosne i Hercegovine
HJPC	Visoko sudsko i tužilačko vijeće (High Judicial and Prosecutorial Council)
RS	Republika Srpska
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SOKOJ	Sistem za elektronsko podnošenje i procesuiranje komunalnih tužbi u BiH
WB	Svjetska banka (World Bank)

Rezime

1. Svrha izvještaja. Svrha ovog izvještaja je sprovođenje **komparativne analize postupaka** za rješavanje sporova **male vrijednosti u Bosni i Hercegovini (BiH)** i obezbjeđenje **preporuka** za unapređivanje ovih postupaka, na osnovu **lekcija** naučenih u **uporednim jurisdikcijama Austrije, Danske, Estoniji, Njemačkoj, Letoniji i Sloveniji**. Izvještaj predstavlja rezultat projekta tehničke podrške koji je osmišljen **da unaprijedi poslovnu klimu u BiH kroz brže procesuiranje privrednih predmeta, i koristi informacije** iz šire inicijative Svjetske banke **usmjerene ka informisanju dijaloga o pravosudnoj politici i reformama na Zapadnom Balkanu**. Analiza je prije svega namijenjena **pravnoj zajednici u BiH, uključujući i donosioce politika, sudije, advokate i akademske krugove**
2. Definicija sporova male vrijednosti i obuhvat izvještaja. Postupci za sporove male vrijednosti osmišljeni su za rješavanje građanskih i privrednih sporova ispod određene vrijednosti, na način koji je jednostavniji, brži i **jeftiniji** od opće procedure. Procedura za **sporove male vrijednosti u BiH primjenljiva je na građanske i privredne sporove u iznosu manjem od 5.000 KM (ko 2.550 EUR)**. U smislu obuhvata, ovaj izvještaj pokriva **kako privredne tako i građanske sporove male vrijednosti**. Razlog je **što se isti postupak primjenjuje na obje vrste predmeta**. Izvještaj je prije svega usmjeren na Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republiku Srpsku (RS), zbog toga što je stepen opterećenja predmetima u Distriktu Brčko (BD) zanemarljiv. Ipak, istraživanje uključuje pregled svih tri procesna zakona i 13 različitih zakona o **sudskim taksama koji su primjenivi u BiH**.
3. Sporovi male vrijednosti i postupci izvršenja za neosporena potraživanja. U okviru istraživanja razmatra se efekat koji definicija **vjerodostojne isprave** ima na količinu predmeta **sporovane male vrijednosti**. Preporučuje se proširivanje definicije **vjerodostojne isprave** pošto njen mali obim u BiH rezultuje izuzetno velikom količinom sporova **male vrijednosti**. Trenutna definicija nije samo prilično uska, već se i razlikuje u različitim entitetima. Sudovi **sutrenutno preopterećeni sporovima male vrijednosti** za radne za komunalne usluge. Da bi se ta situacija riješila, BiH bi mogla da proširi definiciju **vjerodostojne isprave tako da ona obuhvata sve** tipove potraživanja za komunalne usluge. U dugoročnom periodu, **BiH bi mogla da razmotri** ponovno uvođenje postupka **platnog naloga** kako bi se sudovi oslobodili građanskih i privrednih nekomunalnih predmeta u kojima dužnik ne osporava potraživanje.
4. Tok predmeta sporovane male vrijednosti u BiH. Sporovi male vrijednosti u BiH su prisutni u **veoma velikim relativnim** količinama u odnosu na opšte građanske i **privredne predmete**, što naglašava njihovu važnost u pravnom sistemu zemlje. Podaci o trajanju **predmeta ukazuju da, ukupno gledano, postupci sporovane male vrijednosti** nisu kraći od opštih postupaka, a nekada traju čak i znatno duže. To znači da pojednostavljena pravila ne rezultuju bržim i **jeftinijim** rješavanjem sporova **male vrijednosti**
5. Pragovi za sporovane male vrijednosti. Dva pitanja se pojavljuju u vezi **pragova za postupke za sporovane male vrijednosti u BiH**. Prvo, **prag je relativno visok** prema tome, postupci su primjenivi na široki spektar predmeta. To, sa svoje strane, znači da bi pravna zajednica mogla da sa oprezom pristupi **razmatranju** enja dodatnih pojednostavljenih postupka, pošto bi velika količina predmeta bila izložena uticaju takve reforme. Imajući u vidu **potencijalne otpore** BiH bi mogla da uvede dodatni, niži prag, **na koji bi se primjenjivala ta nova pojednostavljena** Drugo, sudije u BiH nemaju slobodu odlučivanja o tome da li da

primjenjuju postupak za sporove male vrijednosti ili ne. Ako se postupak dodatno pojednostavi, bilo bi od pomoći i da se sudijama da sloboda u odlučivanju da ne primijene postupak za sporove male vrijednosti na kompleksne predmete, iako je njihova vrijednost ispod praga

6. **Takse BiH se sastoji od mnogobrojnih jurisdikcija** pri čemu svaka ima svoja pravila o taksama. Štaviše, postoji nekoliko taksi u okviru jedne instance (za tužbu, **za presudu i ponekad za odgovor** na tužbu). **S druge strane, u svim zemljama sa kojima je ušeno porećenje, plaćanje se jedna jedinstvena taksa po jednoj instanci** zahtijevanje plaćanja različitih taksi po sudskoj instanci suprotno je od međunarodno priznate prakse i opterećuje je **za sudove. Bilo bi korisno kadabi se pravila izmijenila tako da se zahtijeva da se jedinstvena sudska taksa plati prije pokretanja parnice. To bi motivisalo obijes naporni** enja, uštedilo vrijeme sudijama i sudskim službenicima, a institucije nadležne za izvršenje **oslobodilo** napora koje ulažu u **naplatu** neplaćenih taksi.

7. Podnošenje tužbe. Prema najboljim priznatim međunarodnim praksama, tužbe u sporovima male vrijednosti se podnose ili elektronski, preko jedinstvenog pravosudnog portala, ili, ako takav portal nije dostupan, putem strukturiranih obrazaca koji olakšavaju proces za sudije i za stranke. **BiH sistem SOKOP** omogućava elektronsko podnošenje komunalnih tužbi. Ne postoje obrasci **ni opcije** za elektronsko podnošenje tužbi koje nisu komunalne prirode. **Ukratkoročnom periodu se preporučuje uvođenje obaveznih obrazaca, kako za podnošenje tužbe, tako i za odgovor tuženog, zasporove kojnisu komunalne prirode.** U dugoročnom periodu mogla bi da se uvede opcija za podnošenje svih tužbi preko elektronskog portala

8. Uvođenje dokaza U većini **jurisdikcijai** uvođenje dokaza u sporovima male vrijednosti je pojednostavljeno. Pojednostavljenja imaju dva primarna oblika: uvođenje strožije ocjene relevantnosti **i/ili pojednostavljuje se oblik u kojem se dokazuje** Postupci u BiH ne uključuju nijedno od ovih pojednostavljenja. **Kao rezultat toga** čak i u slučajevima sa minimalnom vrijednošću, prvostepeni sud može da sasluša brojne svjedoke i **prihvati** vještačenja, **dok** troškovi **ovih radnji mogu** višestruko **da** premaše vrijednost spora. Preporučuje se da BiH razmotri uvođenje strožije ocjene relevantnosti **dokaza da se pojednostavi oblik dokaza i da** ograniči korišćenje vještačenja u slučajevima u kojima je vrijednost sporoveoma niska

9. **Ročišta. BiH zahtijeva dva ročišta, kako za sporove male vrijednosti, tako i za opšte sporove; pripremnoročište, a nakon toga glavno ročište. U mnogim uporednim jurisdikcijama je dozvoljeno da se sporovi male vrijednosti sprovede pisanim putem. BiH bi trebalo da razmotri izmjene svojih procedura u skladu sa ovim, predviđajući da se sporovi male vrijednosti sprovede pisanim putem po pravilu, osim u slučaju da jedna od strana eksplicitno zatraži ročište. Alternativno, predmet može da se procesuirati bez pripremnog ročišta, osim u slučaju da sud odluči, na osnovu kompleksnosti predmeta, da je pripremnoročište neophodno. Pravilo koje dozvoljava izostavljanje pripremnog ročišta sada je primjenljivo samo u RS to samozapriredne predmete**

10. **Rokovi Za razliku od uporednih jurisdikcija BiH jeskratila samonekoliko rokova u postupku za sporove male vrijednosti i to nema značajan efekat na trajanje predmeta.**

¹ Sistem za elektronsko podnošenje i procesuiranje komunalnih tužbi u BiH.

Uvođenje kraćih rokova, slika njih onima koji se koriste u prekograničnom postupku u EU, podstaklo bi brže rješavanje predmeta **u sporovima male vrijednosti**.

11. Sadržaj presude. **U BiH** nema razlike između sadržaja presude koja se izriče u predmetu **sporova male vrijednosti** i one koja se izriče u redovnom predmetu. Za razliku od toga, **u mnogim oduporednih jurisdikcija** određeni elementi presude **se izostavljaju predmetima sporova male vrijednosti**. Na ovaj način **se štedi vrijeme sudija**, koje bi se inače trošilo **na pripremanje** nacrtanih dugačkih presuda. BiH bi mogla da pojednostavi zahtjeve vezane za sadržaj presuda za predmete **u sporovima male vrijednosti**. Na primjer, umjesto uključivanja svih činjenica i dokaza koji su **izneseni predmetu**, kada piše presudu sudija može **da ima** opciju da uključi samo one činjenice za koje smatra da su utvrđene **i dokaze na kojima se presuda zasniva**.

12. **Presuda zbog propuštanja**. Prema opštem postupku i postupku za sporove **male vrijednosti u BiH**, **ako** tuženi kojem je tužba uredno dostavljena ne odgovori na nju, sud izriče **presudu** zbog propuštanja, ako je zahtjev za njeno donošenje bio sadržan u tužbi. **Zahtjev je formalnost, ali ako** zostane, sud je spriječen da zatvori predmet. BiH bi mogla da ojača **ovo pravilo u predmetima sporova male vrijednosti**, time što bi se predvidjelo da bi, ako tuženi kojem je tužba **uredno dostavljena ne odgovori na nju**, **sud trebalo da izrekne presudu zbog propuštanja**, čak i u odsustvu eksplicitnog zahtjeva tužioca. **Ista posljedica bi trebalo da bude** predviđena za tuženog kome je uredno dostavljena tužba, a koji podnese samo formalni odgovor na tužbu i ne pojavi se na zakazanom ročištu.

13. **Pravila drugostepenog postupka**. Na drugom stepenu nema nikakvih pojednostavljenih postupaka za **sporove male vrijednosti u BiH**. **Sudije u drugom stepenu** provode jednako vremena i ulažu jednako napora u predmete **u sporovima male vrijednosti kao i u opšte predmete**. **U presudama u sporovima male vrijednosti razlozi** za žalbu su ograničeni. Prema tome, **očekuje se da bi vrlo mali broj predmeta u sporovima male vrijednosti trebalo da dođe do drugostepenog suda**; međutim, značajan broj predmeta **sporova male vrijednosti ipak se razmatra u drugom stepenu**. Prema tome, **bilo bi korisno da se pojednostavljene postupci uvedu i u drugostepenim sudovima**. Pojednostavljenje bi, na primjer, **moglo uključivati razmatranje predmeta od strane samo jednog sudije, umjesto od strane više od tri sudije**.

14. **Alternativno rješavanje sporova**. **Medijacija** se često smatra isplativim načinom za rješavanje sporova **male vrijednosti**. Većina evropskih država, međutim, ima problema sa podsticanjem korištenja medijacije. Uvođenje obaveznih inicijalnih sesija medijacije za određene tipove predmeta izgleda obećavajuće. Iskustva iz Njemačke pokazuju da obavezna **medijacija nije prikladna za sve tipove sporova male vrijednosti**. Međutim, **mogla bi biti** prikladna za određene, usko definisane kategorije predmeta. Bilo bi važno **prikupiti dodatne empirijske dokaze iz zemalja koje su svoje postupke uključile obaveznu inicijalnu medijaciju**, prije prilagođavanja tog postupka i njegovog korištenja za određene tipove predmeta **male vrijednosti u BiH** (npr. susjedski sporovi, sporovi za ljekarske greške, tužbe iz osiguranja).

15. **Opšti zaključak**. Opšti zaključak izvještaja je da postupak za sporove **male vrijednosti u BiH** uključuje minimalna pojednostavljenja. Kao rezultat toga, on nije ni **jeftiniji** ni kraći od opšteg postupka. Da bi procedura bila djelotvorna i služila svojoj svrsi, trebalo bi da bude **reformisana** kroz uvođenje značajnih **pojednostavljenj** izvještaj nudi cijeli izbor opcija za **vrste pojednostavljenj** koja bi omogućila da postupak za **sporove male vrijednosti u BiH**

ostviti svoju svrhu odnosno da omogu i brže i jeftinije rješavanje u sporovima male vrijednosti u odnosu na opšti postupak.

1. Pozadina

16. U posljednjim godinama male sporovimale vrijednosti poklanja posebna pažnja. Svjetska banka razmatra ovo pitanje u različitim dokumentima. U prominentnoj publikaciji Svjetske banke *Doing Business* (Lakoća poslovanja) prepoznaje se da „*sudovi za sporove male vrijednosti, ili pojednostavljeni postupci za sporove male vrijednosti, kao oblik pravosuđa sa kojim se opšta javnost najvjerovatnije sreće, igraju posebnu ulogu u izgradnji povjerenja javnosti i pouzdanosti u pravosudni sistem. Oni pomažu da se ostvare moderni ciljevi efikasnosti i isplativosti kroz obezbjeđenje mehanizma za brzo i jeftino rješavanje pravnih sporova koji uključuju male iznose novca. Pored toga, oni imaju tendenciju da smanje broj zaostalih neriješenih slučajeva i opterećenje predmetima u višim sudovima.*“³ Posljedno, Svjetska banka prepoznaje postojanje suda za sporove male vrijednosti ili pojednostavljenog postupka za sporove male vrijednosti kao dobru praksu prilikom ocjene indikatora za Izvršavanje Ugovora.⁴

17. U 2017. godini, kroz projekat koji je finansiran iz nizozemske Inicijative za vladavinu prava, Svjetska banka je sprovedla komparativnu analizu postupaka za sporove male vrijednosti u državama članicama EU.⁵ Izveštaj je naglasio glavne odlike postupaka u sporovimale vrijednosti i dao niz preporuka i opcija za zemlje koje su željele da uvedu postupke za sporove male vrijednosti ili da sprovedu reformu i unaprijede postojeće postupke. Izveštaj je predstavljen na Zapadnom Balkanu i izazvao je ogroman interes. Reformske opcije koje su predložene u njemu, međutim, zahtijevale dodatnu elaboraciju kako bi se mogle sprovesti i prilagoditi pravnom kontekstu BiH, a tehnička podrška predstavlja nadgradnju na taj zadatak

18. Studija o **Unapređivanju upravljanja privrednim predmetima u Federaciji Bosne i Hercegovine** sprovedena 2016. godine identifikovala je sporove male vrijednosti kao jedan od najproblematičnijih tipova predmeta u FBiH. Za predmete u sporovimale vrijednosti utvrđeno je da pretjerano dugo trajaju (zv. vrijeme dispozicije) prosječno trajanje za sporove male vrijednosti iznosilo je 702 dana, što je četiri puta duže od srednje vrijednosti Savjeta

² Istorijski pregled razvoja postupka za sporove male vrijednosti dat je u Aneksu 4 ovog Izveštaja.

³ Vidjeti izvještaj Svjetske banke, *Doing Business* (Poslovanje), Sprovedenje ugovora, dobre prakse, na adresi <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/enforcingcontracts/goodpractices#Introducing>

⁴ Trećina vrijednosti bodova ovog indikatora odnosi se na 'indeks strukture sudova i postupaka', koji ima pet komponenti, a dostupnost suda i/ili postupka za sporove male vrijednosti je jedna od tih komponenti. Ostale četiri komponente koje doprinose 'indeksu strukture sudova i postupaka' su: dostupnost specijalizovanog privrednog suda, odjeljenja ili odsjeka, dostupnost mjera obezbjeđenja; kriterijumi koji se koriste za dodjeljivanje predmeta sudijama i dokazna težina svjedočenja žena. Vidjeti izvještaj Svjetske banke, *Doing Business* (Poslovanje), Metodologija za ocjenjivanje sprovedenja ugovora, na adresi <http://www.doingbusiness.org/Methodology/EnforcingContracts>

⁵ Harley, Georgia; Said, Agnes Cristiana. 2017. *Fast-tracking the resolution of minor disputes: experience from EU member states* (Ubrzavanje rješavanja manjih sporova: iskustva iz država članica EU) (na engleskom jeziku). Washington, D.C.: Grupacija Svjetske banke. <http://documents.worldbank.org/curated/en/670181487131729316/Fast-tracking-the-resolution-of-minor-disputes-experience-from-EU-Member-States>

Evrope koja iznosi 177 dana⁶ Trajanje predmeta sporovimale vrijednosti u BiH nije samopredugou pore enju sa prosje nim trajanjem u Evropi, ve i u pore enju sa trajanjem opštih privrednih predmeta u zemlji⁷ 2015. godin, prosje no trajanje riješenih prvostepenih sporova male vrijednosti u BiH iznosilo je 702 dana, u pore enju sa trajanjem opštih privrednih sporova na prvostepenim sudovima koje je iznosilo 391 dan U RSu, trajanje riješenih prvostepenih sporova male vrijednosti iznosilo je 580 dana u pore enju sa 789 dana potrebnih za opšte prvostepene privredne sporove Situacija u BiH je bila posebno paradoksalna obzirom da predmeti u sporovimale vrijednosti u principu treba da traju kra e od predmeta koji se procesuiraju u opštem postupku. Ako oni traju duže, onda to dovodi u pitanje svrhu postojanja posebnog kolosijeka za sporove male vrijednosti U studiji je data preporuka da se unaprijedi postupak za sporove male vrijednosti u BiH i da se razmotre opcije za njegovo unapre enje u RSu. Kao nastavak rada na preporukama iz Studije, Svjetska banka i Ujedinjenog Kraljevstva za dobupravu i reformu investicione klime su, u bliskoj koordinaciji sa VSTM, pokrenuli Program tehni ke podrške za privredno pravosu e. Ovaj izvještaj je razvijen u okviru komponente programa koja se odnosi na sporove male vrijednosti.

19. Ova analiza postupka za sporove male vrijednosti u BiH dolazi u prikladno vrijeme. Zakoni o parničnom postupku u entitetima BiH usvojeni su prije 16 godina, 2003. godine. Od tada je postupak ostao nepromijenjen, osim pove anja praga sa 3.000 KM na 5.000 KM u 2013. godin. Sporovimale vrijednosti nisu privukli pažnju ni akademske literature u BiH. Pravo je vrijeme za kriti ku ocjenu toga da li pravila postupka za sporove male vrijednosti ispunjavaju cilj osiguranja brže i jeftinije pravde u sporovimale vrijednosti, te za identifikaciju preporuka za njihovo unapre enje. Kako BiH i druge zemlje u regionu nastavljaju da sprovode reforme svojih pravosudnih sistema da bi omogu ile konkurentno poslovno okruženje koje podstie rast privatnog sektora i ekonomski rast, pove anje efikasnosti u procesuiranju sporovimale vrijednosti postalo je prioritet i ključna ulazna ta ka za reforme. S tim u vezi, razlika postoje ih postupaka i na ina njihovog unapre enja može pomo i u izradi reformskih scenarija koji bi mogli poslužiti kao poluga za reforme partnerima u BiH

2. Metodologija

20. Ova komparativna analiza razmatrana in na koji su postupci za rješavanje sporova male vrijednosti u građanskom i/ili privrednom pravosu u regulisani u zakonu i implementirani u sudskoj praksi u šest jurisdikcija Evropske Unije (Austrija, Danska, Estonija, Njema ka, Letonija i Slovenija). Potom poredi postupke u državama članicama EU sa postupkom za sporove male vrijednosti u BiH. Na osnovu pore enja, analiza daje preporuke za unapre enje postupka u sporovima male vrijednosti u BiH⁸

⁶ Ibid., stranica 9.

⁷ Ibid., stranica 15.

⁸ Istraživanje je sprovedeno paralelno sa komparativnom analizom postupka za sporove male vrijednosti u Srbiji, koju finansira Višedonatorski uzajamni fond za podršku pravosudnom sektoru u Srbiji (Multi-Donor Trust Fund for Justice Sector Support in Serbia - MDTF-JSS). Istraživanje u Srbiji poredi postupak u Srbiji sa pravilima u šest istih jurisdikcija iz EU Istovremeno napredovanje u dvije komparativne analize omogu ilo je uzajamno oboga ivanje ideja izme u članova timova. Iako su komparativne informacije identične za oba izvještaja, nalazi i analiti ki naglasak su radikalno druga liji, zbog zna ajnih razlika izme u postupaka za sporove male vrijednosti i upravnih struktura u BiH i u Srbiji.

21. Izbor jurisdikcija iz EU zasnovan je na nekoliko kriterijuma. Da bi se osigurala relevantnost, pravni sistemi izabranih jurisdikcija temeljeni su na kontinentalnom pravu, imaju slične pravne sisteme kao BiH, i nemaju posebne sudove za sporove male vrijednosti. Da bi se osigurala različitost pristupa, tri izabrane jurisdikcije (Austrija, Njemačka i Danska) su među takozvanim „starim demokratijama“ zapadne Evrope, a preostale (Estonija, Letonija i Slovenija) predstavljaju zemlje istočne Evrope koje su nekada bile dio istočnog bloka. Konkretno, da bi se ojačao kvalitativni aspekt ove analize, članovi tima su identifikovali zemlje koje imaju pravosudne sisteme relativno visokim uinkom, a na osnovu standarda Evropske komisije za efikasnost pravosuđa Vijeća Evrope (Council of Europe European Commission for the Efficiency of Justice CEPEJ) amo gdje je to prikladno, istraživanje stavlja u isti okvir pravila za sporove male vrijednosti u zemlji sa pravilima za prekogranične sporove male vrijednosti u okviru Regulativ (EC) br. 861/2007 Evropskog parlamenta iijv a kojom se uspostavlja evropski postupak za sporove male vrijednosti (u nastavku, Regulativ (EC) br. 861/2007).

22. Premisa analize je da se postupak za sporove male vrijednosti razlikuje od opšteg po tome što su određeni zahtjevi ublaženi, pojednostavljeni ili izostavljeni, kako bi se osigurao jeftiniji, brži i efikasniji postupak i kako bi se olakšao pristup pravdi. Prema tome istraživački tim je usmjerio napore samo na one elemente postupka za sporove male vrijednosti (koji se u različitim zemljama naziva brzi postupak, pojednostavljeni postupak, pisani postupak itd.) koji odstupaju od opšteg parničnog postupka u određenoj zemlji.

23. Izvještaj je pripremljen na osnovu istraživanja iz ureda, konsultacija, kao i diskusija u fokus grupama i elektronske ankete pravne zajednice u BiH. Istraživanje iz ureda je obuhvatilo zakonski okvir, akademske radove i sudsku praksu, uključujući i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava (European Court of Human Rights ECtHR) U istraživanju su korišteni obimni inputi izjvestilaca iz pojedinačnih zemalja (po jedan izjvestilac po jurisdikciji i jedan za BiH) sa fokusom na različite aspekte postupka za sporove male vrijednosti u odnosu na opšti postupak u svakoj jurisdikciji. Održane su ukupno četiri diskusije u fokus grupama, dvije sa sudijama i dvije sa advokatima, u FBiR i RS, kako bi se prikupila njihova mišljenja o reformama koje bi mogle biti prikladne u lokalnom kontekstu. Listansultovanih interesnih strana data je u Aneksu 2. Članovi tima su kroz elektronsku anketu prikupili mišljenja sudija, sudskih saradnika i advokata o različitim aspektima postupka u sporovima male vrijednosti i predloženim preporukama. Anketa je distribuirana preko adresara centara za obuku u pravosuđu, advokatskih komora i privrednih komora. Anketa je bila otvorena tri mjeseca i primljeno je 159 odgovora. Upitnik koji je korišten u anketi nalazi se u Aneksu 6. Rezultati ankete, koji su bili na bosanskom / srpskom / hrvatskom jeziku, dostupni su samo online.

24. Kompleksna struktura upravnog uređenja u BiH znači da se, unutar zemlje, sporovi male vrijednosti razmatraju u više različitih jurisdikcija. BiH je uspostavljena nakon raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Izuzetno fragmentirana struktura upravnog uređenja u zemlji propisana je njenim Ustavom uspostavljenim Dejtonskim mirovnim sporazumom. U BiH postoji 14 relativno autonomnih jedinica: institucije BiH na nivou države; dva entiteta – FBiH i RS; autonomni Distrikt Brčko (BD); te 10 kantona u FBiH svaki sa svojom izvršnom, zakonodavnom i sudskom granom i širokim funkcijama propisanih Ustavom. U FBiH se i privredni predmeti i predmeti sporova male vrijednosti razmatraju u prvoj instanci u općinskim sudovima. U RS-u se svi privredni predmeti, uključujući i privredne sporove male vrijednosti, rješavaju u prvoj instanci u okružnim privrednim sudovima, dok su

parni ni predmeti i sporovi male vrijednosti u građanskom pravu u nadležnosti osnovnih sudova. U BiH su i parni ni i privredni sporovi u nadležnosti Osnovnog suda BD-a. Svaka od te tri jurisdikcije ima svoj Zakon o parni nom postupku, oni jesu slični, ali ne i identični. Šta više, RS, BD i svaki od deset kantona imaju svoje zakone o sudskim taksama. S BiH takođe ima svoja pravila o taksama. Fokus ovog istraživanja je na FBiH i RS, pošto je opterećenje predmetima u BD-u relativno zanemarljivo. Ipak, u istraživanju se razmatraju sva tri proceduralna zakona koja su primjenjiva u BiH, kao i 13 različitih zakona o sudskim taksama koji su primjenjivi u zemlji

25. Izvještaj je strukturiran u tri osnovna dijela. Najprije se okvirno predstavlja obuhvat analize trenutne situacije vezano za sporove male vrijednosti u BiH, u smislu opterećenja predmetima, trajanja predmeta za ostalih neriješenih predmeta. U drugom dijelu izvještaj prati razvoj tipičnog postupka za spor male vrijednosti, razmatraju se ključne elemente kao što su takse; podnošenje tužbe; sakupljanje dokaza, uključujući i nivo inicijative koja je prihvatljiva za sudije u adversarnim sistemima; priprema predmeta; rokovi; vremenski rokovi; presude; razlozi za žalbe; takse na žalbe; pravila za drugostepeni sud; te potencijal za alternativno rješavanje sporova u sporovima male vrijednosti. Konačno, u izvještaju se predstavljaju zaključci i preporuke.

3. Sporovi male vrijednosti i procedure izvršenja za neosporena potraživanja

Nalazi:

- Definicija vjerodostojne isprave u BiH je prilično uska i razlikuje se u različitim entitetima. Kao rezultat toga, sudovi su preopterećeni sporovima male vrijednosti za onevrstena za komunalne usluge koji su isključeni iz postupaka naplate po vjerodostojnim ispravama
- čak i kad bi se definicija vjerodostojne isprave proširila tako da obuhvata sva potraživanja za komunalne usluge, mnoge tužbe koje dužnik ne osporava i dalje bi išle u parnicu zbog toga što, za razliku od većine jurisdikcija u EU, BiH ne poznaje institut platnog naloga

Preporuke:

- Proširiti definiciju vjerodostojne isprave u FBiH, BD i RSu, tako da obuhvata sva vrste tužbi za komunalne usluge
- Razmotriti ponovno uvođenje platnog naloga uz unapređena zasnovana na najboljim priznatim praksama iz EU

26. Važno je razlikovati sporove male vrijednosti od postupaka za izvršenje za neosporena potraživanja (u nastavku se oni zbog drugačijeg izražavanja nazivaju 'neosporena potraživanja'). Na prvi pogled, razlika izgleda jasna. Sporovi male vrijednosti su parni ni postupci koji su osmišljeni za rješavanje sporova ispod određene vrijednosti.¹⁰ Zbog male

⁹ U skladu sa Zakonom o parni nom postupku pred Sudom BiH, on ima nadležnost u sljedećim tipovima parni nih postupaka: (i) imovinski sporovi između u BiH i entiteta, između u BiH i Distrikta Brčko, između u entiteta, između u entiteta i Distrikta Brčko i između u institucija BiH koje izvršavaju svoja javna ovlaštenja, (ii) imovinski sporovi koji proističu iz šteta koje su rezultat aktivnosti javnih nadležnih institucija BiH i njihovih zvanika i (iii) ostali imovinski sporovi u kojima je nadležnost Suda propisana zakonima BiH ili međunarodnim sporazumom.

¹⁰ Za razliku od BiH, većina analiziranih oblasti odgovornosti ne razlikuje građanske i privredne sporove male vrijednosti. Slovenija je jedina analizirana zemlja koja pravi takvu razliku.

vrijednosti spora ovi postupci su jednostavniji od opštih. Pojednostavljena mogu da budu manja ili značajna, u zavisnosti od **jurisdikcije** Neosporena potraživanja¹¹ **su postupci u kojima povjerilac** ima priliku da dobije izvršnu ispravu za neizmireno novano potraživanje uz pretpostavku da dužnik priznaje potraživanje ili ne reaguje na njega. Ako dužnik uloži prigovor, međutim, onda bi neosporeno potraživanje nastavilo **dalje** u parnični postupak **i, u zavisnosti od svoje vrijednosti, moglo završiti u okviru sporovemale vrijednosti**. Neosporena potraživanja obično uključuju dva tipa izvršnih postupaka: **platni nalog** (dostupan u većini evropskih zemalja) i izvršenje na osnovu vjerodostojne isprave (obično dostupno u istočnoj Evropi).

27. Ako povjerilac ima novano potraživanje od dužnika **koje je ispod određene vrijednosti, on obično može da izabere da li zahtijevati plaćanje putem izvršnog postupka za neosporena potraživanja ili putem parničnog postupka za sporovemale vrijednosti. Ako se na određeno potraživanje mogu primijeniti oba postupka, većina povjerilaca odabrala bi izvršenje, pošto je to brže i jeftinije. Ako je, međutim, postupak izvršenja u nekoj zemlji nefunkcionalan ili je njegova primjenjivost veoma uska, onda bi se velika količina predmeta usmjeravala na sporovemale vrijednosti. Prema tome, čak i ako definicija, obuhvat i odlike izvršnog postupka nisu dio pravila za sporovemale vrijednosti, oni imaju direktan efekat na količinu predmeta koji ulaze na kolosijek za sporovemale vrijednosti**

28. Jedini postupak za neosporena potraživanja u BiH je izvršenje zasnovano na vjerodostojnoj ispravi. Za razliku od većine **jurisdikcija u EU, BiH ne poznaje institut platnog naloga. Obim postupka izvršenja kroz vjerodostojne isprave razlikuje se u različitim dijelovima BiH. U FBiH je procedura primjenjiva na potraživanja koja proističu iz mjenica, čekova, računa ili izvoda iz poslovnih knjiga za cijenu komunalnih usluga vodosnabdjevanja, javnog odvoza smeća. Obim je širi u RS-u i BD-u. U BD-u on uključuje i takse za radio i televiziju i usluge javnog parkinga. U RS-u je obuhvat širi i od obuhvata u BD-u i uključuje i telekomunikacione usluge i članarinu u advokatskoj komori, ali isključuje usluge javnih parkinga.**

29. Ukupno gledano, obim vjerodostojnih isprava, pa time i izvršenja neosporenih potraživanja u BiH je prilično uzak u poređenju sa većinom **jurisdikcija EU. Na primjer, u uporednim zemljama, postupak za neosporena potraživanja (obično platni nalog) može se inicirati u odnosu na bilo koje novano potraživanje, bez zahtjeva za zvaničnim dokazima, tj. računa za komunalne usluge ili drugog zvaničnog dokumenta.¹² U BiH bi mnogi od tih sporova**

¹¹ Termin „neosporena potraživanja“ zvanično je uveden u Regulativi (EC) br. 805/2004 Evropskog parlamenta i vijeka od 21. aprila / travnja 2004. godine kojom se stvara **Evropski nalog za izvršenje za neosporena potraživanja**. U okviru njenog člana 3, potraživanje se može smatrati neosporenim ako: (a) dužnik se direktno saglasio sa tim kroz priznanje ili kroz namirenje koje je odobrio sud ili koje je zaključeno pred sudom u toku postupka; ili (b) dužnik nije nikad prigovorio na to, u skladu sa relevantnim proceduralnim zahtjevima u skladu sa zakonom države članice porijekla, u toku sudskog postupka; ili (c) dužnik se nije pojavio ili nije zastupan na sudskom ročištu koje se odnosi na tužbu za to potraživanje, nakon što je inicijalno uložio prigovor na tužbu u toku sudskog postupka, uz osim takvo ponašanje predstavlja prećutno priznanje tužbe ili činjenica koje navodi povjerilac u skladu sa zakonom države članice porijekla; ili (d) dužnik **se direktno saglasio sa tim u formi javne isprave.**

¹² **Na primjer, u Estoniji, postupak platnog naloga primjenjiv je na tužbe protiv drugog lica koje proizlaze iz privatnog pravnog odnosa koji je usmjeren na isplatu određene sume novca.** Postupak se ne primjenjuje na neugovorena potraživanja, osim onim koja proizlaze iz Akta o osiguranju od odgovornosti trećeg lica za upravljanje motornim vozilima ili potraživanja u kojima je dužnik priznao obavezu, ili ako je sklopljen drugi

išli kroz postupak za sporove **male vrijednosti** ili opšti parni ni postupak. U FBiH, masovne tužbe kao što su **one zadržavanje zgrada ili po osnovu una za mobilnu telefoniju, kao i svi slu ajevi duga izme u gra ana i preduze a, idu direktno u parnicu.**¹³ **U RSu** se tako e ve ina tih tužbi, sa izuzetkom ra una za mobilnu telefoniju, rješava parni no, umjesto da se ide direktno u izvršni postupak. Za razliku od toga, u ve ini zemalja EU takve tužbe koriste **postupakplatnog naloga rezultuju parnicom samo ako** dužnik uloži prigovor. **Kao rezultat** toga, slu ajevi koji idu preko izvršnog postupka **u drugim jurisdikcijamanastavljaju kao sporovimale** vrijednosti ili opšti parni ni sporovi u BiH, zavisno od svoje vrijednosti.

30. Kolosijek za sporovemale vrijednosti može da **bude preplavljen predmetima** iz još jednog razloga: dužnici mogu **ulagati prigovore protiv veoma velikog procenta platnih naloga** (u slu aju da taj postupak postoji) ili **vjerodostojnih isprava**. U ve ini jurisdikcija, tužbe na koje je prigovoreno proslje uju se u gra anski parni ni **postupak**. **Ako sumale** vrijednosti, mogu se **procesuirati preko kolosijeka za spornale** vrijednosti. **Prema tome** stopa **prigovora na**ve izvršne isprave ima direktan efekat na koli inu predmeta koji se **procesuiraju preko kolosijeka za spornale** vrijednosti. U tipi nom slu aju, u zemljama u kojima postupci za neosporena potraživanja funkcionišu dobro, stopa prigovora je oko **10%**¹⁴ **Ako procenat prigovora ujurisdikciji** uveliko premašuje taj broj, **vrijedi truda ponovo razmotriti pravila, razmotriti uporedne primjere, sprovesti informativne kampanje i poduzeti mjere kako bi se osiguralo** da dužnici ne podnose **prigovore radi samih prigovora**¹⁵ Me utim, **da bi se to uradilo** važno je **prije svega posjedovati** ne statisti ke **podatke o procentu prigovora**. **Moge zemljene prikupljaju** takve statistike

31. Odnos izme u sporova male vrijednosti i postupka izvršenja za neosporena potraživanja u pravosu u oblikuje **upotrebu postupaka za spornemale** vrijednosti. **Ako jurisdikcijaima relativno usku** definiciju neosporenih potraživanja, **a to je kombinovano sa visokim procentom prigovora na platne naloge ili vjerodostojne isprave,** ovo može **rezultovati stanjem ukojem se postupak za spornemale** vrijednosti koristi za procesuiranje mnogo ve e koli ine predmeta **odone za koju je** postupak osmišljen.

sporazum koji zahtijeva izvršenje. Postupak se ne primjenjuje ni na potraživanja za nadoknadu štete koja nije vlasni ka.

¹³ **Isto** se odnosi na ra une za elektri nu energiju, iako su takve parnice **rijetke**, esto zbog injenice da pružalac usluga snabdijevanja elektri nom energijom može da isklju i snabdijevanje za konkretnog potroša a. Kao rezultat, takvi slu ajevi su rijetki.

¹⁴ **U Sloveniji** dužnici ulažu prigovor u otprilike 11% slu ajeva. Vidjeti rad Strojina, Gregor. 2012, **Building Interoperability for European Civil Proceedings Online, Case studies Slovenia (Izgradnja interoperabilnosti za evropske parni ne postupke na mreži, studija slu aja - Slovenija), stranica 39 na adresi** http://www.irsig.cnr.it/BIEPCO/documents/case_studies/COVL%20Slovenia%20case%20study%20201504201df.

U Ma arskoj je procenat pritužbi nešto ispod 7%. Vidjeti statisti ke informacije (na ma arskom) koje su dostupne na adresi http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/Mailathpalyazaterdmenyek/MGYTFP-B-3-Szabados_Jandiserteke_perek_A_gyorsabb_jobb.pdf **U Estoniji** dužnici ulažu prigovor u otprilike 10% slu ajeva. (Na osnovu statistike iz 2013. i 2014. godine i vezano za predmete u kojima je dužnik fizi ko lice.)

¹⁵ **Dodatno razmatranje** ovih pitanja možete vidjeti u radu Petkova, Svetozara; Harley, Georgia. 2017. **Towards effective enforcement of uncontested monetary claims: lessons from Eastern Central Europe (Ka djelotvornom izvršenju neosporenih nov anih potraživanja: lekcije iz isto ne i centralne Evrope)**. Washington, D.C.: Grupacija Svjetske banke <http://documents.worldbank.org/curated/en/748601499954362710/Towards-effective-enforcement-of-uncontested-monetary-claims-lessons-from-Eastern-and-Central-Europe>

32. Da bi se smanjila koli ina nadolaze ih sporova **male vrijednosti**, BiH bi mogla da razmotri proširivanje svoje definicije **vjerodostojne isprave**. U FBiH, u kojoj postupak izvršenja zasnovan na **vjerodostojnoj ispravi** ima najužu primjenljivost, sudovi su preopterećeni **sporovima male vrijednosti** za komunalne usluge koje nisu uključene u definiciju **vjerodostojne isprave**. U esnici u obje diskusije **na fokus grupama** održane u FBiH izrazili su snažnu podršku za proširivanje definicije **vjerodostojne isprave** tako da ona obuhvati sve tipove usluga za komunalne usluge.

33. Pored proširivanja **definicije vjerodostojne isprave**, BiH bi mogla da ponovo uvede **postupak platnog naloga**¹⁶ Na ovaj način bi se građansko i privredno pravosuđe oslobodilo predmeta u kojima dužnici ne osporavaju potraživanja i **usmjerilo se na stvarne sporove**. Postoje bojazni da bi **postupak platnog naloga** mogli da zlorabljavaju povjerioci i da tužbe nisu legitimne. Postoje, međutim, i zemlje EU koje imaju dovoljno iskustava sa **ovim postupkom** iz tih zemalja bi se mogle izvući lekcije za uspostavljanje mjera **kojim bi se zlorabljivanje svele na minimum**.¹⁷

34. Konačno, BiH bi mogla da razmotri načine za **optimizaciju postupka za neosporena potraživanja** (bez obzira na to da li to uključuje samo izvršenje zasnovano na **vjerodostojnoj ispravi** ili i **platni nalog**) koji **navodno** stvarno značajan teret zaostalih neriješenih predmeta, npr. kroz **centralizaciju** ili **pretvaranje postupka u elektronski postupak**¹⁸ BiH bi takođe mogla da pokuša da prati procenat prigovora u postupku za izvršenje zasnovanom na **vjerodostojnoj ispravi** (i u **postupku platnog naloga** ako se on ponovo uvede). Ako je procenat prigovora pretjeran, mogle bi da se sprovedu mjere za **demotivisanje** predmeta

4. Tok predmeta u sporovima male vrijednosti u BiH

Nalazi:

- Količina sporova **male vrijednosti** u BiH su relativno **velika** i to nije izazvano samo potraživanjima za komunalne usluge.
- **Postupak za sporove male vrijednosti** nije kraći od opšteg postupka, a nekada je čak i duži.

Preporuke:

- Proširiti definiciju **vjerodostojne isprave** u FBiH, **BD i RS** tako da obuhvati sve tipove potraživanja za komunalne usluge.
- **Ubrzati sporove male vrijednosti** uključivanjem većeg broja **pojednostavljenja**, kako se razmatra u odgovarajućim odjeljcima ovog izvještaja.

35. **Sporovi male vrijednosti** u BiH pojavljuju se u veoma velikim količinama iz dva primarna razloga. Kao prvo u zemlji nema **postupak platnog naloga** Kao rezultat toga, **av**

¹⁶ Taj postupak je postojao u zakonskom okviru BiH ali je ukinut 2000. godine u BiH i 2003. godine u FBiH i RS u, pretpostavlja se zbog bojazni vezanih za zlorabljivanje postupka.

¹⁷ Najveći dio zlorabljivanja takvih postupaka dešava se kada se dužnicima izvršna javna isprava ne uruči lično (npr. zato što ih se ne pronađe na njihovoj adresi) i napravi se pretpostavka uručivanja, npr. objavljivanjem na oglasnoj ploči suda. Da bi se izbjegle takve zlorabljivanja, zakon Estonije, na primjer, predviđa da nalog za plaćanje postaje efektivan samo ako je dužniku uručeno lično i ako on nije uložio prigovor. Ako do ličnog uručivanja nije došlo, postupak ide dalje preko kolosijeka za parnice, obično kao spor **male vrijednosti**.

¹⁸ Razmatranje komparativnih primjera i načina za optimizaciju izvršenja neosporenih novanih potraživanja možete vidjeti u radu Petkova, Svetozara; Harley, Georgia. 2017. Towards effective enforcement of uncontested monetary claims: lessons from Eastern and Central Europe (Kao djelotvornom izvršenju neosporenih novanih potraživanja: lekcije iz istočne i centralne Evrope). Washington, D.C.: Grupacija Svjetske banke.

novana potraživanja ispod određene vrijednosti koja ne ispunjavaju uslove iz definicije vjerodostojne isprave moraju se procesuirati putem postupka sporovane vrijednosti, bez opcije za povjerenicu da testira da li bi dužnik uložio prigovor ili ne. Drugo, jedini postojeci tip postupka za neosporena potraživanja u BiH, konkretno izvršenje na osnovu vjerodostojne isprave tako je usko definisan da je mnogo tipova masovnih tužbi isključeno i umjesto toga se mora procesuirati kroz sporovane vrijednosti. Ova dva faktora zajedno dovode do situacije u kojoj povjerenic mora da ide na parnicu čak i ako nema nikakvog stvarnog spora.

4.1. Količina sporova male vrijednosti

36. činjenica da je kolosijek za sporove male vrijednosti preopterećen komunalnim predmetima¹⁹ dovodi do dva najvažnija pogrešna uvjerenja koja su prisutna u pravosuđu zajednici u BiH. Najprije, mnogokoji rade u praksi vjeruju da su sporovi male vrijednosti u BiH prisutni u značajnijem broju nego što su u stvari. Drugo, postoji uvjerenje da, pošto su komunalni sporovi među kompanijama rijetki, privredni sporovi male vrijednosti također nisu česti. Pregled statističkih informacija pobija ta uvjerenja. Pokazuje se da, iako se veliki procenat predmeta sporovane vrijednosti zaista sastoji od komunalnih tužbi, tužbe koje nisu komunalne prirode se također pojavljuju u veoma velikom broju. Drugo, količina privrednih sporova male vrijednosti u stvari je značajna i otprilike je jednaka količini opštih privrednih sporova.

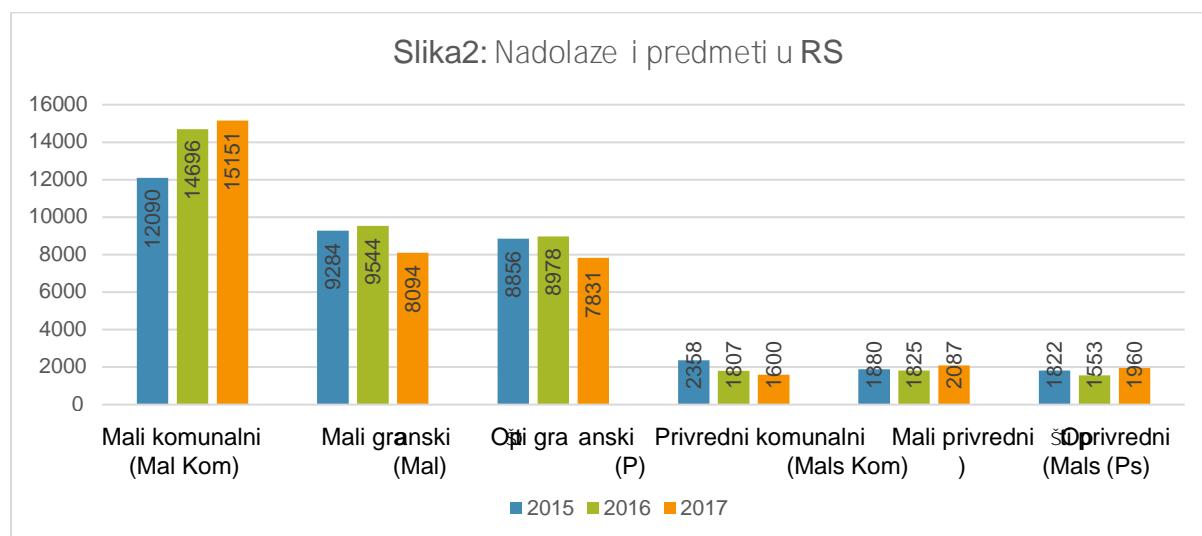
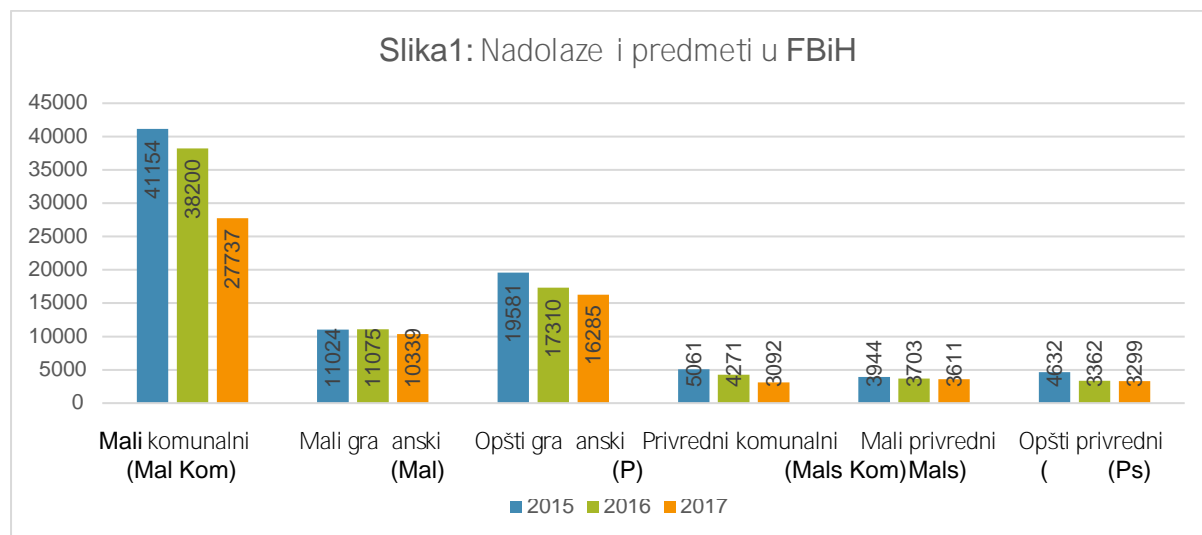
37. Metodološka premisa ove analize je da, pošto su sporovi male vrijednosti osmišljeni kako bi se obezbijedila pojednostavljenija opšteg postupka, mogu da se najbolje razumiju kada se porede sa predmetima koji se razmatraju u okviru opšteg postupka. Ista logika se primjenjuje pri evaluaciji statističkih informacija. Građanski sporovi male vrijednosti porede se sa redovnim građanskim sporovima; privredni sporovi male vrijednosti porede se sa redovnim privrednim sporovima. Nadalje da bi se ocijenio teret komunalnih predmeta u okviru kategorije sporovane vrijednosti, oni se dalje dijele na građanske komunalne sporove i druge sporovane vrijednosti; te privredne komunalne sporove i privredne sporovane vrijednosti koji nemaju komunalni karakter.

38. Statistički podaci pokazuju da su sporovi male vrijednosti daleko najveća grupa prvostepeni građanskih i privrednih predmeta u BiH. Na grafikonima 1 i 2 data je ilustracija

¹⁹ Ogroman broj komunalnih predmeta u BiH ima se problemom već dugovremena. Razlozi za to su mnogi: teško socio-ekonomsko stanje građana u BiH, loš kvalitet podataka o korisnicima komunalnih usluga, mnogi predmeti se odnose na čija su adrese pogrešne, koja su preminula, koja plaćaju u ratama, ili koja su već platila svoja dugovanja; neefikasnost izvršenja koji ohrabruje nepoštovanje finansijskih obaveza; masovni dotok predmeta koji dolaze od strane komunalnih privrednih društava, zbog kratkog roka zastarjelosti i strogih pravila koja društva u javnom vlasništvu moraju da poštuju. Pogledajte Dijagnostička procjena sistema izvršenja pravosnažnih potraživanja u BiH, mart 2016, str. 96, na http://usaidjp.ba/assets/files/publication/1465828693_diagnosticassessmentof-the-enforcementregime-of-final-civil-claims-in-bih.pdf.

²⁰ Sporovi male vrijednosti u građanskom pravu su u registru predmeta u BiH označeni sa „Mal“; redovni građanske parnice sa „P“; privredni sporovi male vrijednosti sa „Mals“; redovni privredni sporovi sa „Ps“; kategorija sporovane vrijednosti dalje se dijeli na građanske komunalne sporove „Mal Kom“ i druge sporove male vrijednosti „Mal“; redovni privredne komunalne sporove „Mals Kom“ i druge privredne sporove male vrijednosti – „Mals“. Podatke koji su korišćeni obezbijedilo je VSTV. Istraživački tim je informisan da bi, zbog činjenice da svi komunalni sporovi male vrijednosti koje razmatra Opštinski sud u Sarajevu nisu adekvatno odraženi u sistemu za upravljanje predmetima, stvarni broj komunalnih sporova male vrijednosti mogao biti veći od broja kojeg predstavljaju statistički podaci.

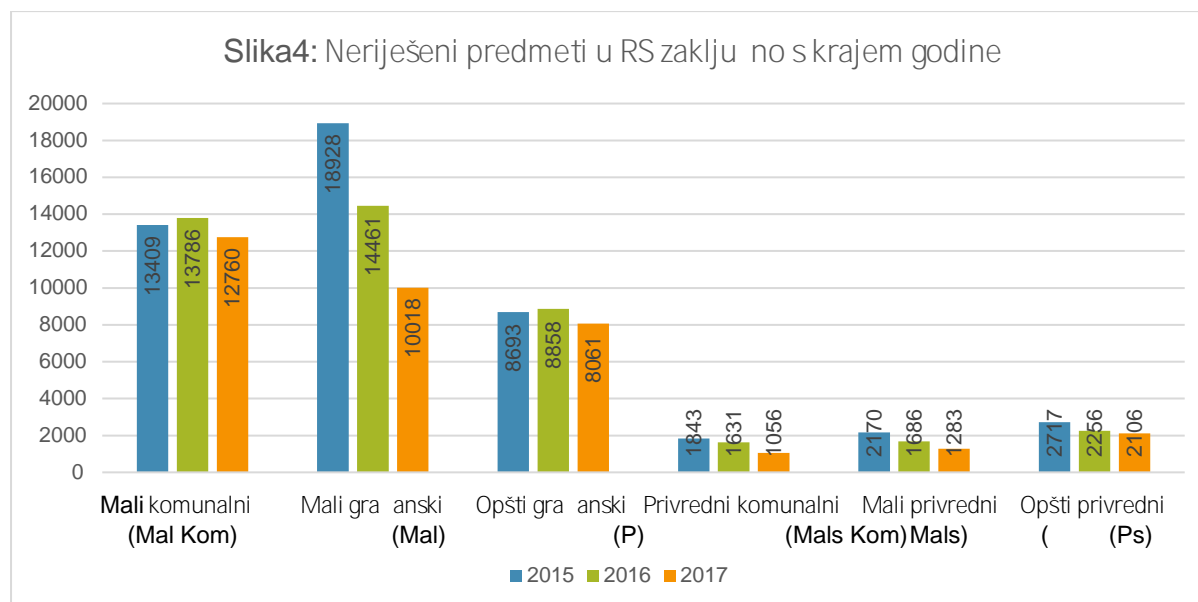
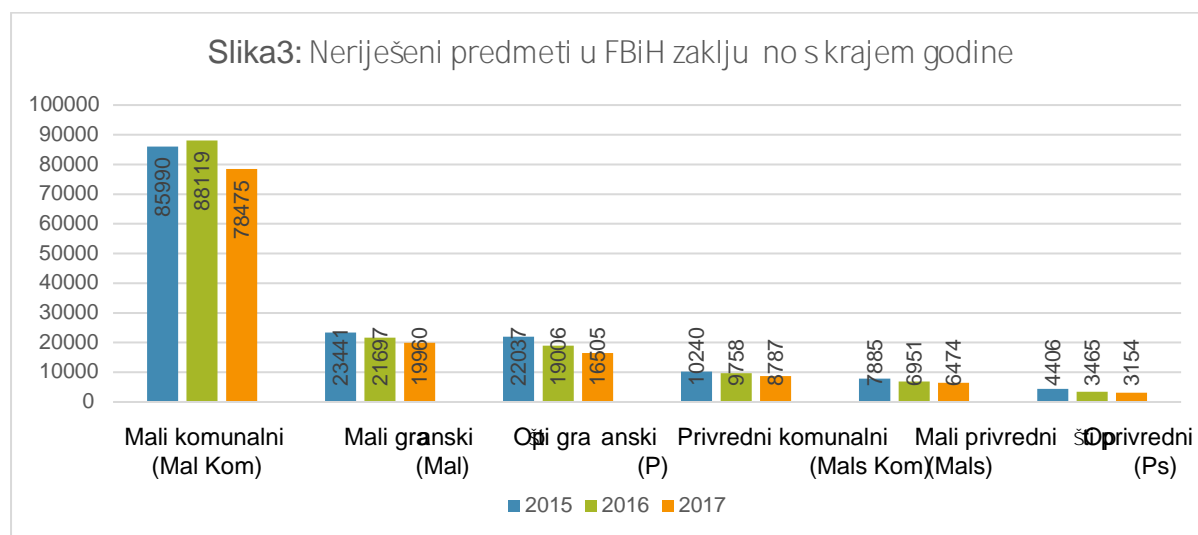
nadolaze ih predmeta u 2015, 2016. i 2017. godini za FBiH i RS. Dva entiteta se razmatraju odvojeno zbog razlike u definiciji vjerodostojne isprave koja utiče na odnos između male vrijednosti i redovnih sporova. Očekuje se da će udio sporova male vrijednosti za komunalna poduzetanja u RS-u opasti u narednim godinama zbog izmjera kojima vjerodostojne isprave tom entitetu iz 2018. godine. BD nije uključen u grafikone zbog toga što je broj razmatranih slučajeva bio veoma mali.

39. Nadolaze i komunalni sporovi u građanskim parnicama premašuju broj drugih građanskih sporova male vrijednosti i redovnih parnicnih sporova, međutim, udio drugih sporova male vrijednosti je takođe značajan. Broj sporova male vrijednosti koji nisu vezani za komunalne usluge je neporediv sa brojem drugih redovnih građanskih parnica. U RS-u je udio komunalnih građanskih sporova manji nego u FBiH, dok je udio građanskih parnica male vrijednosti veći. Donekle slična dinamika primjećuje se u odnosu na privredne predmete. Zaista, privredni predmeti su, u cjelini, mnogo rjeđi od građanskih predmeta, a to se podjednako odnosi na male i na redovne privredne predmete. Takođe, komunalni privredni predmeti nisu toliko dominantni brojem kao komunalni građanski predmeti. U raspodjeli privrednih predmeta, komunalni privredni predmeti, privredni sporovi male vrijednosti i

redovni privredni sporovi imaju veoma mali udio, što osporava široko rasprostranjeno uvjerenje da broj malih privrednih predmeta raste.

40. Statistički podaci o neriješenim predmetima na kraju svake godine pokazuju da sporovi male vrijednosti imaju neproporcionalan udio u zaostalim neriješenim parnicama u BiH. U cijeloj zemlji se broj zaostalih neriješenih predmeta smanjuje, iako polako. Najznačajnije smanjenje neriješenih slučajeva u toku posmatranog trogodišnjeg perioda može se primijetiti među građanskim predmetima male vrijednosti i privrednim predmetima male vrijednosti (koji nisu komunalne prirode) u RS.

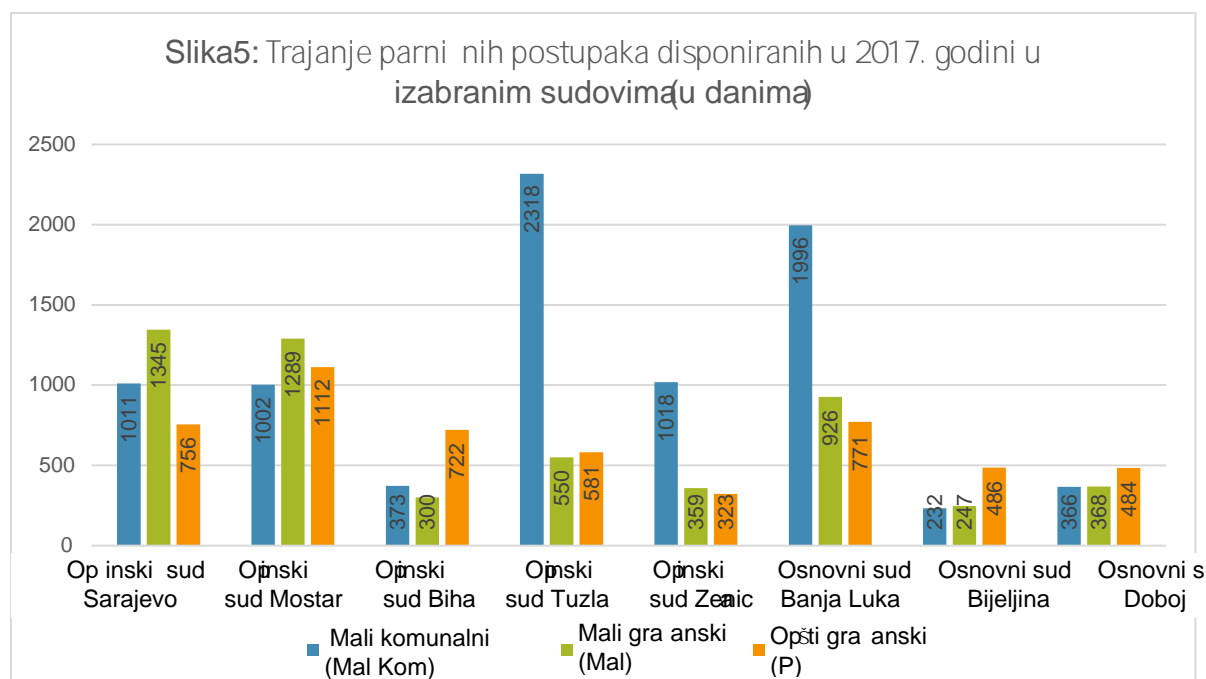

41. U FBiH komunalni građanski sporovi daju prevelik doprinos zaostalim neriješenim predmetima, dok je u RS situacija uravnoteženija. Ipak, kombinovano, broj ova dva tipa građanskih parnica male vrijednosti u velikoj mjeri premašuje broj redovnih parnica. Za privredne predmete u FBiH, neriješeni privredni sporovi male vrijednosti (i komunalni i nekomunalni) u velikoj mjeri premašuju udio neriješenih redovnih privrednih sporova. U RS-u postoji veći udio redovnih privrednih predmeta među neriješenim predmetima. Ukupno gledano, sporovi male vrijednosti u BiH nisu u manjini prema broju predmeta. Broj predmeta

za koje ovaj postupak koristi, kao i njihov doprinos ukupnom broju zaostalih neriješenih predmeta, značajan je.

4.2. Trajanje sporovane vrijednosti

42. Pošto je postupak za sporove male vrijednosti osmišljen da bude kraći i jeftiniji od opšteg postupka, jedan od kriterija za njegovu uspješnost je da li se predmeti male vrijednosti rješavaju brže od opštih. U BiH trajanje predmeta, od podnošenja do rješavanja u okviru jedne sudske instance, u velikoj mjeri varira od suda do suda. U određenim sudovima **sporovane vrijednosti** se zaista razmatraju brže od opštih, dok u drugim oni traju čak i duže od opštih predmeta. Na grafikonima 5 i 6 poredi se trajanje predmeta **sporovane vrijednosti** sa opštim građanskim **parnicama** i trajanje **privrednih predmeta male vrijednosti** sa opštim privrednim predmetima. Poređenje obuhvata izabrane sudove u FBiH i RS-u sa velikim opterećenjem predmetima.²¹

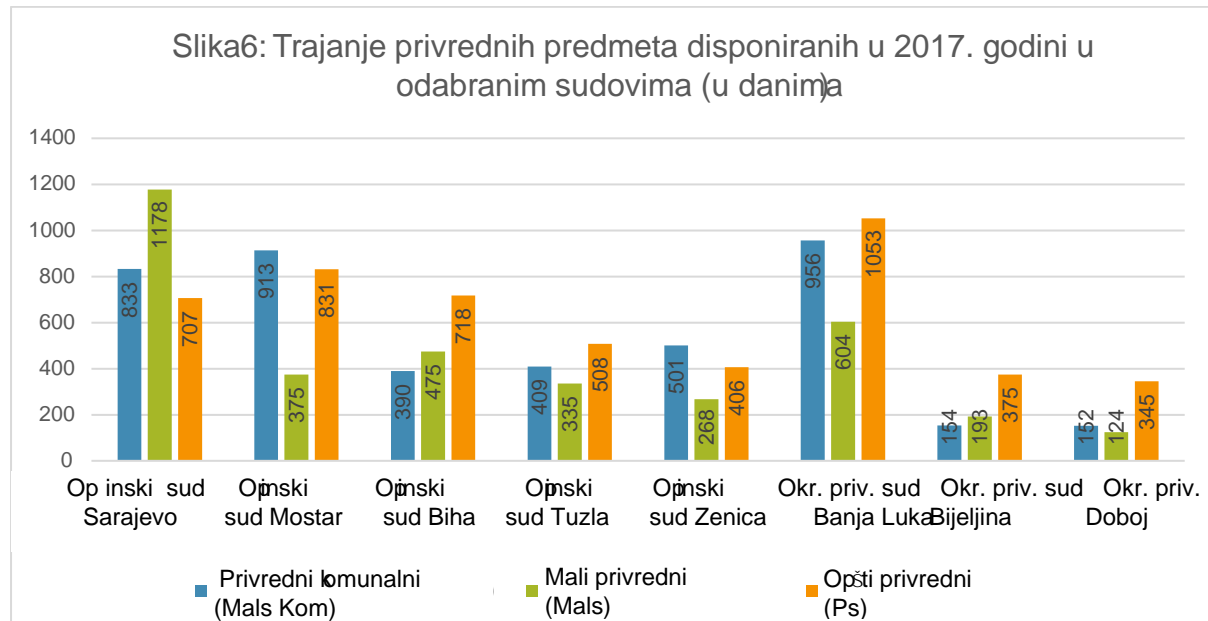

43. U određenim velikim sudovima, kao što su opštinski sudovi u Sarajevu, Tuzli, Zenici i Osnovni sud u Banjoj Luci, građanski predmeti **male vrijednosti (i komunalni i nekomunalni)** traju duže od opštih parnica, što u suštini znači da postupak za sporove **male vrijednosti ne ispunjava svoj cilj**. Trajanje komunalnih građanskih predmeta **male vrijednosti u sudovima u Tuzli (2.318 dana) i Zenici (1.018 dana)**, te Banjoj Luci (1.996 dana) posebno je upadljivo. Iako su ti predmeti standardni i može se očekivati da traju najkraće, oni, **u stvari** traju najduže.

44. **Kod privrednih predmeta, oni koji su male vrijednosti obično traju kraće od opštih, ali ipak ima sudova kod kojih to nije slučaj (npr. Opštinski sudovi u Sarajevu i Zenici). Nadalje**

²¹ Varijacija u trajanju predmeta u različitim sudovima je sama po sebi razlog za brigu. Razlozi su mnogi, uključujući i zabrinjavajući broj zaostalih predmeta, broj sudija, unutrašnju organizaciju poslova u sudu i poticajne mehanizme. Ove teme su detaljno razrađene u izvještaju u okviru projektnih komponenti 1, koji pruža preporuke za rješavanje nagomilanih predmeta i s tim povezanih organizacionih problema koji utiču na privredno pravosuđe u BiH.

obzirom da RS ima prvostepene privredne sudove, ekvivalenti bi bilo da se privredni predmeti u RSu rješavaju brže nego u FBiH. Ovo me utim, nije uvijek slučaj. Iako se predmeti u okružnim privrednim sudovima u Doboju i Bijeljini (koji tako e imaju relativno malo opterećenje predmetima) zaista rješavaju brže od **privrednih predmeta u uporednim sudovima u FBiH**, u okružnom privrednom sudu u Banjoj Luci rješavanje predmeta traje duže od rješavanja privrednih predmeta u nekim od najviše ih sudova u FBiH.

45. Tokom diskusija u fokusgrupama, osobe koje rade u pravosudnoj praksi navele su da je uspostavljanje Odjeljenja za sporove male vrijednosti pri Opštnom sudu u Sarajevu rezultovalo ubrzanim procesuiranjem redovnih predmeta, umjesto predmeta sporovane male vrijednosti. Izgleda da je razlog za to činjenica da, kada se sporovane male vrijednosti procesuiraju odvojeno u okviru njima posvećenog odjeljenja, njihov veliki broj više ne usporava procesuiranje redovnih predmeta s redovni predmeti mogu procesuirati brže. Pojedini advokati su čak naveli kako savjetuju klijente da tužbe koje su ispod pragova sporovane male vrijednosti upakuju i podnesu trenutku i na inače tako da one premaše ovaj prag, samo da bi se izbjeglo Odjeljenje za sporovane male vrijednosti i povećale mogući nosi za brzo rješavanje predmeta.

46. Istraživački tim nije bio u mogućnosti da dođe do statističkih podataka o trajanju predmeta u uporednim jurisdikcijama kako bi utvrdio da li su predmeti male vrijednosti zaista brži od redovnih (osim za Dansku). Statističke informacije o sporovima male vrijednosti lakše su dostupne i raspoložive u BiH nego što je to slučaj u uporednim zemljama. Iako je uobičajeno gledanje u uporednim jurisdikcijama da su postupci za sporovane male vrijednosti kraći, statistički sistemi ne razlikuju predmete male vrijednosti i redovne predmete. Prema tome, ovo gledanje se ne može potvrditi za većinu uporednih zemalja.

47. Jedan izuzetak za opšti nedostatak statističkih informacija o postupcima za sporove male vrijednosti je Danska, u kojoj podaci potvrđuju da je rješavanje sporova male

²² Opštinski sudovi Sarajevo, Mostar, Bihać, Tuzla i Zenica.

vrijednosti brže od rješavanja redovnih predmeta. Danske procedure brzog rješavanja predmeta mjerene su kakavom nivou nacionalne statistike i u izvještaju iz 2013. godine.²³ Prema navodima zvanih ne statistike, sporovi male vrijednosti predstavljaju gotovo 50% svih građanskih predmeta u zemlji (uključujući i privredne). U izvještaju Deloitte-a procjenjuje se da je prosječno trajanje spora male vrijednosti na brzom kolosijeku 117 dana. Kada se razmatraju samo predmeti na brzom kolosijeku u kojima je održano glavno ročište (tj. u kojima predmet nije završen prije glavnog ročišta), prosječno trajanje je bilo 298 dana. Poređenja radi, opšti građanski predmet ima prosječno trajanje od 347 dana, tj. tri puta duže od prosječnog trajanja spora male vrijednosti. Za opšte predmete parničnog postupka u kojima je održano glavno ročište (tj. u kojima predmet nije završen prije glavnog ročišta), prosječno trajanje je 570 dana. U izvještaju Deloitte-a pokazano je i da sudsko osoblje troši u prosjeku 720 minuta na redovnu parnicu a u prosjeku 353 minuta na predmete na brzom kolosijeku.

48. Kao zaključak, statistički podaci pokazuju da sporovi male vrijednosti u BiH imaju veoma veliki relativni udio i da su sporovi male vrijednosti trenutno predstavljaju komunalni sporovi, čak i kada bi se svi komunalni sporovi prebacili na izvršenje na osnovu vjerodostojne isprave, i dalje bi bilo polovina svih građanskih odnosno privrednih predmeta, bila ispod praga za sporove male vrijednosti. Prema tome, postupak za sporove male vrijednosti zavrijeđuje posvećivanje pažnje koja bi išla dalje od proširivanja definicije vjerodostojne isprave. Podaci o trajanju predmeta ukazuju da ukupno gledano postupak za sporove male vrijednosti nije kraći od opšteg postupka i da je u određenim slučajevima znatno duži. To znači da pojednostavljena pravila možda ne ispunjavaju svoj cilj.

49. Da bi se riješili postojeći problemi u vezi sa postupkom donošenja politika u BiH bi mogli da prvo prenesu sve ili većinu komunalnih sporova u izvršni postupak kroz vjerodostojnu ispravu proširivanjem njenog obima. BiH bi takođe mogla da ubrza postupke za sporove male vrijednosti uključivanjem dodatnih pojednostavljenja u odnosu na postojeća. Ova pojednostavljenja razmatraju se u odjeljcima ovog izvještaja.

5. Pragovi za sporove male vrijednosti

Nalazi:

- Sistemima kojima su visoki pragovi za sporove male vrijednosti omogućavaju manje proceduralnih pojednostavljenja. U BiH je postavljen relativno visok, ali postoje brojni predmeti sa izuzetno niskim vrijednostima u kojima, u konačnici, sudski troškovi višestruko premašuju vrijednost tužbe. Postoje i postupci koji ne dozvoljavaju daljnje pojednostavljenja čak ni u predmetima sa minimalnom vrijednošću.
- Za razliku od situacije u uporišnim jurisdikcijama sudije u BiH nemaju slobodu odlučivanja o tome da li da primjenjuju pravila za sporove male vrijednosti ili ne. Ako pojednostavljenja postanu značajnija, mogao bi se otežati pregled kompleksnih predmeta male vrijednosti.

Preporuke:

²³ Deloitte, izvještaj razvijen prema zadatku danskih ministarstava pravde i finansija, Analyse af civile sager.

Analysens sammefatning, 9 September 2013, Rapport, na adresi

<http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2013/Bilag%204%20del%201.pdf>.

²⁴ Ibid.

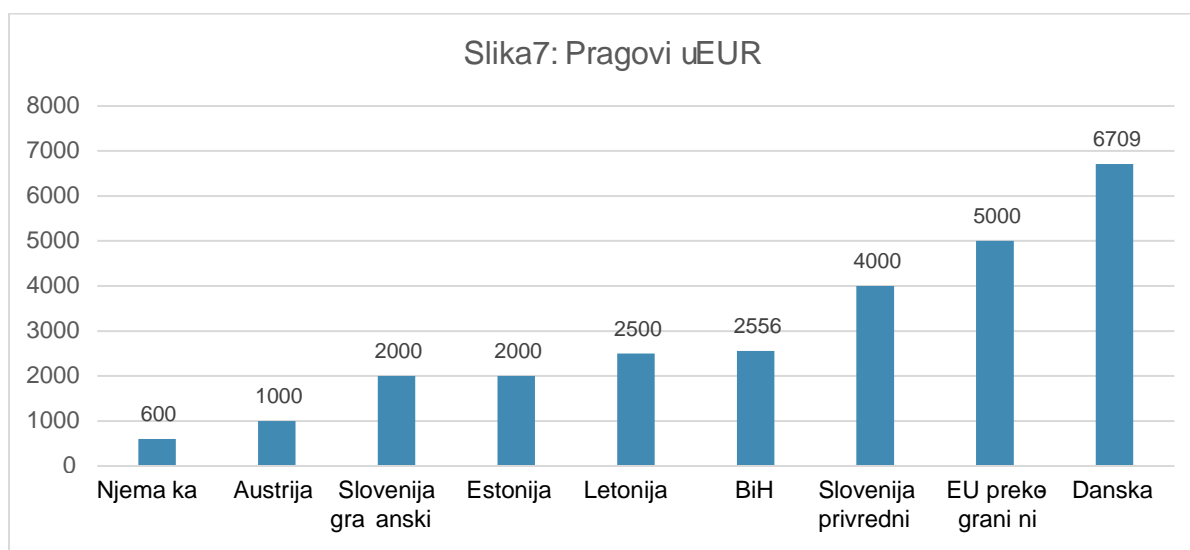
- U slučaju da se razmatraju vrlo značajna pojednostavljena (tj. nedozvoljavanje žalbi ili sudskih procjena sveukupno za određene tužbe), uvesti drugi, niži prag ispod koj bi ta pravila bila primjenljiva, npr. 10.000 KM
- U slučaju uvođenja značajnih pojednostavljena, dati sudijama slobodu odlučivanja da ih ne primjenjuju ukoliko smatraju da je predmet suviše kompleksan.

50. Bez obzira na razlike među različitim postupcima za sporove male vrijednosti, oni dijele jednu zajedničku odliku – primjena postupka pokreće se novanim pragom. Posebna pravila se primjenjuju kada je vrijednost spora, izražena u način koji je propisan u odgovarajućem proceduralnom zakonu, ispod tog praga.

5.1. Nivoi pragova

51. Nivo praga u jednoj državi predstavlja važan izbor politike, obzirom da on određuje opseg sporova za koje bi se primjenjivala posebna pravila. Ako je prag nizak, postupak bi imao uži opseg primjene. To bi onda moglo omogućiti više pojednostavljena jer bi biopogo en manji broj slučajeva sa relativno niskim novanim interesom. Za razliku od toga, ako je prag visok, veliki procenat svih predmeta bi kvalifikovan za primjenu posebnih pravila. To bi moglo da bude povoljno za sistemisanje pojednostavljena.

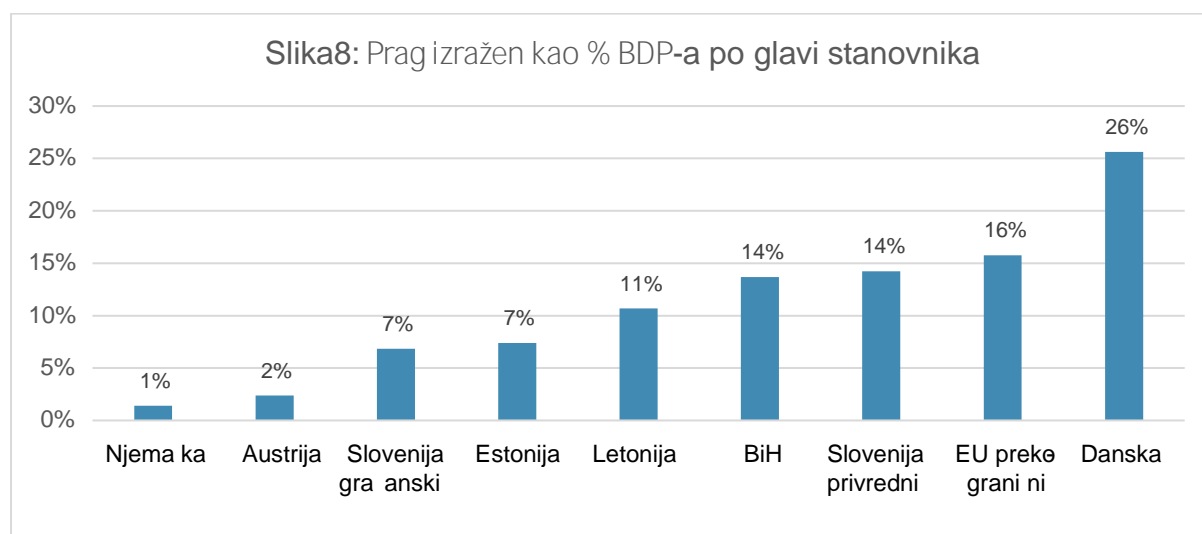
52. Prag za sporove male vrijednosti u BiH postavljen je na 5.000 KM (što iznosi 2.556 EUR).²⁵ Kao što je ilustrovano na slici 7, pragovi u uporednim zemljama u velikoj mjeri variraju.²⁶

²⁵ Pri Sudu BiH, prag za sporove male vrijednosti dvostruko je viši od tog iznosa – 10.000 KM.

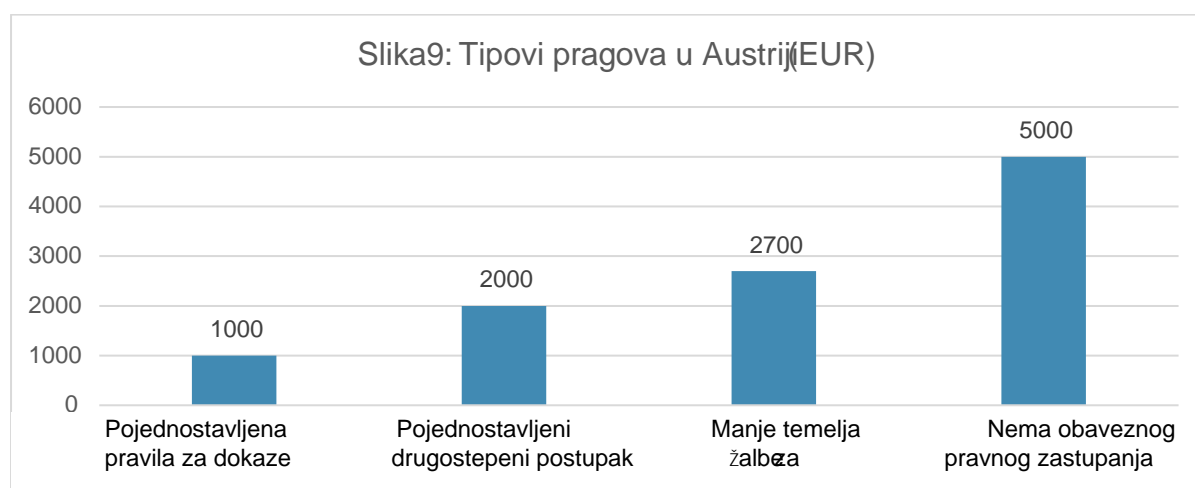
²⁶ Svi novani iznosi (pragovi, takse) za jurisdikcije koje nisu dio Eurozone konvertovani su u eure korištenjem kursnih stopa primjenljivih u vrijeme pripremanja nacrta ovog izvještaja. Pošto se fluktuacije kursnih stopa dešavaju na svakodnevnoj osnovi, male neto iznose u tim iznosima eurima moguće su u bilo kom trenutku.

53. Iznos pragova treba razmatrati u svjetlu ekonomskih uslova. Pragu BiH rangiran je kao jedan od najviših među uporednim zemljama, izraženo kao procenat BDP-a po glavi stanovnika²⁷

5.2. Višestruki pragovi

54. Iako većina sistema koji su razmatrani uvodi **jedinstveni prag**, unutar jedne jurisdikcije takođe mogu da se uvedu i višestruki pragovi. U nekim jurisdikcijama različiti pragovi potiču iz ublažavanja različitih proceduralnih zahtjeva. Austrija je jedan takav primjer. Prag od 1.000 eura koji se primjenjuje na pojednostavljivanje pravila za dokazivanje. Međutim, prag za pojednostavljivanje drugostepenog postupka postavljen je na 2.000 eura, a onaj za ograničavanje temelja za žalbe na **sudsku presudu na 2.700 eura**, dok je prag za dozvoljavanje da stranke nastupaju same sebe 5.000 eura

²⁷ Podaci o BDP po glavi stanovnika dobijeni su iz izvora Central Intelligence Agency The World Factbook na adresi <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>. Izabrani su najnoviji dostupni podaci o BDP po glavi stanovnika za svaku zemlju. Vrijednosti u američkim dolarima koje su tu date konvertovane su u eure u vrijeme pripremanja nacrtu ovog izvještaja.

55. **Status quo u Austriji pokazuje** da sistem može dobro funkcionisati sa više pragova. Ako bi zemlja željela da ocijeni efekte povećanja broja pojednostavljenja postupka, mogla bi da uvede ova dodatna pojednostavljenja samo u odnosu na sporove sa veoma malom vrijednošću, time bi znatno smanjila rizik njihovog negativnog uticaja na predmete sa visokom vrijednošću. Ovo bi značilo dodavanje drugog, nižeg praga postojećem pragu te dodatni nivo pojednostavljenja koja bi bila primjenjiva samo na sporove sa vrijednošću ispod tog nižeg praga

5.3. Fleksibilnost praga

56. U BiH je prag za sporove male vrijednosti nefleksibilan; ni sud ni stranke ne mogu da biraju da li da primjenjuju pojednostavljena pravila. Kad god je vrijednost spora ispod praga, sudovi su u obavezi da primjenjuju pojednostavljena pravila. Kao rezultat toga, sporovi koji mogu imati relativno visoku vrijednost i biti relativno kompleksne prirode, ali su ispod praga, idu kroz pojednostavljenu proceduru. Slična pravila su primjenljiva u Sloveniji i Letoniji, gdje se postupak za sporove male vrijednosti ne može zaobići na osnovu slobodnog odlučivanja suda ili stranaka

57. U drugim uporedivim jurisdikcijama sud može da izabere da ne primijeni pojednostavljena pravila, čak i kada je vrijednost spora ispod praga. U Danskoj sud može da odluči po službenoj dužnosti da ne primijeni pojednostavljeni postupak zbog kompleksnosti predmeta. Moguće je i da se postupak za sporove male vrijednosti ne primijeni ako se za predmet, čak i ako nije veoma kompleksan, ocijeni da je od velike važnosti za stranku. U Estoniji, Njemačkoj i Austriji opšti postupak je primjenjiv kao postupak koji se podrazumijeva osim u slučaju da sud odluči da koristi dostupna pojednostavljenja, npr. da neka od pravila primijeni na liberalniji način.²⁸

58. U Danskoj je prag fleksibilan u jednoj dodatnoj dimenziji: u zavisnosti od izbora stranaka. Stranke mogu da izaberu da li bi postupak za sporove male vrijednosti trebalo da se primijeni ili ne, bez obzira na vrijednost tužbe. Stranke se mogu saglasiti da se primijeni postupak brzog kolosijeka ako vrijednost spora premašuje prag. Ako su stranke potrošile, one mogu da sklope ugovor samo nakon što se spor već pojavio. Ako stranke nisu potrošile, one mogu da donešu ovakvu odluku kako prije tako i nakon nastupanja spora. Stranke takođe mogu da se dogovore da se postupak brzog kolosijeka ne primjenjuje, i ako je vrijednost spora ispod praga, one mogu i samo nakon što je spor već nastupio.

59. Kada zemlja postavi nizak prag, pravna zajednica je vjerovatno spremnija da prihvati značajna pojednostavljenja postupka. Za razliku od toga, ako je prag visok, moglo bi doći do povećanja odgovaranja ih bojazni da pojednostavljenja negativno utiču na više materijalne interese. Generalno posmatrano, BiH je prag u skladu sa međunarodno priznatom praksom, ali je među višima. Ovo gledište podržavaju rezultati elektronske ankete, u kojoj je 55% ispitanika izrazilo mišljenje da je prag prikladan, a 28% je bilo uvjereno da je previsok

60. U BiH ima mnogo predmeta sa izuzetno niskim vrijednostima (manje od 50 KM) u kojima sudske takse i troškovi višestruko premašuju vrijednost spora, to bi moglo da

²⁸ Pristupi i primjeri za regulisanje sporova male vrijednosti u analiziranim jurisdikcijama predstavljani su u Aneksu 5 ovog Izvještaja.

opravda uvođenje drugog, nižeg praga. Preduzeća i građani u većini **jurisdikcijane** bi čak ni **podnosili ovako** minimalne tužbe, **jer teško da** može postojati **poslovni interes za naplatu** **minornih suma kroz skupe i spore sudske postupke**.²⁹ Međutim, u BiH, zbog automatskog podnošenja mnogih tipova komunalnih potraživanja **kroz kolosijek za sporove male vrijednosti**, **sporovi** minimalne vrijednosti su česti i nastavljaju da se umnožavaju. U **diskusijama fokus grupama pokazalo se da nije vjerovatno** da će profesionalci koji rade u **pravu prihvatiti** neko određeno pojednostavljenje za tužbu od 5.000 KM, ali da bi pozdravili **to isto pojednostavljenje za tužbu manju od 50 KM**. **Prema tome, BiH bi mogla da testira** određena znatnija pojednostavljenja koja su identifikovana u ovom izvještaju kroz uvođenje drugog praga, **pragom manje vrijednosti**³⁰

61. Konačno, još jedna odlika uporednih **jurisdikcija koju bi BiH mogla da razmatra** je uvođenje određenog stepena slobodnog odlučivanja sudija u primjenjivanju **pojednostavljenih pravila**. **Rezultati elektronske ankete pokazuju da je pravna zajednica u BiH podijeljena** otkogada li bi takva sloboda bila **prikladna** ili ne, pri čemu 54% ispitanika smatra da je to neprikladno, a 42% smatra da je **prikladno**. **Manja pojednostavljenja postupka za sporove male vrijednosti u BiH koja se sada nude ne opravdavaju uvođenje sudske slobodnog odlučivanja o tome da li da se pravila primjenjuju ili ne**. Ako bi se, međutim, postupak ojačao brojnim pojednostavljenjima, neka od njih možda ne bi bila prikladna za sve **sporove male vrijednosti** i sudije bi trebalo da imaju mogućnost da se odluče da ih ne primijene.

6. Takse

Nalazi:

- **BiH sadrži mnogo različitih jurisdikcija** pri čemu svaka ima svoja pravila za takse.
- **Plaćanje mnogo taksi po sudskoj instanci protivno je međunarodnoj priznatoj praksi** i opterećuje je za sudove.
- **Sudska praksa Ustavnog suda u BiH ne dozvoljava sudu da prekine predmet ako taksa nije plaćena**. To je nekonzistentno sa međunarodnom praksom. **Neke jurisdikcije u BiH predviđaju kazne za neplaćanje takse** dok druge to ne čine.

Preporuke:

- **Ujedniti sudske takse u cijeloj zemlji**
- **Uvesti jedinstvenu taksu po sudskoj instanci, koja se plaća na početku postupka**.
- **Uvesti kaznu za neplaćanje takse u cijeloj zemlji**.

²⁹ Anketa među građanima EU koju je zatražila Generalna direkcija za pravosuđe Evropske komisije uključivala je pitanje za ispitanike u državama članicama EU o minimalnom iznosu zbog kojeg **bili spremni da idu na sud vezano za spor sa maloprodajcem pružaocem usluga ili poslovnim partnerom**. **Rezultati ankete pokazuju da, u opštem slučaju, ispitanici ne bi išli na sud za manje od 458 EUR** (u Letoniji). U drugim državama članicama EU **iznosje** bio čak i veći. Vidjeti izvor Special Eurobarometer 395, European Small Claims Procedure (Evropski postupak za sporove male vrijednosti), april / travanj 2013. godine, stranica 46 adresi http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_395_en.pdf

³⁰ Nije nevaženo da unutar zemlje postoji više pragova. Austrija je već navedena u tekstu kao primjer zemlje u kojoj različiti pragovi pokreću različita pojednostavljenja. U BiH, također, Sud BiH ima različite pragove za sporove male vrijednosti u poređenju sa drugim sudovima.

6.1. Poređenje sudskih taksi unutar BiH

62. **Sudske takse**³¹ u BiH isti u se u odnosu na one iz **uporednih jurisdikcija** na više na ina. **Prije svega zbog svoje kompleksne pravne strukture** BiH se sastoji od više različitih **jurisdikcija** pri čemu svaka ima svoja pravila za takse. Drugo, u različitim **jurisdikcijama** **taksa koja dopijeva za prvostepeni postupak** uključuje dvije ili tri zasebne isplate. U **jurisdikcijama** sa tri takse, prva dopijeva kada se tužba podnosi, druga kada tuženi **podnese svoj odgovor** na tužbu, a treća se plaća za izricanje presude. U **jurisdikcijama** sa dvije takse, **nikakva taksa ne dopijeva za odgovor** na tužbu. Tužilac plaća taksu za podnošenje tužbe i za dobijanje **presude**. Tuženi će platiti taksu za dostavljanje odgovora (**tamo gdje ona postoji**). Ako tužilac dobije slušanje, može da povрати troškove od tuženog u kasnijoj fazi. Takse za podnošenje tužbe i za presudu obično su jednake, dok je taksa za odgovor na tužbu **polovina tog iznosa**. Odnos svake od te tri **sudske takse (jurisdikcijama u kojima su sve tri prisutne)** prikazan je na **sl. 10**.

63. **Postojanje nekoliko tipova sudskih taksi u okviru jedne sudske instance** je veoma neuobičajeno. Poređenja radi, u svim **uporednim jurisdikcijama** **jedinstvena taksa dopijeva** za predmet u jednoj instanci i plaća se u trenutku podnošenja tužbe, a plaća je **tužilac**.³² **Ako** se u određenom trenutku predmet prekine zbog toga što su stranke postigle namirenje ili zbog nekog drugog razloga, dio plaćene takse može se vratiti, ali nema zasebnih taksi za **odgovorna tužbu ili za presudu**.

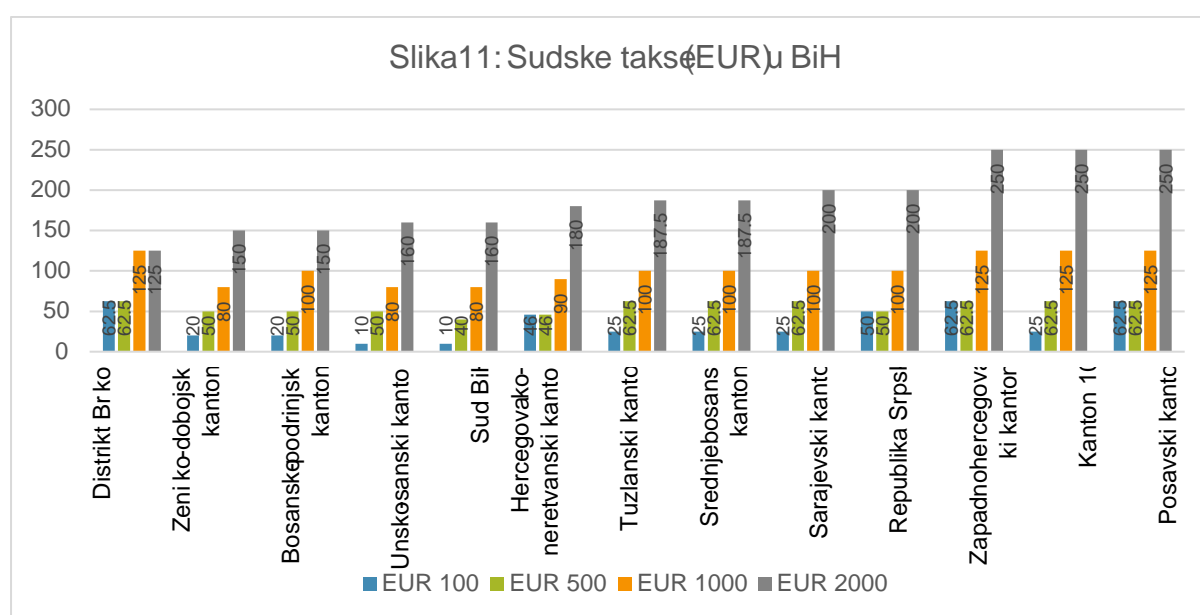
64. **Taksa za odgovor na tužbu** je posebno neuobičajena. Ona se naplaćuje u **sedam jurisdikcija** (**Sarajevski kanton, Tuzlanski kanton, Srednjobosanski kanton, Zapadnohercegovački kanton, Posavski kanton, Kanton 10 i Brčko Distrikt**). **Taksa za odgovor na tužbu** ne naplaćuje se u **6 jurisdikcija** (**Republika Srpska, Zeničko-dobojski kanton, Unsko-sanski kanton, Hercegovačko-neretvanski kanton, Bosansko-podrinjski kanton i Sud BiH**). U **esnici u diskusijama na fokus grupama** bili su mišljenja da je ta taksa neopravdana pošto je

³¹ Razmatra se samo nivo glavnih, nezaobilaznih taksi. U većini zemalja postoje mala dodatna plaćanja vezana za razmatranje predmeta koja se mogu, ali ne moraju, nazivati taksama, ali sa tehničke strane spadaju više u kategoriju troškova (npr. za slanje poziva strankama, objavljivanje u Službenom glasniku obaveze da se pojavi **pred sudom, taksa za ponovljeno izdavanje odluke, za poziv svjedocima**) na sud.

³² U **Danskoj postoji jedinstvena taksa za postupak** za sporove male vrijednosti; međutim za obični parni ni postupak jedna taksa se naplaćuje u vrijeme podnošenja predmeta, a druga nakon što je pripremanje predmeta završeno i glavno ročište zakazano.

odgovaranje na tužbu proceduralno pravo tuženog, a koriš enje proceduralnog prava ne bi trebalo da bude vezano za pla anje takse. Ve ina u esnika je, šta više, bila mišljenja da u praksi stranke ne pla aju tu taksu i da sudovi ne traže da se ona plati. **Zanimljivo je da pojedini advokati nisu bili svjesni postojanja te takse u jurisdikciju kojoj rade.**

65. Pošto svaka jurisdikcija u BiH ima svoja pravila o sudskim taksama, nekim dijelovima zemlje parnice su skuplje nego u drugim. Na slici 11 prikazana je vrijednost takse (protivvrijednost u eurima)³³ za tužbe u vrijednosti od 100 eura, 500 eura, 1.000 eura i 2.000 eura u različitim jurisdikcijama u BiH. Za tužbe sa najmanjom vrijednoš u (100 eura) parnica je najjeftinija u Unsko-sanskom kantonu i Sudu BiH, a najskuplja u Brčko distriktu, Posavskom kantonu i Zapadnohercegova kom kantonu. Za sporove male vrijednosti od 2.000 eura, parnica je najjeftinija u Distriktu Brčko, a najskuplja u Posavskom kantonu, Zapadnohercegova kom kantonu i Kantonu 10.

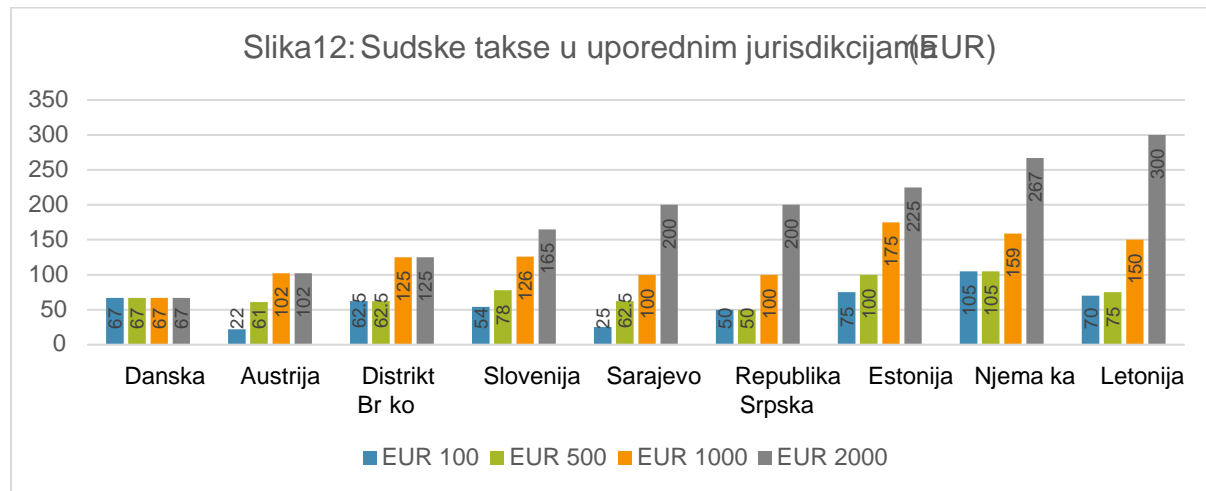
66. Varijacije sudskih taksi izme u jurisdikcijama unaju stepen predvidljivosti, posebno za neiskusne stranke ili one koji sami sebe zastupaju. To je pravo itip stranaka u parnici za koje je vjerovatnije da u estvuju u sporovima male vrijednosti

6.2. Pore enje sudskih taksi u BiH sa sudskim taksama u uporednim zemljama

67. Nivo sudskih taksi u BiH uporediv je sa nivoima taksi u drugim zemljama. U uporednih jurisdikcija samo Danska ima paušalnu taksu od 67 eura koja je primjenjiva na sve predmete sa vrijednoš u do maksimalno 6.709 eura kako za opšti parni ni postupak tako i za postupak na brzom kolosijeku. U ostalim upored zemljama, kao i u BiH, postoji progresivna skala taksi, u zavisnosti od vrijednosti tužbe. Na slici 12 prikazan je iznos takse

³³ Kada se u ovom izvještaju poredi sudske takse jurisdikcija unutar BiH, bilo me usobno ili sa taksama u uporednim jurisdikcijama, koristi se ukupni iznos svih dospjelih taksi. Prema tome, u jurisdikcijama sa tri takse, izra unava se zbir tri takse. Ako ne postoji taksa za odgovor tuženog, grafikon pokazuje zbir dvije takse koje se odnose na predmet. U svim grafikonima koriste se odgovaraju i iznosi u eurima, kako bi se omogu ila pore enja.

(protivvrijednost u eurima) za tužbe u vrijednosti od 100 eura, 500 eura, 1.000 eura i 2.000 eura³⁴

68. **Postupak u sporovima** vrijednosti sa veoma malom vrijednošću bio bi najjeftiniji u Austriji i u Sarajevskom kantonu (oko 22-25 eura). Najskuplji bio u Estoniji i u Njemačkoj. Oporangiranje se mijenja sa povećanjem vrijednosti tužbe. Predmeti sa vrijednošću u od 2.000 eura bili bi najjeftiniji u Danskoj, najskuplji u Njemačkoj i Letoniji. Sudske takse u BiH su rangirane među u prosječnim. Ipak, sudske takse u RS-u su uporedo visoke za predmete sa vrijednošću u od 2.000 eura, što može da znači da je tamo parnica manje prihvatljiva nego u drugim dijelovima Evrope

69. **Ukupno gledano**, ini se da je nivo sudskih taksi u BiH u skladu sa nivoima u EU, ali je njihova težina drugačije raspoređena kroz vrijeme. **Kompleksna struktura sudskih taksi u BiH** i činjenica da su one podijeljene u dvije ili tri zasebne isplate znači da je finansijsko opterećenje na samom početku postupka znatno niže nego u drugim zemljama. Do trenutka u kom je stranka dostavila odgovor na tužbu i u kom se izriče presuda, ukupni iznos taksi doseže nivoe koji su tipični za EU.³⁵ **Ipak, kada je inicijalna investicija** značajno veoma mala, može da podstakne obilježe parnice. **Nadalje** kada postoji više od jedne takse po instanci, ovo predstavlja dodatno administrativno opterećenje za sudije u smislu osiguravanja da je taksa prikladno izražavata, obavještanja stranaka o različitim taksama itd.

70. **Da bi se pojednostavile strukture sudskih taksi u BiH**, nosioci politika bi mogli da razmotre uvođenje jedinstvene takse po sudskoj instanci, koja bi se plaćala na početku postupka. To bi uštedilo vrijeme i napor i sudija i stranaka i olakšalo bi naplatu. Neki od učesnika u diskusiji na fokus grupama izrazili su bojazn da taj mehanizam možda ne bi bio djelotvoran u rijetkim slučajevima kada dio veplaćene jedinstvene sudske takse treba da se vrati (npr. zato što su stranke postigle namirenje). **U uporednim jurisdikcijama ne navode se**

³⁴ Pošto se iznosi takse razlikuju unutar BiH, takse iz uporednih jurisdikcija poređene su sa taksama u Distriktu Brčko, RS-u i Kantonu Sarajevo. Opet, kada se određuje sudska taksa u BiH, korišćena je suma svih primjenljivih taksi (za podnošenje, presudu i, ako je primjenljivo, odgovor tuženog). Radi konzistentnosti, slika 13 uključuje informacije o tužbama iznad 600 eura za Njemačku i tužbama iznad 1.000 eura za Austriju, iako to nisu sporovi male vrijednosti u tim zemljama

³⁵ Nivo taksi u BiH mogao bi, u stvari, da bude niži od onog predstavljenog na graficima zbog navodnog masovnog nepoštovanja obaveze plaćanja takse za odgovor tuženog u onim jurisdikcijama gdje je to primjenljivo

nikakvi konkretni problemi sa djelom ni vra anjem sudske takse nakon namirenja. Ipak, ako bi BiH izabrala da uvede jedinstvenu taksu, trebalo bi da se posebna pažnja posveti tome da se osigura da zemlja ima sistem za vra anje prepla enih taksi, ako je to neophodno, na in koji ne optere uje ni sud ni stranke. Ipak, vra anje dijela takse bio bi izuzetak, dok sada i sud i stranke moraju da se bave sa višestrukim taksama u svakom pojedina nom slu aju.

71. BiH bi, štaviše, mogla da razmotri ujedna avanje sudskih taksi i njihovo izra unavanje na isti na in u cijeloj zemlji. Na primjer, Njema ka je federalna republika sa 16 država, pri emu svaka od njih ima svoj ustav, ali sudske takse su ujedna ene u cijeloj zemlji. Takvo ujedna avanje ne samo da ujedna ava dostupnost pravde u cijeloj zemlji, ve i olakšava izra unavanje. Sudije u BiH su navele da trenutno stranke u sporu ne izra unavaju dospjeli iznos same, ve podnose tužbu bez pla anja sudske takse i onda ekaju da sud obra una taksu **za njih. Pojednostavljeni sistem taksi koji bi bio primjenjiv u cijeloj zemlji sa elektronskim kalkulatorom taksi na dostupnom internet portalu mogao bi da pojednostavi izra unavanje i pla anje taksi.**

6.3. Pla anje taksi

72. U ve ini **jurisdikcija sud prekida predmet** ako taksa nije pla ena u propisanom roku, dok u BiH sud razmatra predmet bez obzira na **zbog pitanja dostupnosti pravde, sudovi u** BiH razmatraju predmet ak i kada taksa nije pla ena u roku koji je propisao sud.³⁶ Nepla ena taksa može da se naplati kasnije, kroz procedure izvršenja, ali pla anje takse unaprijed nije **preduslov za to da sud razmatra predmet. U jurisdikcija (RS, BD, Posavski kantoni, Unsko sanski kanton i Su BiH) napla uje se kazna od 50% ako stranka ne plati sudsku taksu u propisanom roku. U drugim jurisdikcijama nema takve kazne**

73. Za razliku od toga, u ve ini **uporednih jurisdikcija sud ne bi razmatrao predmet u tom slu aju**, osim ako je podnosilac oslobo en obaveze da plati taksu. **To je pravilo u Danskoj, Njema koj, Letoniji, Estoniji i Sloveniji. U Austriji, kao i u BiH, sud nastavlja raditi na predmetu** ak i ako taksa nije pla ena. Me utim, nepla anje taksi unaprijed je u Austriji izuzetno rijetko, pošto ve inu tužbi podnose advokati preko informati kog sistema, **a sistem je zakonom ovlaš en da automatski povu e dospjeli iznos sa ra una advokata.**

74. Kada sudovi razmatraju tužbu bez obzira na to da li je taksa pla ena ili ne, to može da stvori okruženje koje omogućava **obijesne** tužbe ili parnice za izuzetno male iznose. **Posebna** slu ajevima veoma male vrijednosti koji ipak imaju opravdanje i podnosilac može da bude siguran da e dobiti slu aj (npr. komunalne tužbe), sudski sistem bi u suštini **mogao da** subvencionira predmete sve dok se teret pla anja takse ne prenese na stranku **koja je** izgubila. Nije jasno koliko aktivno država izvršava potraživanja za nepla ene sudske takse. Ako je pretjerano skupo ili optere uju e za državu da napla uje te iznose, ona može da odustane od izvršenja i to može, sa svoje strane, da dovede do **mišljenja da je pravda besplatna**

³⁶ Zakon o sudskim taksama Sarajevskog kantona nekad je predvi ao da u slu aju podnošenja prijedloga bez dokaza pla anja takse, sud zahtijeva pla anje u roku od osam dana. Ako stranka ne ispuni nalog u roku, podnesak **mora da se vrati i smatralo bi se da nije** nesen. Iako su takva pravila prili no tipična za zemlje EU, Ustavni sud BiH u predmetu br. U/12 odlučio je da ta odredba nije u skladu sa članom **II/3.e** Ustava BiH i članom 6, stav 1 ECHR, pošto je to kršenje prava na pristup sudu.

75. U svojoj praksi, ECtHR otkriva da prekidanje parnog postupka zbog neplaćanja sudske takse u principu krši dostupnost pravde. Dostupnost pravde predstavlja dio svih prava na to da se svaka tužba koja se odnosi na građanska prava i obaveze predstavi sudu ili tribunalu u skladu sa članom 6 § 1 ECHR. ECtHR konzistentno ponavlja da je pravo dostupnosti važan aspekt prava na suđenje, pošto „pravične, javne i ekspeditivne karakteristike sudskih postupaka zaista nemaju nikakvu vrijednost ako se takvi postupci prvo ne pokrenu“.³⁷ ECtHR je, međutim, takođe više puta navodio da pravo na suđenje nije apsolutno i da države mogu da uvedu ograničenja na to pravo, sve dok ta ograničenja imaju legitiman cilj, dok su proporcionalna i osiguravaju da stvarna suština prava nije oštećena. Jedno od najvažnijih ograničenja je obaveza plaćanja takse. ECtHR je u više prilika razmatrao da li zahtjev da se izvrše plaćanja unaprijed, kao što su sudske takse ili sigurnosni depoziti, krši član 6 § 1 i utvrdio je da obaveza da se plati taksa da se pokrene sudski postupak nije kršenje Konvencije sama po sebi. Sud je utvrdio da je kršenje prisutno samo u predmetima u kojima je iznos takse bio toliko visok da sprečava podnošenje.

Okvir 3. Slučaj Kreuz protiv Poljske³⁸

U predmetu Kreuz protiv Poljske, sud je odgovorio na pitanje „da li je obaveza da se plate sudske takse u parničnom postupku koju nameće poljski zakon po sebi predstavljala kršenje člana 6 § 1 Konvencije.“ Pri odgovaranju na to pitanje, Sud je naveo sledeće:

„U trenutnom slučaju podnosilac je prvo osporio opšte pravilo prema kom je pristup poljskim parničnim sudovima zavisio od plaćanja sudske takse koja iznosi određeni procenat ili dio vrijednosti tužbe koja se podnosi [...] Vlada je tvrdila da naplaćivanje sudskih taksi za nastavljavanje parničnog postupka ne može da se smatra kao samo po sebi protivno članu 6 § 1 [...]

[...] interesi pravičnog administriranja pravde mogu da opravdaju nametanje finansijskog ograničenja pristupa pojedinca sudu [...] Nadalje, Sud smatra da, iako prema članu 6 § 1 ispunjavanje obaveze osiguravanja djelotvornog prava na suđenje ne znači samo nepostojanje prepreka, već može da zahtijeva različite oblike pozitivne akcije na strani Države, niti nekvalifikovano pravo da se dobija besplatna pravna pomoć od Države u parničnom postupku, niti pravo na besplatan postupak u građanskim pitanjima, ne može da se protumači kao značenje te odredbe [...]

Sud u skladu sa tim smatra da zahtjev da se plati taksa za parnični sud u vezi sa tužbama u kojima se traži da prosuđuje ne može da se smatra ograničenjem prava na pristup sudu koje bi bilo nekompatibilno samo po sebi sa članom 6 § 1 Konvencije.“

U tom konkretnom slučaju, Sud je nastavio da razmatra iznos takse, koji je odgovarao prosječnoj godišnjoj plati u Poljskoj u to vrijeme, zajedno sa sposobnošću podnosioca da plati, te zaključio da je u konkretnom predmetu iznos takse bio pretjeran i da je ograničeno stvarnu suštinu prava na pristup podnosioca

76. Kao zaključak, sve dok postoje uspostavljeni mehanizmi koji osiguravaju da je taksa proporcionalna finansijskoj poziciji lica koja pokreće parnicu, činjenica da sud prekida predmet zbog neplaćanja ne predstavlja poricanje pristupa pravdi. Imaju li u vidu da u većini jurisdikcijama EU takse treba da se plate unaprijed, sudovi ne bi razmatrali predmet ako taksa nije plaćena, nije povoljno to što je Ustavni sud BiH proglasio takvo pravilo neustavnim. Plaćanje jedinstvene sudske takse unaprijed, kao preduslov za pokretanje parnice, u opštem slučaju disciplinuje stranke oslobađajući sudijama i sudskim saradnicima vrijeme koje bi potrošili na ponavljanje obavještenja strankama, i oslobađajući nadležne organe napora koje bi uložili u naplatu neplaćenih taksi. Ipak, pošto se čini da odluka Ustavnog suda i gledišta pravne zajednice u BiH dozvoljavaju prekidanje predmeta zbog neplaćanja, kazna za neplaćanje

³⁷ ECtHR Predmet Kreuz protiv Poljske Apelacija br28249/95, na adresi <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=00159519> strana 52.

³⁸ Ibid. stavovi 58 – 60.

takse, koja se sada primjenjuje u samoj sudskoj jurisdikciji mogla bi da se uvede uniformno u cijeloj zemlji

7. Podnošenje tužbe

Nalazi:

- Prema meunarodno priznatoj najboljoj praksi, tužbe u sporovima **male vrijednosti podnose se** korišćenjem obrazaca koji strukturiraju tužbu i olakšavaju proces za sudije i stranke. U BiH je takvo pojednostavljenje dostupno samo za podnošenje komunalnih tužbi preko sistema SOKOP. Za tužbe **koje nisu komunalne prirode nema takvih pojednostavljenja**
- Prema meunarodno priznatoj najboljoj praksi, tužbe se dostavljaju elektronski preko jedinstvenog pravosudnog portala. U BiH to nije moguće za tužbe koje nisu komunalne prirode

Preporuke:

- Kratkoročno, uvesti obavezne obrasce za tužbu i **za odgovorna tužbu u sporovima male vrijednosti koji nisu komunalne prirode. Takvi obrasci bi trebalo da budu dostupni u elektronskom formatu**
- Dugoročno, omogućiti priliku za podnošenje svih tužbi potpuno elektronski preko portala (za nekomunalne tužbe).

77. **Postupci za sporove male vrijednosti** bi trebalo da budu što je moguće dostupniji za stranke; prema tome, pojednostavljenja postupka mogu da se uvedu od samog početka, kada se tužba podnosi. Ta pojednostavljenja mogu da se kreću od savjeta koje strankama daje sudsko osoblje, preko mogućnosti za elektronsko podnošenje, do korišćenja obrazaca kojima se tužba strukturira. U BiH se sistem SOKOP koristi za komunalne tužbe. Sistem je prilagođen komunalnim tužbama koje se izvršavaju kao javne isprave i komunalnim tužbama koje se procesuiraju kao sporove male vrijednosti za koje se presuda zasnovana na nepojavljivanju donosi na osnovu toga što tuženi ne odgovara na tužbu. Prema tome, sistem nema funkcionalnosti za zakazivanje i održavanje ročišta. Ako tuženi odgovori na tužbu, ona se prenijeti u primarni sistem za upravljanje predmetima. Za nekomunalne tužbe nema pojednostavljenja u podnošenju tužbe. U uporednim zemljama, međutim, pojednostavljenja su dostupna bez obzira na to da li je spor male vrijednosti zasnovan na pružanju usluge ili ne. U sljedećim stavovima dokumentuju se određene opcije za pojednostavljanje koje su dostupne u uporednim jurisdikcijama

78. Prvo moguće pojednostavljenje uključuje dozvoljavanje **usmenih tužbi** i to da sudsko osoblje pomogne podnosiocima, **ako je to neophodno**. Ako lice koje želi da podnese tužbu nije zastupano preko advokata i nije kvalifikovano da samo pripremi nacrt teksta, trebalo bi da dobije pomoć. Njemačka i austrijski zakon dozvoljavaju **usmeno** podnošenje tužbi u nižim sudovima. U Austriji **usmene** tužbe snimaju sudije ili sudski pripravnici u ime sudija. Opcija je primjenjiva na sve građanske tužbe koje se podnose u nižim sudovima, tj. tužbe u vrijednosti do 15.000 eura. Njemačka takođe dozvoljava podnošenje **usmenih** tužbi u nižim sudovima, a ti sudovi imaju nadležnost da saslušaju tužbe koje su u vrijednosti do 5.000 eura. U Njemačkoj **usmene** tužbe snimaju sudski službenici.

79. Opcija za podnošenje **usmenih** tužbi ne koristi se često. U Austriji su takve **usmene** tužbe rijetke, zbog mišljenja da bi predmetom mogao da kasnije predsjedava sudija koji je dokumentovao **usmenu** tužbu kada je podnesena, što bi moglo da utiče na nepristrasnost sudije. U Njemačkoj intervjui sa sudijama ukazuju da se **snimanje usmenih** tužbi smatra rutinskim dijelom posla za sudske službenike, i ta opcija se koristi češće. U članu 11 Regulative

(EC) br. 861/2007 sadržana je obaveza za države članice da obezbijede strankama u prekograničnim sporovima male vrijednosti praktičnu pomoć u ispunjavanju obrazaca. Istraživanja o implementaciji postupka za prekogranične sporove male vrijednosti u tadašnjih 27 država članica otkrila su da je ovaj zahtjev implementiran u nešto više od polovine država članica.³⁹

80. **Obrasci za tužioce** (i tužene) koji su laki za korištenje. **Takvi obrasci se koriste u Letoniji⁴⁰ i Danskoj⁴¹, a tako se primjenjivi na prekogranične sporove u skladu sa Regulativom (EC) br. 861/2007.⁴²** Obrasci laki za korištenje koji imaju jasne formate mogu pomoći pri podsticanju podnositelaca da podnesu tužbe bez pomoći advokata. Takvi obrasci su tako korisni za sudije, pošto stvaraju strukturu i unaprijed jasno u tužbi koje se podnose. **Iako mogu imati obrasce koji se lako koriste samo za tužioce, ravnopravni pristup bise postigao kada bi takvi obrasci bili dostupni i za tužene, za njihov odgovor. To je slučaj u Letoniji. Regulativa (EC) br. 861/2007 zahtijeva da se takvi obrasci koriste i za tužene.**

Okvir 4. Zakon o parničnom postupku, Letonija

Član 250²³ Objašnjenja tuženog

(1) Objašnjenja vezana za izjavu o tužbi u pojednostavljenom postupku bit će pisana u skladu sa uzorkom koji je odobrio Kabinet

(2) Tuženi će ukazati na sljedeće informacije u objašnjenju:

1) ime suda kojem su objašnjenja dostavljena;

1.1) lično ime, prezime, lični identifikacioni broj, izjavljeno mjesto boravišta tužitelja ali, ako ga nema, mjesto boravka; za pravno lice ime, registracioni broj i pravna adresa tog lica

1.2) lično ime, prezime, lični identifikacioni broj, izjavljeno mjesto boravišta i dodatna adresa tuženog navedena u deklaraciji ali, ako ih nema, mjesto boravka; za pravno lice ime, registracioni broj i pravna adresa tog lica. Pored toga, tuženi može navesti drugu adresu za korespondenciju sa sudom

1.3) adresa elektronske pošte za korespondenciju sa sudom, i ako je on ili ona registrovao svoje u eš i e u online sistemu, uključiti i navode registracije ako je tuženi (ili njen ili njegov zastupnik) izjavljeno mjesto boravišta ili izjavljena adresa za korespondenciju sa sudom je u Letoniji i glasao sa elektronskom korespondencijom sa sudom ili ako je on ili ona jedan od subjekata koji se navode u članu 56, stav 2.3 ovog Zakona. Ako je navedeno mjesto boravišta ili navedena adresa zastupnika tuženog izvan Letonije, on ili ona će dodatno navesti adresu elektronske pošte ili obavijestiti u vezi registracije svojeg u eš i a u online sistemu. Ako je zastupnik tuženog advokat pod zakletvom, adresa elektronske pošte advokata pod zakletvom će dodatno biti uključena;

1.4) ime kreditne institucije i broj računa na koji će sudski troškovi biti vraćeni;

2) [opozvano 29. novembra / studenog 2012. godine]

3) broj predmeta i tematska oblast tužbe;

4) da li on ili ona priznaje tužbu u potpunosti ili bilo koji njeni dio;

5) njegove ili njene prigovore protiv tužbe i njihovo utemeljenje, kao i regulatorni akt na kojem se baziraju;

6) dokazi koji potvrđuju njegove ili njene prigovore protiv tužbe;

³⁹ ECNet European Small Claims Procedure Report (preštaj o evropskom postupku za sporove male vrijednosti) septembar / rujan 2012. godine stranica 20 na adresi

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/small_claims_international_claims_2012_en.pdf

⁴⁰ Vidjeti Pravosudni portal Letonija, na adresi <https://likumi.lv/ta/id/299326-noteikumi-par-vienkarsotaja-proceduraizmantojamamveidlapam>

⁴¹ Vidjeti Pravosudni portal Danska, na adresi

<http://www.domstol.dk/selvbetjening/blanketter/staevningogsvarskrift/Pages/default.aspx>

⁴² Vidjeti Pravosudni portal EU na adresi https://e-justice.europa.eu/content_small_claims_form137-en.do?clang=en

7) zahtjevi za izdavanjem dokaza

8) injenica da li je zatraženo da se pokriju sudski troškovi;

9) injenica da li je zatraženo da se povrate troškovi vezani za održavanje predmeta, sa ukazivanjem **nanjihov** iznos i priključivanjem dokumenata koji opravdavaju iznos;

10) injenica da li je suđenje predmeta pred sudom u sudskom ročištu zatraženo, kroz opravdavanje njegovog **ili njenog zahtjeva**

11) ostale okolnosti koje on ili ona smatra važnim za razmatranje predmeta;

12) ostali zahtjevi

13) lista dokumenata priključeni objašnjenjima;

14) vrijeme i mjesto pripremanja objašnjenja.

81. U Danskoj dokument kojim se pokreće postupak mora da uključuje samo kratak opis slučaja, **naspram opšteg parničnog postupka, gdje opis mora da bude detaljan**. Ovo pojednostavljenje daje tužiocu opciju da ne angažuje advokata u fazi podnošenja, **obzirom da je proces relativno jednostavan**

82. Informatičke platforme obezbjeđuju djelotvoran način za podnošenje tužbi. **Nijedna od uporednih jurisdikcija nije uvela informatičku platformu koja opslužuje samo sporove male vrijednosti**⁴³ U zemljama u kojima su takve platforme dostupne, one se primjenjuju na sve parnične i privredne tužbe. To je slučaj u **Danskoj, Austriji i Estoniji**. Na primjer, u Estoniji, dokumenti mogu da se podnose elektronskom poštom ili preko informatičkog sistema kojem se pristupa preko tome posvećenog portala.⁴⁴ **Ako se zahtjevi i drugi dokumenti mogu podnositi preko informatičkog portala, onda ne bi trebalo da se podnose preko elektronske pošte, osim u posebnim okolnostima. Sistem omogućava građanima da pokrenu građanski, upravni i prekršajni postupak preko mreže, da ih prate, te da dostavljaju dokumente za procesuiranje. Sistem dozvoljava strankama da pregledaju i pristupaju samo onim podacima u koje su uključeni. Elektronsko podnošenje građanskih tužbi preko sudskog portala dostupno je i u Austriji. Sistem mogu da koriste svi, ali njegovo korišćenje je obavezno za advokate, notare, banke i osiguravajuća društva. Kao što je već pomenuto, u BiH se samo komunalne tužbe mogu podnositi elektronski preko sistema SOKOP.**

83. U Letoniji dokumenti mogu da se potpisuju elektronskim potpisom i dostavljaju elektronskom poštom. Ta opcija se sve više koristi, pošto sve više fizičkih lica i zastupnika **pravnih lica ima elektronski potpis**. Prateći dokumenti uz tužbu mogu da se potpisuju elektronskim potpisom i dostavljaju elektronski ili mogu da se šalju sudu poštom **u pisanom obliku**. **Letonija koristi sistem elektronskih potpisa i izdaje dokumente koji uključuju plaćanje sudskih taksi koji su potpisani elektronskim potpisom**. U Sloveniji i Njemačkoj nije moguće elektronsko podnošenje građanskih tužbi.

84. **Diskusije na fokus grupama i anketa** pokazali su mješovite stavove vezano za uvođenje obaveznih obrazaca ili elektronskog podnošenja za nekomunalne sporove **male vrijednosti u BiH**. U anketi je **42%** ispitanika uvjereneno da nije neophodno mijenjati postojeći postupak na bilo koji način, **32%** vjeruje da bi mogli da se uvedu obavezni obrasci da se olakša

⁴³ Na primjer, za postupke za neosporene tužbe, kao što su nalozi za plaćanje, često postoje posebno posvećeni informatički sistemi za podnošenje i procesuiranje tužbi.

⁴⁴ Vidjeti Pravosudni portal Estonija, na adresi <http://www.rik.ee/en/international/public-e-file>.

⁴⁵ Vidjeti Pravosudni portal Austrija, na adresi <https://webportal.justiz.gv.at/at.gv.justiz.formulare/Justiz/Geldleistung.aspx>

podnošenje tužbe, a 30% vjeruje da bi trebalo da postoje opcije za elektronsko podnošenje tužbi. Zanimljivo je da su u toku diskusija u fokus grupama određeni advokati izrazili bojazni da bi uvođenje obrazaca, posebno ako se dostavljaju tuženom u pisanom obliku, zajedno sa pozivom da se odgovori na tužbu, moglo da podstakne ljude da popunjavaju obrasce rukom, što bi dovelo do dokumenata koji su nečitki i koji bi opterećivali i sud i stranke. Zaista, takav rezultat bio bi nepoželjan, i u drugim zemljama u kojima su obrasci uvedeni oni se ne ispunjavaju rukom. Obrasci su dostupni na internet stranicama pravosudnih institucija, u formatu koji se može snimiti i mijenjati, a popunjavaju se elektronski, bez obzira na to da li se naknadno podnose na papiru ili elektronski.

85. Izgleda da bi uvođenje obrazaca koji su laki za korištenje za podnošenje nekomunalnih tužbi male vrijednosti bilo najdjelotvornije pojednostavljenje za BiH u kratkoročnom periodu. **Obrasce mogu da koristi tužilac i tuženi i oni obezbjeđuju rješenje koje nije skupo i koje može da se implementira u kratkoročnom periodu. Ovi obrasci bi pomogli u strukturiranju tužbe i mogli bi da, u jednostavnim predmetima, omogućе samozastupanje. Mogli bi da budu zgodni i za sudije** što bi rezultiralo radnjama koje su bolje strukturirane i lakše za praćenje. Tako bi bilo važno poduzeti mjere da se ljudi ne podstiču da popunjavaju obrasce rukom. Dugoročno, bilo bi korisno uvesti elektronsko podnošenje za sve građanske i privredne sporove, ne samo one male vrijednosti, preko informatičkog portala.

8. Sakupljanje dokaza

Nalazi:

- Za razliku od uporednih jurisdikcija BiH nema strožiju ocjenu relevantnosti dokaza u sporovima male vrijednosti i nema kriterijume za odbijanje dokaza
- Za razliku od situacije u većini uporednih jurisdikcija sudije u BiH ne mogu dati cijenu ili trajanje predmeta sporovane male vrijednosti primjenom jednostavnijih zahtjeva vezanih za dokaze.
- Vještarenja su skupā i oduzimaju mnogo vremena, ali sudije u BiH nisu u mogućnosti da ih zaobiđu u predmetima sporovane male vrijednosti

Preporuke:

- Propisati da se u sporovima male vrijednosti sudije primjenjivati strožiju ocjenu relevantnosti nego u opštim parnicama i prihvatati samo dokaze koji su neophodni i ne pretjerano skupi u odnosu na vrijednost spora
- Propisati da u sporovima male vrijednosti sudije mogu da odstupaju od pravila vezanih za formu dokaza i da priznaju na ime dokazivanja koji trenutno nisu dostupni u zakonu, uključujući i pisane izjave
- Propisati da se vještarenja odobravai u sporovima male vrijednosti samo u izuzetnim okolnostima i uz razmatranje vrijednosti porai cijene provođenja vještarenja.

86. Postupci za sporovane male vrijednosti u svim analiziranim jurisdikcijama, osim Letonije, dozvoljavaju određeni tip pojednostavljenja u prikupljanju dokaza i korištenju sudskih vještaka. Vrijedi napomenuti da uvođenje i implementaciji proceduralnih pojednostavljenja vezanih za dokaze treba pristupiti s velikom oprežnošću, obzirom da dokazi izneseni predmetu direktno utiču na ishod predmeta. Prema tome, nametanje značajnih ograničenja za dokaze može da prekrši pravo stranaka na pravično suđenje. Međutim, ako je vrijednost predmeta prilično mala, tako bi moglo da bude nerazumnoлагати značajne resurse u sakupljanje nesuštinskih ili skupih dokaza. Osnovni kriterijum za određivanje da li su

ti resursi pretjerano veliki trebalo bi da bude pore enje njihovih troškova sa vrijednoš u predmeta

87. Za razliku od odre enih uporednih jurisdikcija, BiH nije uvela nikakva pojednostavljenja kod prikupljanja dokaza i koriš enja sudskih vještaka. Pravila za sakupljanje dokaza i koriš enje sudskih vještaka ista su kao i kod opšteg parnog postupka. U opštem postupku u BiH sudije imaju slobodu odlučivanja o tome da li da prihvate dokaze ili ne. Konkretno, proceduralni zakoni propisuju da, na osnovu prethodnog ročišta, sud odlučuje koji dokazi će biti izneseni na glavnom ročištu. Prijedlozi za dokaze koji se ne smatraju relevantnim biće odbačeni na sudu pisanom odlukom, sa obrazloženjem. Međutim, ne postoje kriterijumi za to ocjenjivanje relevantnosti i ne postoji mogućnost da se dokazi odbace zbog toga što bi provođenje dokaznih radnji bilo vrlo skupo.

88. Intervjui sa praktičarima u pravosuđu ukazuju na to da se opcija odbačivanja dokaza koja je dostupna sudijama gotovo nikada ne koristi. Sudije se brinu da bi drugostepeni sud mogao da gleda na odluku da se ne prihvate dokazi kao je procesnih pravila i da, na osnovu toga, preinači presudu. Preinačavanje presude direktno utiče na ocjenjivanje u inka prvostepenog sudije. Kao rezultat toga, prvostepeni sudovi preferiraju da saslušaju brojne svjedoke čak i za predmete sa vrijednošću ispod 50 KM, te da prihvate vještačenje čak i ako troškovi toga višestruko premašuju vrijednost spora. U drugim uporednim jurisdikcijama postupak za sporove male vrijednosti obično ima blaže zahtjeve vezane za dokazivanje

89. Austrija je uvela minimalna odstupanja od opštih zahtjeva koji se odnose na dokazivanje. Za sporove vrijednosti ispod 1.000 eura, sud može da zanemari dokaze koje je predložila stranka ako bi proces pojašnjavanja svih relevantnih okolnosti bio neproporcionalno težak. U takvim slučajevima sudija mora da donese „neproizvoljnu odluku u dobroj volji. Ta odluka se može razmatrati u postupku po žalbi. Iako nema nikakvih posebnih pravila o korišćenju sudskih vještaka, opcija da se odbije prihvatanje dokaza odnosi se i na taj aspekt. Konkretno, imajući u vidu da sud može da odbaci dokaze zbog neproporcionalne težine, korišćenje vještaka može se smatrati zahtjevnim i/ili skupim i može da se ne dozvoli

90. U Sloveniji sud može da ograniči trajanje i obuhvat dokaza kako bi uravnotežio zaštitu prava stranaka i potrebu da se postupci rješavaju brzo i na isplativ način. Da bi se to postiglo, od sudije se zahtijeva da razvije precizan i racionalan plan proceduralnih radnji i da da prioritet dokazima koji se mogu dobiti brzo, jednostavno i sa relativno malim troškovima (npr. podnošenje pisanih izjava svjedoka; koncentrisano i jasno saslušanje stranaka i svjedoka). Sa tim ciljem, ako postoji nekoliko svjedoka, sudija može da zatraži od stranke da izabere samo one koji će dati uvjerljiva svjedočenja. Nadalje, sudija može da izvrši određena ispitivanja (npr. državnih nadležnih organa) neformalnije, na primjer telefonskim putem, umjesto u pisanom obliku

91. U Estoniji sud može da odstupa od formalnih zahtjeva kada sakuplja dokaze i prizna na ine dokazivanja koji nisu predviđeni zakonom, uključujući i izjave koje nisu date pod zakletvom. Ova odredba se koristi kada je stranka zatražila saslušanje svjedoka. Umjesto pozivanja svjedoka pred sud, sud može da prihvati pisanu izjavu. Moguće je i ispitati svjedoka telefonom. U Estoniji su pravila za korišćenje vještaka kao svjedoka identična za postupak za sporove male vrijednosti i za opšte sporove.

92. U Danskoj, u okviru postupka za sporovemale vrijednosti, samo oni dokazi koji su važni za predmet mogu da se izvode. U okviru opšteg postupka svidokazi mogu da se izvode, osim u slučaju se smatra da su irelevantni za predmet. Prema tome, pravilo u postupku za sporovemale vrijednosti zahtijeva samo nešto strožije ocjenjivanje relevantnosti u poređenju da opštim parničnim postupkom. Prema tome, dokazi koji se izvode u okviru postupka brzog kolosijeka predmet su odobrenja suda. Sud odobrava uvođenje takvih dokaza ako utvrdi da je vjerovatno da će dokazi biti važni za predmet. Nadalje sud određuje oblik u kom dokazi mogu da se izvode. Ovo određivanje obično se postiže nakon diskusije sa strankama. Prema tome, sudija ima više slobode u odlučivanju da li bi svjedok trebalo da se pozove lično ili bi pisana izjava bila dovoljna

93. Proceduralna pravila za korištenje sudskih vještaka u sporovima male vrijednosti u Danskoj znatno se razlikuju od pravila koja se koriste u okviru opšteg parničnog postupka. Ako se zahtijeva kompleksno mišljenje vještaka, predmet se proslijeđuje u opšti parnični postupak. U postupku brzog kolosijeka sud želi na zahtjev stranke, da zatraži pojednostavljeno mišljenje vještaka u obliku pisane izjave od organizacije ili pojedinog vještaka. Vještak se obično ne poziva da da vještačenje lično, osim ako postoje značajni razlozi za njegovo pojavljivanje. Ako organizacija pisanu izjavu prati usmeno objašnjenje samo u izuzetnim okolnostima. Još jedna razlika je u tome što u predmetima male vrijednosti pitanja za vještaka priprema sud, dok u opštem parničnom postupku pitanja pripremaju stranke. U okviru postupka za sporovemale vrijednosti sud dostavlja svoja pitanja strankama na komentare prije nego što ih pošalje vještaku.

94. U Njemačkoj, pravila za izvođenje dokaza za tužbe ispod 600 eura prilično su fleksibilna. U opštem parničnom postupku primjenjuje se princip direktnog sakupljanja dokaza; svjedoci, vještaci ili stranke moraju da se saslušaju pred sudom u prisustvu stranaka. U okviru pojednostavljenog postupka, međutim, sud može da ispita svjedoke, vještake ili stranke preko telefona ili u pisanom obliku

95. Regulativa (EC)br. 861/2007 takođe uvodi strožije ocjenjivanje relevantnosti i pojednostavljenja vezano za formu dokaza. Da bi se izbjeglo održavanje ročišta, osim ako je ono apsolutno neophodno, svjedoci ili vještaci slušaju se samo ako je to neophodno da pomogne sudu da dođe do odluke. Kao i u Austriji, sud uzima u obzir troškove kada odlučuje o tome da li će prikupljati određene dokaze.

96. Sažeto, pojednostavljenja vezana za dokaze pojavljuju se u dva primarna oblika. Ona su obično vezana za fleksibilnost suda u ocjenjivanju i određivanju koje dokaze će prihvatiti (npr. strožije ocjenjivanje relevantnosti) i/ili za pojednostavljenja oblika u kom se dokazi izvode. Ova dva pojednostavljenja mogu da se koriste u kombinaciji. BiH nije uvela nikakva pojednostavljenja za sakupljanje i izvođenje dokaza. To je svakako oblast u kojoj reforme koje mogu da uštede vrijeme i novac i za stranke i za sud mogu da se koriste kao poluga

97. Vezano za uvođenje strožijeg ocjenjivanja relevantnosti, kao što je već razmatrano, postoje a opcija da se odbiju dokazi u okviru opšteg postupka u BiH rijetko koristi. Eksplicitno uvođenje strožijeg ocjenjivanja relevantnosti u postupku za sporovemale vrijednosti zasnovano na kriterijumima kao što su neophodnost i troškovi moglo bi da potakne sudije da koriste više slobodnog odlučivanja i budu pragmatičniji kada prihvataju dokaze.

98. Još jedna opcija je da se dozvoli podnošenje određenih dokaza u pisanom obliku, na osnovu slobodnog odlučivanja suda. **Na primjer, trenutno se u Zakonu o parničnom postupku u BiH navodi da bi glavno ročište trebalo da se održi čak i ako svjedok vještak ne prisustvuje, osim ako sud smatra da njegovo prisustvo neophodno za nadopunjavanje ili pojašnjavanje mišljenja, u kom slučaju sud odlaže ročište.**⁴⁶ To znači da čak i prema opštim pravilima sud može smatrati da je pisana izjava svjedoka vještaka dovoljna. **Ipak, razmatranja u toku diskusija u fokus grupama ukazuju na to da je, bez jasnog ovlaštenja u zakonu, sudije nastaviti da ispituju vještake lično, čak i za predmete u kojima vještačenje ne mora da se nadopuni ili pojasni**

99. Prikladno je uvesti ograničenja za korišćenje vještačenja u predmetima **sa veoma malom vrijednošću**, pošto je korišćenje vještačenja skupo i izaziva odlaganja. **Studija o privrednom pravosuđu dovela je do nalaza da vještaci kao svjedoci su takođe izvor odlaganja. Vještake kao svjedoke obično imenuju sudije kako bi spriječili da njihovi predmeti budu preinačeni u apelacionim sudovima. Postoje, međutim, instance u kojima vještačenja donose malo ili nimalo vrijednosti predmetu. Vještaci kao svjedoci su skupi, a njihovo pretjerano korišćenje povećava troškove predmeta za stranke. Interesne strane takođe navode da su vještaci kao svjedoci čest izvor odgađanja i odlaganja (tj. njihovi izvještaji nisu pravovremeni, oni se ne pojavljuju na ročištima, njihovi dokazi se osporavaju) i da to produžava trajanje postupka. Štaviše, veliko oslanjanje na vještačenja stvara prilike za druga proceduralna uska grla, uključujući sporove oko izbora vještaka i oko njihovog svjedočenja.**⁴⁷ Prema tome, uvođenje pojednostavljenja, **kako u prihvatljivosti tako i u obliku dokaza u postupcima za sporove male vrijednosti u BiH izgleda opravdano**

100. Uvođenje strožijeg ocjenjivanja relevantnosti i fleksibilniji zahtjevi vezano za formu dokaza u sporovima **male vrijednosti smatrano se povoljnim u diskusijama sa fokus grupama.** Anketa je takođe uključivala pitanja o sakupljanju i iznošenju dokaza u predmetima sporova **male vrijednosti**. 65% ispitanika je podržalo uvođenje strožijeg ocjenjivanja relevantnosti u sporovima **male vrijednosti**; 20% prihvatanje pisanih izjava umjesto usmenog svjedočenja, a 26% prihvatanje pisanog mišljenja sudskog vještaka umjesto ispitivanja vještaka pod zakletvom.⁴⁸

9. Princip adversarnog postupka

Nalaz:

- Ne smatra se da je u suprotnosti sa adversarnim principom ako sudija vodi sakupljanje dokaza ili ukazuje strankama na njihova prava i obaveze

Preporuka:

- Ako BiH želi da da sudijama aktivniju ulogu u sporovima **male vrijednosti**, prikladno mjesto da se sa tim po ne je da im se da više slobode u odlučivanju i inicijativi u sakupljanju dokaza

⁴⁶ Član 157 Zakona o parničnom postupku FBiH RS.

⁴⁷ Harley, Georgia; Svirčev, Srđan; Matić Bošković, Marina; Krnić, Ana; Esquivel Korsiaq, Victoria. 2016. Improving commercial case management in the Federation of Bosnia and Herzegovina: feasibility study. Upravljanje privrednim predmetima u Federaciji Bosne i Hercegovine: studija izvodljivosti (na engleskom jeziku) Washington, D.C. Grupacija Svjetske banke, stranica 16.

⁴⁸ Ovi procenti ukupno premašuju 100% pošto je ispitanicima dozvoljeno da daju više od jednog odgovora na ovo pitanje

101. Tipična odlika postupka za sporove male vrijednosti je dodjeljivanje aktivnije uloge sudiji kako bi se proces učinio bržim i efikasnijim i kako bi se pomoglo strankama koje same sebe zastupaju. Odrasle sudije su previše oprezne da bi preuzele aktivniju ulogu, jer se brinu da bi to moglo da prekrši princip adversarnog postupka. U narednim stavovima razmatra se adversarni princip i njegov odnos sa pravim suđenjem.

102. Razvoj parničnog postupka u anglosaksonskom i kontinentalnom pravu pokazao je postepeno približavanje adversarnog principa, koji je inicijalno bio tipičan za sisteme anglosaksonskog prava i inkvizitornim postupkom, koji je vezan za kontinentalne sisteme. Tradicionalno, sudija u adversarnom postupku smatran je sućem u natjecanju strana i nije u svakom slučaju imao dužnost da utvrdi istinu.⁴⁹ To je bio pasivni sudija koji je razlikovao proceduralnu, umjesto suštinsku pravdu.⁵⁰ Međutim, klasični adversarni postupak u Engleskoj pokazao se skupim i oduzimao je previše vremena. Prema tome, nova pravila parničnog postupka iz 1999. godine implementirala sveobuhvatne reforme koje su uvele ulogu informisanog sudije koji ima više kontrole i inicijative u upravljanju predmetom. Ovakvi sudija „može da koristi svoje poznavanje predmeta i ovlašćenja koja su mu data u svrhu upravljanja predmetom da osigura dobijanje informacija koje su mu potrebne za stvaranje realne mogućnosti da će odluka biti zasnovana na najbližoj mogućoj aproksimaciji istine”.⁵¹ Reforme britanskog parničnog postupka su uvele odlike koje su ranije smatrane inkvizitornim po prirodi.

103. Za razliku od toga, tradicionalni postupak u kontinentalnom pravu smatralo se da uključuje inkvizitorne elemente. Tako je reforma francuskog parničnog postupka iz 1965. godine donijela velika ovlaštenja francuskih sudova da kontrolišu napredovanje i pripremanje predmeta. Sudij je omogućeno da se angažuje u utvrđivanju činjenica, da izdaje naloge koji su obavezujući za stranke, i imao je dužnost da traži istinu.⁵² To je bio aktivan sudija koji bi trebalo da se bori da postigne ne samo proceduralnu, već i suštinsku pravdu. Ipak, ove inkvizitorne odlike postupka uravnotežene su sa principom jednakosti strana, garantuju i tako da uključenoost sudije u davanje uputstava i iznalaženje činjenica ne će dati nepravednu prednost nijednoj strani.

104. Zemlje bivšeg Istočnog bloka tradicionalno su pripadale kontinentalnoj pravnoj porodici, ali je prije pada željezne zavjese inkvizitorni element u njihovom parničnom postupku bio naglašeniji nego u Zapadnoj Evropi. Nakon kraja hladnog rata klatno se pomjerilo u suprotnom smjeru. Istočnoevropski narodi su uveli sveobuhvatne reforme kako bi učinili parnični postupak adversarnim. U nekim slučajevima, za te reforme se smatralo da ograničavaju ovlaštenja sudija da uvode mjeru efikasnosti u sudnice i utvrđuju istinu. Prema tome, u novijem periodu ove zemlje su oprezno poele da dozvoljavaju sudijama da preuzmu aktivniju ulogu u usmjeravanju procedure, čime je još jednom redefinisano značenje adversarnog principa

⁴⁹ U prominentnom predmetu engleskog adversarnog sistema *Canada* protiv Državnog sekretara trgovine, [1983 godinje] 2 AC 394, prominentni engleski sudija Lord Denning naveo je da „kada govorimo o dužnom administriranju pravde, to ne znači uvijek utvrđivanje istine o onome što se dogodilo. Često znači da, kao pitanje pravde, stranka mora da dokaže svoj slučaj bez ikakve pomoći sa druge strane.”

⁵⁰ Jolowicz, J. A. *Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure* (Adversarni i inkvizitorni modeli parničnog postupka) *The International and Comparative Law Quarterly*, Cambridge University Press, Vol. 52, No. 2 (Apr., 2003), strane 281-295.

⁵¹ *Ibid.*, strana 288.

⁵² *Ibid.*, strana 291.

105. Sada su određeni inkvizitorni elementi u adversarnom procesu toliko uobičajeni da se rijetko ispituju. U toj praksi, ECtHR smatra da je adversarni postupak odključni element pravih procesnih elemenata. Međutim, ne tumači termin „adversarni“ u istom značenju kao i klasična doktrina anglosaksonskog prava i ne smatra da su aktivno učešće sudije u iznalaženju činjenica ili davanje uputstava sudije strankama kršenja adversarnog principa. Prema navodima ECtHR, „*pravo na adversarne postupke u principu znači omogućavanje strankama u krivičnom ili parničnom postupku da budu upoznate sa svim dokazima koji su izvedeni ili opservacijama koje su unesene i da ih komentarišu, čak i ako su oni izvedeni ili uneseni od strane nezavisnog člana državne pravne službe, a u smislu vršenja uticaja na odluku suda*“.⁵³ Kršenja adversarnog principa koja otkriva ECtHR obično su vezana za instance u kojima je sud dobio dokaze i dokumente, a jednoj strani nije dat pristup dokumentima ili dokazima i ona nije imala priliku da ih komentariše.

106. U svjetlu gore pomenutog, određeni stepen inicijative sudija u usmjeravanju sakupljanja dokaza ili davanja uputstava strankama o njihovim pravima i obavezama ne smatra se suprotnim sa adversarnim principom. Sasvim suprotno, rad na postizanju efikasnosti dovodi do toga da mnoge zemlje dozvoljavaju sudijama da budu aktivni i da daju ograničena usmjeravanja strankama, posebno u postupku u sporovima male vrijednosti, u kojima stranke možda nemaju pravne zastupnike. Primjeri sudija koji preuzimaju aktivnu ulogu predstavljeni su u odjeljku **vezano za sakupljanje dokaza**

107. U BiH se ne očekuje da sudija usmjerava stranke u predmetu za sporove male vrijednosti aktivnije nego što bi to radio u opštem parničnom postupku. Slično tome, u Letoniji, Austriji i Sloveniji, uloga sudije u postupku za sporove male vrijednosti ne razlikuje se od njegove uloge u opštem parničnom postupku. Ukoliko postoje neke razlike u ponašanju sudije, one su rezultat strukture postupka, a ne namjernog preuzimanja aktivnije uloge od strane sudije. Na primjer, u Sloveniji se od sudije zahtijeva da osigura da su sve odlučene činjenice navedene, da su nekompletne izjave nadopunjene, da su dokazi izvedeni te da su data neophodna objašnjenja, kako bi se utvrdile činjenice i pravni odnosi u sporu. U opštem parničnom postupku to se obično radi usmeno na glavnom ročištu. Pošto se postupak za sporove male vrijednosti često sprovodi u pisanom obliku, sudija to može uraditi ranije i u pisanom obliku. Međutim, ta razlika u ponašanju sudije ne potječe iz toga što mu se daje suštinski različita uloga, već iz same struktura postupka.

108. U Danskoj, Estoniji i Njemačkoj sudije preuzimaju aktivniju ulogu nego što je uobičajeno u postupku za sporove male vrijednosti. U Danskoj, nakon što je tužba podnešena i nakon što je tuženi odgovorio na nju, sudija radi na tome da pojasni predmet kao ipotrebe za daljnjim dokazivanjem kroz diskusiju sa strankama. Sud daje smjernice strankama koje nemaju pravne vještine i pomaže advokata. Cilj je da se značajno smanji potreba za pravnim zastupanjem. Za razliku od opšteg parničnog postupka, sud priprema glavno ročište tako što sačinjava listu navoda, argumenata i dokaza. U toku glavnog ročišta, sudija je odgovoran za usmjeravanje strankama i upućivanje strankama, ali manjoj mjeri ako stranku zastupa advokat. Štaviše, u postupku na brzom kolosijeku u Danskoj pitanja za svjedoke vještaka piše sud, a ne stranke. U Estoniji sud je ovlašten da sakuplja dokaze prema svojoj inicijativi. Ovo pravilo značajno štedi vrijeme, zato što sud ne zavisi od prijedloga

⁵³ Vodič o članu 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, Pravo na pravično suđenje (građanska strana) Ažurirano 31. decembra / prosinca 2017. godine.

stranke za sakupljanje dokaza. U Njemačkoj se od sudije očekuje da obezbijedi određena uputstva i smjernice za stranke koje nemaju pravnog zastupnika. Pravila se, naravno, primjenjuju veoma oprezno tako da ne narušavaju ravnotežu među stranaka i time ne krše princip ravnopravnosti strana

109. Ukupno gledano, sudije u svim analiziranim jurisdikcijama oprezni su kada pokazuju inicijativu ili pomažu strankama koje zastupaju same sebe. U opštem slučaju, sudije oklijevaju da pomognu usmjeravaju stranke koje zastupaju same sebe. Ipak, otvoreniji su za preuzimanje inicijative u sakupljanju dokaza, pošto to u konačnici doprinosi uspostavljanju i utvrđivanju činjenica u predmetu. Prema tome, ako BiH teži da da aktivniju ulogu sudijama u predmetima sporovale vrijednosti, bilo bi korisno nadograđivati se na postojeću spremnost za preuzimanje aktivnije uloge u sakupljanju dokaza, umjesto fokusirati se na podsticanje sudija da savjetuju usmjeravaju stranke u postupku

10. Pripremanje predmeta

Nalaz:

- Ročište, kako pripremna tako i glavna, imaju tendenciju da budu element parnice koji oduzima najviše vremena u pravosudnom procesu.

Preporuka:

- BiH bi mogla da uvede pripremnu fazu koja bi bila samo u pisanom obliku za sporovale vrijednosti, gdje bi stranke bile u obavezi da nesuvlasvo svoje dokaze u pisanom obliku u tužbu i odgovorna tužbu.

110. U svim upoređivim jurisdikcijama standardni parni ni predmet ima fazu prije suđenja i suđenja. Faza prije suđenja uobičajeno uključuje pisanu i usmenu fazu. Pisana faza sastoji se od razmjene dokumenata između strana, podnošenja dokaza i drugih sličnih aktivnosti. Usmena faza uključuje pripremno ročište. Ne razlikuju svi sistemi pripremno ročište i glavno ročište. Određeni akti o parničnom postupku mogu da regulišu ročište, a da ih ne klasifikuju kao „pripremna“ i „glavna“. Tipična odlika postupaka za sporovale vrijednosti je da je preliminarna faza postupka ili skraćena ili izostavljena u potpunosti, u interesu brzog rješavanja predmeta i smanjivanja troškova.

111. BiH nije uvela pojednostavljena u priprema fazi postupaka za sporovale vrijednosti. Proces uključuje razmjenu dokumenata i pripremno ročište, kao i svaki drugi parni ni postupak. Pravovremenost je također jednaka. U FBiH je pripremno ročište obavezno, osim u predmetima u kojima sud utvrdi da nema kontroverznih činjenica ili da, zbog jednostavnosti spora, pripremno ročište nije neophodno. Diskusije na fokus grupama ukazuju na to da sud rijetko koristi ovo pravilo u opštem parničnom postupku ili u postupku za sporovale male vrijednosti. Proceduralno pravilo koje ovlašćuje sud da zakaže glavno ročište odmah nakon pripremnog se primjenjuje često. U RS-u je pravilo o tome da li da se održi pripremno ročište jednako kao i u FBiH za parni ne predmete. Međutim, proceduralno pojednostavljenje se primjenjuje na privredne predmete i na privredne sporovale vrijednosti. Pravilo predviđa da se pripremno ročište u privrednim predmetima zakazuje samo ako sud smatra da bi to omogućilo brže i efikasnije rješavanje spora.⁵⁴ Ukupno gledano, u BiH nema

⁵⁴ Zakon o parničnom postupku RS, član 433v.

proceduralnog pojednostavljenja u preliminarnoj fazi koje bi se primjenjivale konkretno na sporove male vrijednosti. To je neuobičajeno.

112. Većina uporednih zemalja skraćuje pripremnu fazu predmeta sporova male vrijednosti. U Estoniji sud može da skрати pripremnu fazu time što će ili izostaviti fazu pisanog postupka ili odlučiti da ne održa ročište. Sudija može i da odlučiti da skрати rokove. Na pojedinačnim sudijama je da odlučiti da li da koriste te opcije ili ne, kao i koje opcije koriste, tj. da li da zatraže odgovor na tužbu, da li da održa pripremno ročište i koje rokove da primijene. Ako se pripremno ročište održava, ono može biti u obliku telefonskog poziva sa svakom od stranaka. Telefonski pozivi, umjesto pripremnog ročišta uživo, koriste se i u Danskoj da se uštedi vrijeme i novac strankama. U Danskoj je moguće i da se telefonski razgovor održi izvan uobičajenog radnog vremena. U Njemačkoj sud može da odredi veoma kratak rok, od otprilike 3 do 5 dana, daženi dostavi svoj odgovor. Moguće je i da njemački sudija pojasni dodatna pitanja telefonom umjesto da održava pripremnoročište.

113. Ne osjećaju se sve sudije prijatno kada razgovaraju sa strankama preko telefona. U okviru ovog istraživanja, određene sudije u BiH su izrazito bojazni o tome da verifikacija identiteta stranaka u toku telefonskog poziva nije uvijek pouzdana. Izgleda, međutim, da to nije izvor bojazni u Estoniji, gdje sudije smatraju da pošto je stranka sama dala taj telefonski broj, on ili ona lično odgovorila na telefonski poziv. Za određene sudije u Estoniji, izazov vezan za spornoenje postupka prije suđenja preko telefona više je vezan za informisanje druge stranke o tome šta je razmatrano u toku poziva. Sudije vode bilješke o razgovoru na osnovu odredbe koja dozvoljava pojednostavljene protokole u sporovima male vrijednosti, ali može biti teško osigurati da se informacije koje su dobijene od jedne stranke objelodane drugoj u potpunosti.

114. Pisana faza preliminarnog postupka regulisana je prilično detaljno u zakonima nekih od uporednih jurisdikcija. U Letoniji je pisana faza za postupak za sporove male vrijednosti dugačak i uključuje obavezne obrasce za pisani odgovor tuženog. U Sloveniji se pripremnoročišta uobičajeno ne zakazuju, međutim, zakon nameće ograničenja za pisane podneske; svaka stranka može da podnese samo jedan pripremini podnesak u strogim rokovima. Injenice i dokazi koji su izneseni izvan tih podnesaka ignorisane se. Postupak za prekogranične sporove male vrijednosti u okviru Regulativ (EC) br. 861/2007 takođe ne uključuje pripremnoročište, ali daje jasna pravila i vremenske rokove za razmjenu dokumenata. Ukupno gledano, glavna funkcija pripremnofaze je da se pojasne pitanja tako da glavno ročište bude što je moguće djelotvornije. U sporovima male vrijednosti pripremnafaza predmeta često pomaže sudu da odlučiti o tome da li je glavno ročište uopšte potrebno.

115. U BiH se pisana faza predmeta ne koristi u potpunosti, ni u postupku za sporove male vrijednosti ni u opštem postupku. Iako stranke mogu i trebalo bi da iznesu svoje dokaze kada se podnose tužba i odgovor, mnogi se oslanjaju na pripremnoročište za iznošenje ili traženje dokaza po prvi put. Takođe, sudije često koriste pripremnoročište da se upoznaju sa predmetom, umjesto da proučavaju pisane materijale unaprijed. Ovopretjerano oslanjanje na pripremnoročište dovodi do smanjivanja napora koji stranke i sud ulažu u pisani dio pripremnofaze.

116. Premadiskusijama na fokus grupama i rezultatima ankete, dominantno mišljenje u pravnoj zajednici BiH je da bi pripremnafaza mogla da bude pojednostavljena 35% ispitanika u anketi bilo je mišljenja da nisu potrebne nikakve promjene pripremnofaze. Ostali

ispitanici su podržali različita pojednostavljenja, kao što je uvođenje kraćih rokova u toj fazi (23%), eliminacija pripreme faze u potpunosti i zakazivanje glavnog ročišta u isto vrijeme kada se tužba šalje tuženom (23%) i to da preliminarna faza **postoji samo u pisanom obliku, bez pripremnog ročišta (22%)**⁵⁵

117. BiH bi mogla da razmotri uvođenje pripreme faze koja bi bila isključivo u pisanom obliku za sporove male vrijednosti pošto su sudska ročišta, kako priprema, tako i glavna, među onim dijelovima pravosudnog procesa koji oduzimaju najviše vremena. Da bi se to omogućilo, stranke bi bile u obavezi da **iznesu/ zatraže sve dokaze u pisanom obliku** kada se podnosi tužba i **uz odgovornu tužbu**. Zakon bi također trebalo da unaprijed spriječi stranke da **iznose ili zahtijevaju dokaze u kasnijoj fazi** (npr. glavno ročište, ako nema pripremnog) **ako su im takvi dokazi bili dostupni u toku preliminarne faze. Rokovi bi mogli da se skrate.** Alternativno, BiH bi mogla da uvede pravilo da se postupci za sporove male vrijednosti mogu sprovoditi bez pripremnog ročišta, osim ako sud odluči da je takvo ročište neophodno, u zavisnosti od kompleksnosti predmeta⁵⁶

11. Glavno ročište

Nalaz:

- Za razliku od drugih uporednih jurisdikcija BiH nema pravila koja bi ograničavala broj sudskih ročišta u predmetima sporova male vrijednosti

Preporuka:

- Propisati da se sporovi male vrijednosti, po pravilu, razvijati samo u pisanom obliku, osim u slučaju da je jedna od strana konkretno zatražila ročište.

118. Najtipičniji način za pojednostavljivanje glavnog ročišta u predmetu za spor male vrijednosti je da se ono u potpunosti izbjegne. Druga pojednostavljenja, koja su ipak manje značajna, vezana su za način na koji se vodi zapisnik sa ročišta.⁵⁷ U BiH postupci za sporove male vrijednosti uključuju glavno ročište. Ročište se ne održava samo ako tuženi ne odgovori na tužbu u propisanom roku – u tom slučaju, sud jednostavno izriče presudu zbog propuštanja, a ročište se ne zahtijeva. Inače postupci za sporove male vrijednosti uvijek uključuju glavno ročište. Kao i BiH, Austrija i Danska također imaju glavna ročišta u okviru svojih postupaka za sporove male vrijednosti

119. Za razliku od tog, pristup u Estoniji, Sloveniji i Njemačkoj je da se postupak sprovodi u pisanom obliku i da se, ako je moguće, izbjegne održavanje ročišta. Na primjer, u Sloveniji sud može da odluči o predmetima sporova male vrijednosti bez ročišta ako, nakon razmjene dokumenata u pisanom obliku, utvrdi da nema spora o činjenicama i da nema

⁵⁵ Ovi procenti ukupno premašuju 100% jer je ispitanicima dozvoljeno da daju više od jednog odgovora na ovo pitanje.

⁵⁶ Jednostavnije pravilo postoji u RS, ali je primjenljivo samo na privredne predmete

⁵⁷ Pojednostavljenje pravila o vođenju zapisnika dostupno je u dvije uporedne jurisdikcije: Estoniji i Sloveniji. U Estoniji sud unosi proceduralne akte u zapisnik samo do stepena do kog to ocijeni neophodnim, a stranke ne mogu da podnesu nikakve prigovore u zapisnik. Slično tome, u Sloveniji sud priprema nacrt sažetog snimka glavnog ročišta koji uključuje najvažnije izjave koje su dale stranke, suštinski važne podatke o dokazima koji su izneseni i odlukama koje su objavljene na glavnom ročištu, koje su podložne žalbi. To pojednostavljenje omogućava u većoj mjeri neformalnu prirodu postupka i može da omogućiti da se određene faze postupka sprovedu preko telefona, posebno u toku preliminarne faze

nikakvih drugih prepreka za izricanje presude. Prema tome, ro ište se izbjegava, **osim u slu**aju da ga neka od stranaka konkretno zatraži u toku pisane faze predmeta. Sli no tome, u **Letoniji je opcija koja se podrazumijeva to da se sporove male** vrijednosti rješavaju u pisanom obliku. Sudija može da odlu i da održi ro ište ako ga stranka eksplicitno zatraži. Zahtjev mora da bude pra en razlozima koji opravdavaju potrebu za održavanjem ro išta. Tako e, sudija može, na osnovu svog slobodnog odlu ivanja, da utvrdi da je potrebno **usmeno** ro ište, ak i ako nijedna od stranaka to ne zahtijeva. U Njema koj, tako e, predmeti sporova **male vrijednosti** mogu da se procesuiraju isklju ivo u pisanom obliku, osim u sluaju da stranke konkretno zatraže ro ište. U Estoniji, ak i ako stranka zatraži ro ište, nije neophodno da se ono održi u sudu ili li no; stranka može da se sasluša preko telefona. Mogu e je izbje i održavanje ro išta i u skladu sa postupkom za prekograni ne sporove **male vrijednosti u EU**

120. Kao što je ve razmatrano, zemlje koje dozvoljavaju da se ro ište izostavi obi no zahtijevaju da se ono ipak održi ako **neka od stranaka**to eksplicitno zatraži, pošto pravo stranke na pravi no su enje može biti prekršeno ako sud zanemari njen zahtjev za održavanjem ro išta. Što zna i, u skladu sa me unarodnim standardima, pravo na pravi no su enje ne krši se u svakom sluaju ako stranka zatraži **usmeno** ro ište, **a sud odbije taj** zahtjev. Me utim, sud može da odbije zahtjev za održavanjem **usmenog** ro išta samo u izuzetnim okolnostima i odluka o odbijanju zahtjeva mora biti podržana razlozima koji su jasno objašnjeni. Štaviše, ro ište ne mora da se u svakom sluaju održava li no, mogu se koristiti moderni oblici tehnologije, kao što su oprema i **softver za video konferencije**. **Odluka ECtHR u predmetu Ponka protiv Estonije**, koji je sažeto predstavljen u nastavku, daje komentar vezano za princip prava na pravi no su enje u pojednostavljenim postupcima, i **konkretno se fokusira** na važnost **obezlje** enja **razloga za odluku o tome da se postupak sprovodi u pisanom obliku**

Okvir 5. Predmet Ponka protiv Estonije⁵⁸

Podnositelj tužbe, **gospodin Ponka**, finski državljanin, osu en je za ubistvo u Estoniji i preba en u Finsku da odsluži kaznu. Vlasnik stana u kojem se desilo ubistvo podnio je gra ansku tužbu protiv gospodina Ponke u **Estoniji** zahtijevaju i da mu se nadoknadi šteta u iznosu od oko 1.806 eura. Sud je prosudio da bi predmet trebalo da se rješava uz koriš enje pojednostavljenog postupka i **da stranke**, ako žele da ih se sasluša, moraju **o tome** da informišu sud. U svom odgovoru, gospodin Ponka je zatražio sudsko ro ište i zamolio da se saslušaju on i dva svjedoka. Sud je odbio zahtjev i zasnovao svoju presudu na nalazima krivi nog predmeta.

Gospodin Ponka je izložio slu aj **pred ECtHR** i tvrdio da nije dobio pravi no su enje u gra anskom postupku pošto mu nije odobreno **usmeno** ro ište, što predstavlja kršenje člana 6 § 1 Konvencije. **Zaista, Sud je utvrdio** kršenje prava na pravi no su enje u ovom sluaju.

“Sud prepoznaje činjenicu [...] da bi države članice mogle smatrati korisnim uvođenje pojednostavljenog parničnog postupka za prosuđivanje sporova male vrijednosti. Takav pojednostavljeni postupak može da bude u interesu stranaka ako omogućava pristup pravdi, smanjuje troškove vezane za postupak i ubrzava rješavanje sporova. Sud takođe prihvata da države članice mogu da odluče da bi takav pojednostavljeni parnični postupak trebalo da se u najčešćem slučaju sprovodi kroz postupak u pisanom obliku – osim ako sud smatra neophodnim da se održi usmeno ročište ili ako ga stranka zatraži – te da sud može da odbije takav zahtjev. Takav pojednostavljeni parnični postupak za prosuđivanje u sporovima male vrijednosti mora, naravno, da poštuje principe za pravično suđenje koje garantuje član 6 § 1. Domaće odredbe i njihova primjena u domaćim sudovima moraju, prema tome, da osiguraju poštovanje prava na pravično suđenje, konkretno kada se odlučuje o neophodnosti usmenog ročišta, o načinima za sakupljanje dokaza, te o stepenu do kog se dokazi prihvataju. [...] U tom kontekstu Sud takođe ponovo naglašava obavezu u okviru člana 6 § 1 da domaći sudovi daju razloge ne samo za presude već i za glavne proceduralne odluke koje su donesene u toku postupka [...].”

⁵⁸ ECtHR Predmet Ponka protiv Estonije Apelacija br 64160/11, na adresi <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=00-1142950>

Prema uspostavljenoj sudskoj praksi Suda, [...] pravo na „javno saslušanje“ u okviru značenja člana 6 § 1 uključuje pravo na „usmeno ročište“, osim u slučaju da postoje izuzetne okolnosti koje opravdavaju da se takvo ročište izostavi [...] [R]očište možda nije obavezno kada predmet ne otvara nikakva pitanja o činjenicama ili pravu koja ne mogu da se adekvatno riješe na temelju dosijea predmeta i pisanih gledišta stranaka [...] Sud je takođe smatrao da, osim u potpuno izuzetnim okolnostima, stranke u parnici moraju da imaju barem priliku da zatraže javno ročište, iako sud može da odbije zahtjev i održi ročište u privatnosti [...]. Vezano za priliku da se zatraži usmeno ročište, podnosilac je imao takvu priliku i iskoristio ju je [...] Sud primjećuje da domaći sud u suštini nije dao nikakve razloge za odlučivanje o predmetu u pisanom postupku [...]. Samo je naveo odredbu zakona kojom se propisuje iznos praga za predmete koji mogu da se razmatraju u pisanom postupku i objasnio da se takvi postupci mogu koristiti ako je stranka imala značajne teškoće da se pojavi pred sudom zbog dužine svog putovanja ili zbog nekog drugog razloga. Sud nije objasnio zašto je ta odredba bila primjenljiva u slučaju podnosioca.

[...] Sud je takođe uzeo u obzir praktični problem koji predstavlja to što podnosilac služi kaznu u Finskoj [...], dok se parnični postupak protiv njega održava u Estoniji. Primjećuje se da „ročište“ za podnosioca nije u svakom slučaju moralo da ima oblik usmenog ročišta u sudnici u Estoniji. Međutim, izgleda da domaći sud nije razmotrio alternativne proceduralne opcije (kao što je korišćenje moderne komunikacijske tehnologije), sa ciljem da se osigura pravo podnosioca da ga se usmeno sasluša. [...]

Pomenuta razmatranja su dovoljna da bi Sud zaključio da je došlo do kršenja prava podnosioca na usmeno saslušanje u skladu sa članom 6 § 1 Konvencije.”

121. Ro išta predstavljaju veliki izvor odlaganja u sudskim predmetima. **Smanjivanje** broja ro išta ili njihovo izbjegavanje u potpunosti moglo bi da doprinese smanjivanju vremena koje je potrebno za rješavanje sporova **male** vrijednosti i smanjivanju sa tim vezanih troškova. **Prema navodima iz Studija privrednom pravosu u, „odlaganja u zakazivanju sudskih ročišta su značajna proceduralna prepreka koja utiče na efikasnost i pravovremenost u sudovima u FBiH. Može da prođe nekoliko godina (u određenim slučajevima i više od pet godina) od podnošenja predmeta do prvog ročišta. Ročišta se otkazuju ili odlažu često i bez snažnog opravdanja.“**⁵⁹ U okviru ankete se razmatrala ideja o uvo enju postupka za sporove **male** vrijednosti koji bi bio isključivo u pisanom obliku. 39% ispitanika je podržalo to **pojednostavljenje**. Tako e je data podrška uvo enju pojednostavljenog protokola za ro išta i ograni avanju broja ro išta u sporovima **male** vrijednosti **na samo jedno**

12. Rokovi

Nalaz:

- Kra i rokovi donose više discipline u predmete sporova **male** vrijednosti i omogućavaju njihovo brže rješavanje. Za razliku od situacije u većini uporednih **jurisdikcija BiH je skratila samo nekoliko rokova u okviru postupka za sporove male vrijednosti**

Preporuke:

- Uvesti kra e rokove za sporove **male** vrijednosti, sli ne onima koji se koriste u prekograni nom postupku EU

122. Brzo rješavanje predmeta sporova **male** vrijednosti može da se oja a skra ivanjem rokova za određene proceduralne radnje. U pore enju sa opštim parničnim postupkom, u **postupku za sporove male** vrijednosti u BiH skraćeno je tek nekoliko rokova. Vremenski limit

⁵⁹Harley, Georgia; Svir ev, Sr an; Mati Boškovi , Marina; Krni , Ana; Esquivel Korsia, Victoria. 2016. Improving commercial case management in the Federation of Bosnia and Herzegovina: feasibility study (studija o smanjivanju upravljanja privrednim predmetima Federaciji Bosne i Hercegovine: studija izvodljivosti) engleskom jeziku Washington, D.C. Grupacija Svjetske banke, stranica 15.

za podnošenje žalbe protiv odluke suda u opštem parni nom postupku je 30 dana, a u postupku za sporove male vrijednosti je 15 dana. Rok za implementaciju sudskog naloga i podnošenje zahtjeva da seudska odluka u potpunosti u opštem parni nom postupku je 30 dana. Rok za iste procese u postupku za sporove male vrijednosti je 15 dana

123. Odrеdбe uporedne jurisdikcije su tako e skratile zakonom propisane rokove u okviru postupka za sporove male vrijednosti. Slovenija ima kra e rokove za podnošenje pisanih izjava stranaka u pripremnoj fazi (8 dana nakon primitka izjave od druge stranke, u odnosu sa 30 dana u okviru opšteg parni nog postupka); za izvršavanje presu ene obaveze (8 dana, u odnosu na 15 dana); te žalbu protiv presude (8 dana, u odnosu na 30 dana). Danska ima kra e rokove za izdavanje presude (14 dana, u pore enju sa 4 sedmice u okviru opšteg postupka) i za trajanje glavnog ro išta (maksimalno pola dana, u pore enju sa neograni enim maksimalnim trajanjem u opštem postupku). Letonija tako e ima kra e rokove za izdavanje presude (14 dana, u pore enju sa 30 dana) i za njeno stupanje na snagu (10 dana, u pore enju sa 20 dana) u sporovima male vrijednosti.

124. Pravila o sporovima male vrijednosti u Estoniji Njema koj daju sudijama pravo na slobodno odlučivanje o skraćivanju neobaveznih rokova, prema onome što ocijene prikladnim. U Estoniji, indikativni rokovi, kao što je rok za dostavljanje odgovora na tužbu ili interval između datuma uru čivanja poziva i prve sjednice suda mogu da se skrate po odluci suda. Period u toku kog se žalba može podnijeti može se tako e skratiti, ako se stranke saglase i informišu sud. U Njema koj se u zakonu ne propisuju konkretno kra i rokovi za tužbe koje su ispod 600 eura vrijednosti. Sudije, međutim, mogu da koriste svoju slobodu odlučivanja i skrate rokove da bi ubrzali postupke. Na primjer, prema njema kom zakonu o parni nom postupku, period između uru čivanja poziva i datuma održavanja ro išta trebalo bi da bude najmanje jednu sedmicu u predmetima u kojima je pravno zastupanje obavezno, manje tri dana u ostalim predmetima. Pošto sudije imaju široku slobodu odlučivanja u toj oblasti, prema opštem parni nom postupku oni obično daju tuženom dvije sedmice da ukaže na svoju namjeru da se brani od tužbe, te još dvije sedmice da pripremi odgovor. U predmetima sporova male vrijednosti sudija može da tuženom obavještenje najmanje tri dana unaprijed o tome da treba da se pojavi pred sudom ili odgovori na tužbu.

125. Postupak za prekograni ne sporove male vrijednosti u EU uključuje više rokova:

- Tužba i prate a dokumentacija bi trebalo da se pošalju tuženom u roku od 14 dana od primitka prikladno popunjenog obrasca od tužioca;
- Tuženi bi trebalo da dostavi svoj odgovor u roku od 30 dana od uru čenja tužbe;
- Sud bi trebalo da pošalje tužiocu kopiju odgovora na tužbu, zajedno sa svim relevantnim prate im dokumentima, u roku od 14 dana od primitka odgovora;
- Tužilac bi trebalo da ima 30 dana od uru čenja odgovora na tužbu do odgovaranja na bilo kakvu protivtužbu;
- Sud bi trebalo da izrekne presudu u roku od 30 dana od primitka odgovora na tužbu ako usmeno ro ište nije neophodno i ako dodatne informacije nisu zahtjevane;
- Ako se utvrdi da je usmeno ro ište neophodno, ono e se zakazati u roku od 30 dana od trenutka slanja poziva; i
- Sud bi trebalo da izrekne presudu u roku do 30 dana od usmenog ro išta, ako se ono održi.

126. BiH bi mogla da uvede dodatne kraće rokove, slične onima koji se koriste u prekograničnom postupku u EU, kako bi se unijelo više discipline u predmete sporova **male vrijednosti** i kako bi se omogućilo njihovo brzo rješavanje. Važno je navesti da većina **upoređenih jurisdikcija** skraćuje **samo** nekoliko rokova, i to ne značajno. Skraćivanje rokova je zasnovano na odredbama zakona ili slobodnom odlučivanju suda.

13. Sadržaj presude

Nalaz:

- U BiH nema razlike između sadržaja presude u sporu **male vrijednosti** i u **redovnim predmetima**, dok se u mnogim **upoređenim jurisdikcijama** određeni elementi izostavljaju u presudama u sporovima **male vrijednosti**, kako bi se uštedilo vrijeme sudijama.

Preporuka:

- Pojednostaviti sadržaj presude u sporovima **male vrijednosti**, npr. omogućavanjem sudu da opiše samo činjenice za koje smatra da su utvrđene i dokaze na kojima se presuda zasniva, umjesto navođenja svih činjenica i dokaza **iznesenih u postupku**

127. U BiH nema razlike između sadržaja presude u sporovima **male vrijednosti** i u **redovnim sporovima**. U toku **diskusija u fokus grupama**, sudije iz BiH su objasnile da nije neuobičajeno da se pišu presude koje su duže od 10 stranica za predmete sporova **male vrijednosti** i da je vrijednost **ispod** 50 KM. U diskusijama u **fokus grupama** bili su mišljenja da je stepen napora u velikoj mjeri neproporcionalan **vrijednosti spora**. Kao i BiH, Austrija i Danska nemaju odredbe koje bi dozvolile sudijama da pojednostave sadržaj presude u **predmetima za sporove male vrijednosti**.

128. **Druge upoređene jurisdikcije** omogućavaju sudijama da izostave određene dijelove **presude u postupcima za sporove male vrijednosti**. U Letoniji, Estoniji i Sloveniji sud može da izabere da li da izrekne punu ili skraćenu presudu. U opisnom dijelu skraćene **presude** sudovi u Letoniji navode samo tužbu i pravnu osnovu za radnje **stranaka**, a **možu da izostave** objašnjenja stranaka. U argumentaciji, od suda se zahtijeva samo da navede **zakonske odredbe koje je primijenio** i može da izostavi činjenice predmeta, dokaze na kojima **zasniva** svoje zaključke, argumente za odbijanje dokaza, kao i zaključke o valjanosti tužbe. U **Letoniji**, stranka može da zatraži punu presudu **u roku od 10 dana od izdavanja skraćene presude**. **Ovo** se obično radi kada stranka namjerava da podnese žalbu protiv odluke koju je izrekao sud. U **Estoniji** presuda suda može da se sastoji samo od uvoda i zaključka, izostavljajući i opisni dio **presude i argumentaciju**. **Ako stranka obavijesti sud o svojoj namjeri** podnijeti žalbu protiv **odluke** u roku do 10 dana od izdavanja presude, sud će nadopuniti presudu. Alternativno, sud može da izda pojednostavljenu presudu. Pojednostavljena presuda sadrži ograničene argumente za odluku, predstavljajući i pravne temelje i dokaze **na osnovu kojih je sud donio** svoje zaključke. Pojednostavljena presuda ne može da se nadopunjava. U Sloveniji, ako se sud odluči da izda kratku presudu, ona bi trebala da sadrži zakonsku osnovu tužbe i činjenice na kojima je ona zasnovana, obavještenje o pravu na žalbu i o tome da će puna argumentacija biti dodata presudi samo ako stranka najavi žalbu u roku od osam dana od primitka kratke presude i ako plati sudsku taksu. U Njemačkoj zakonska odredba koja omogućava **pojednostavljenja za predmete u vrijednosti do 600 eura** ne oslobađa sud od obaveze da

obezbjedi argumentovanu presudu. Sud, me utim, može da izostavi temelje na kojima je **presuda zasnovana** predmetima u kojima su razlozi uklju eni u zapisnik sa sjednice suda.⁶⁰

129. Iako pojednostavljivanje sadržaja **presude u predmetima sporovane vrijednosti** ne e donijeti mjerljive uštede ukupne brzine postupka, moglo bi da uštedi vrijeme **sudijama**. Prema tome, BiH bi mogla da razmotri uvo enje pravila kojim bi se pojednostavili zahtjevi za sadržaj presude u predmetima sporova **male vrijednosti**. **Od suda bi, na primjer,** moglo da se zahtijeva samo da opiše injenice za koje smatra da su utvr ene i dokaze **koji su izneseni u predmetu**. Ova preporuka je pozitivno ocijenjena me u sudijama koji su u estvovali u diskusijama **na fokusgrupama**

14. Presuda zbog propuštanja

Nalaz:

- Prema opštim pravilima postupka u BiH, ako je tuženom tužba prikladno uru ena i on ne odgovori na nju, sud može da izrekne presudu zbog propuštanja, ali samo na zahtjev tužioca. Taj zahtjev je formalnost ali, ako se izostavi, sud je sprije en da zatvori **predmet**

Preporuka:

- **Propisati da u sporovima male vrijednosti, ako je** tuženom tužba prikladno uru ena i on ne odgovori na nju, sud može da izrekne presudu zbog propuštanja **ak i u odsustvu eksplicitnog zahtjeva tužioca.**

130. **Uporedne jurisdikcije osim Slovenije, nemaju posebna pravila u okviru postupka za sporove male vrijednosti** za slu aj u kom se stranka ne pojavi pred sudom ili ne odgovori na tužbu. Do stepena do kog postoje, ta pravila su identična kao u opštem postupku.

131. **Prema pravilima za opšti postupak u BiH,⁶¹ ako se** tuženom **uredno** uru i tužba, a on ne odgovori na nju u zakonom propisanom roku, sud može da izrekne presudu koja podržava tužbu, osim ako je tužba o igledno neutemeljena. **Ovaj tip presude je poznat kao presuda zbog propuštanja.** Sud je, me utim, ovlaš en da izrekne **ovakvu presudu samo na osnovu konkretnog zahtjeva tužioca da to uradi.** **Ak** tužilac ne zatraži konkretno od suda da **izda presudu** zbog propuštanja, od suda se zahtijeva da zakaže ro ište, bez obzira na to što tuženi nije odgovorio na tužbu. **Ovo** pravilo se primjenjuje i na opšti postupak i na postupak **za sporove male vrijednosti**

132. **U okviru postupka za sporove male vrijednosti u Sloveniji, neodgovaranje** tuženog na tužbu ili nepojavljivanje pred sudom smatra se priznanjem tužbe. Opšte je pravilo da bi podrazumijevaju a presuda trebalo da se izrekne u slu aj u da tuženi **ne podnese izjavu o odbrani** u zakonom propisanom roku. U podrazumijevaju ojoj presudi sud mora da ocijeni da li je tužba utemeljena na injenicama koje su navedene u tužbi i **da lisu** injenice u **suprotnosti sa dokazima** koje je iznio tužitelj ili **saznanjima koja ima sud** u postupku za **sporove male vrijednosti, sankcija za tuženog koji ne odgovara** na tužbu je strožija. U tom postupku sud izjedna ava tišinu **od strane** tuženog sa priznanjem tužbe i izdaje presudu zasnovanu na

⁶⁰ Za to tuma enje pravila § 495a ZPO, vidjeti Uredbu Komore od 9. jula / srpnja 1995. godine (ref.: 1 BvR 1506/93), BVerfG.

⁶¹ Ianovi 75 i 182 Zakona o parničnom postupku FBiH; Ianovi 75 i 182 Zakona o parničnom postupku RS; Ianovi 196, 307 i 308 Zakona o parničnom postupku BD; u BD postoji dodatni uslov da se presuda zbog propuštanja ne e izre i ako tužilac nije obezbijedio sve dokaze koje je razumno mogao da obezbijedi sa tužbom.

priznanju, osim ako je zatražena presuda u suprotnosti sa **imperativnim normama ili moralnim principima. Isti procese** e **ako seurednopozvani** tuženi **ne pojavi** na ro ištu. Ako se ne pojavi tužitelj, sud izri e presudu na osnovu povla enja tužbe.

133. Pravilo kojim se ovlaš uje sud da izrekne presudu na osnovu propuštanja **u BiH** primjenljivo je i na opšti postupak i na postupak za sporove **male** vrijednosti i djelomi no nadokna uje nedostatak **platnog naloga u BiH. Sudije su navele da** podnosioci obi no (ali ne i uvijek) uklju uju u svoje tužbe zahtjev da sud izrekne presudu zbog propuštanja, **ako** tuženi ne odgovori na tužbu u roku. Nažalost, nema statisti kih podataka o tome koliko esto tuženi ne odgovaraju. BiH bi mogla da oja a **ovo pravilo u postupku za sporove male vrijednosti** predvi anjem da, ako tuženi **kojem je uredno** uru ena tužba ne odgovori na nju, sud **izrekne presudu** zbog propuštanja, ak i u odsustvu eksplicitnog zahtjeva za to u tužbi. **Iste posljedice** bi se mogle predvidjeti ako tuženi kom je tužba uredno dostavljena podnese samo formalni odgovor na tužbu i ne do e na zakazano ro ište. **Ova sugestija je pozitivno ocijenjena u toku diskusija na fokus grupama.**

15. Razlozi za žalbu

Nalaz:

- **Pravila BiH** razlozima za žalbu **na presude u sporovima male vrijednosti su razumna i u skladu sa** tipičnim na inom regulisanja **ovog aspekta procedure u upocim zemljama**

Preporuke:

- **Ne preporu uju se** nikakve promjene.

134. Još jedna tipična odlika postupaka za sporove **male** vrijednosti je da žalbe protiv odluke suda mogu da budu ograni ene. **Ovo pravilo ima dvije dimenzije. Najprije razloga** žalbe može da bude **manje** u odnosu na one koji su dostupni u opštim parničnim predmetima. Drugo, žalbe protiv konkretnih **odluka** suda koje su donesene u toku su enja, osim kona ne presude (interlokutorne žalbe) mogu tako e da budu ograni ene. Oba pojednostavljena su dostupna **u BiH.**

135. **U BiH se na presudu prvostepenog suda u predmetu spone male** vrijednosti žalba može uložiti samo zbog povrede odredaba parničnog postupka ili pogrešne primjene **materijalnog prava. Ovaj tip ograni enja razloga** za žalbu je tipičan za predmete sporova **male vrijednosti. Ipak ovo ograni enje** je nedavno osporeno pred Ustavnim sudom RS-a **na osnovu** toga da ograni enje za žalbe protiv presude zasnovane na injenicama u predmetima sporova **male** vrijednosti krši pravo na žalbu u skladu sa članom **113 (1) Ustava RS-a i dovodi do neravnopravnosti**⁶² Sud je odbio prigovor navode i da relevantna odredba ne ograni ava ili krši pravo na žalbu, ve samo opseg ostvarivanja tog prava u vrlo uskoj grupi predmeta.⁶³

⁶² Podnosilac u predmetu pred ustavnim sudom je tvrdio da ograni enje za žalbe na injenice u predmetima sporova male vrijednosti krši pravo na žalbe u skladu sa članom 113 (1) Ustava RS i **dovodi do neravnopravnosti**

⁶³ **Vidjeti odluku Ustavnog suda Sr. U-65/17 od 23. maja / svibnja 2018. godine. Odluka je bila kontroverzna,** posebno pošto je jedna od sudija (gospo a **Irena Mojovi**) izdala mišljenje o neslaganju. Imaju i u vidu finansijski **prag za sporove male vrijednosti i ekonomski standardi RS,** sudija Mojovi je bila mišljenja da relevantna odredba ograni ava pravo na žalbu. Navela je da je ve ina stranaka u postupku za sporove male vrijednosti iz grupe gra ana sa niskim nivoom **dohotka i da je za njih prag veoma visok. Njen argument je bio da se ustavnost** relevantne odredbe ne može ocjenjivati bez razmatranja praga. Uporedila je situaciju u susjednim zemljama koje

Štaviše, u postupcima za sporove male vrijednosti, žalba je **dozvoljena samo protiv sudskih odluka** kojima se zaključuje postupci. Druge sudske **odluke** koje bi pod opštim pravilima mogle da budu podložne žalbi, mogle bi u tom slučaju da se ospore samo žalbom protiv sudske **odluke** kojom se zaključuje postupak.

136. U Sloveniji i Austriji su razlozi za žalbu u postupcima za sporove male vrijednosti veoma slični onim u BiH. U Sloveniji se protiv presude žalba može podnijeti samo na temelju grubog kršenja odredbi o parničnom postupku i kršenja **materijalnog prava**. Kao u BiH, protiv presude se ne može podnijeti žalba na temelju pogrešnog ili nekompletnog utvrđivanja činjenica. Drugi tip ograničenja za žalbe takođe postoji u Sloveniji; žalbe su dopuštene samo **protiv odluka** suda kojima se zaključuje postupci. Druge **odluke mogu da se ospore samo u** žalbi protiv sudske odluke kojom se zaključuje postupak. Austrijski zakon dozvoljava samo ograničene žalbe u predmetima **u vrijednosti** ispod 2.700 eura. Temelji za žalbe u takvim **predmetima** ograničeni su **na odredbe zakona ili temelje za istavost (tj. izuzetno ozbiljne proceduralne greške)**. Druge proceduralne greške ne mogu da se ospore, a ne mogu ni nalaziti o činjenicama ili ocjena dokaza od strane prvostepenog suda.

137. U Estoniji i Letoniji su razlozi za žalbu u postupcima za sporove male vrijednosti proširuju na činjenice i dokaze. U Estoniji žalba može da se podnese u svakoj od sljedećih okolnosti: (i) ako je dozvoljena žalba **data u presudi prvostepenog suda, ili (ii) ako je odredba materijalnog prava** isto primijenjena pogrešno, ili (iii) **ako je odredba proceduralnog zakona** bila jasno prekršena, ili ako su dokazi o tome bili ocijenjeni pogrešno **i ako je to moglo da u** materijalnom smislu utiče na odluku. Ako **drugostepeni** sud odbije da prihvati žalbu, stranka može da ospori to presuđivanje pred Vrhovnim sudom. U Letoniji su **razlozi za žalbu** tek nešto uži nego u opštem parničnom postupku. Žalbe su prihvatljive ako je prvostepeni sud netačno primijenio ili protumačio **materijalno pravo** ako je prekršio odredbu proceduralnog zakona, utvrdio činjenice pogrešno ili **ocijenio dokaze** pogrešno. Kada se ulaže žalba neophodno je **i da se navede konkretna odredba materijalnog prava** koja je netačno primijenjena ili protumačena, odredba proceduralnog zakona koja je prekršena, činjenice koje su netačno utvrđene, te dokazi koji su pogrešno ocijenjeni, te kako je to uticalo na suđenje predmeta. Ti temelji su prilično široki, ali su i dalje strožiji nego u opštem parničnom postupku.

138. Njemačka ima najrestriktivnija pravila za žalbe. U osnovi, žalbe protiv prvostepenih presuda nisu dopuštene u predmetima koji su ispod 600 eura. Postoji jedan izuzetak od tog pravila. Žalba je moguća ako je konkretno dozvoljena u presudi prvostepenog suda. To je rijetkost, ali sud može da odluči da dozvoli žalbu ako ocijeni da je predmet od temeljne važnosti (bez obzira na njegovu relativno nisku novčanu vrijednost) ili ako je sud uvjeren da je odluka žalbenog suda neophodna da bi se dalje razvijalo pravo ili osiguravala **konzistentnost** u sudskoj praksi. Štaviše, ako je stranka gledišta da je njeno pravo da bude saslušana prekršeno, može da uloži prigovor, **i prvostepeni sud je u obavezi da ponovo otvori postupak** da ispravi situaciju. Ta druga mogućnost, međutim, ne predstavlja pravo na žalbu.

Okvir 6. Zakon o parničnom postupku, Njemačka

Ian 511

Žalba dostupna kao pravni lijek

imaju viši BDP i niže pragove. Sažimaju i te činjenice, mišljenje o neslaganju zaključuje time da je značajan dio stanovnika RS stavljen u neravnotežan finansijski i proceduralni položaj pred drugostepenim sudovima u žalbenom postupku.

- (1) Žalbe su dostupne pravni lijek protiv konačnih presuda koje izriče prvostepeni sud.
- (2) Žalba može biti prihvatljiva samo ako:
1. Vrijednost tematske materije žalbe premašuje 600 eura, ili ako
 2. U svom procesu i vanju, prvostepeni sud je dao slobodu žalbe.
- (3) Optuženi treba da u žalbi, **na zadovoljstvo sudu demonstrira vrijednost u skladu sa pedanom (2) stavkom 1**; tuženi u žalbi može da ne iznese zakonom propisanu izjavu u vidu zakletve.
- (4) Prvostepeni sud može prihvatiti žalbu u slučajevima u kojima:
1. Pravno pitanje je od temeljnog značaja ili kada daljnji razvoj prava ili interesi u osiguravanju ujednaženog procesa i vanja zahtijevaju da odluku donese žalbeni sud, ili kada
 2. Presuda nema negativan efekat na stranku za iznos koji premašuje **600 eura**
- Žalbeni sud je obavezan nakon priznanja.

139. Ograničenja u BiH vezana za razloge za žalbu u sporovima male vrijednosti su konzistentna sa međunarodnom praksom. Većina zemalja ograničava razloge za žalbu u sporovima male vrijednosti. Jedini izuzetak je **Danska, u kojoj razlozi identični u sporovima male vrijednosti i opštem parničnom postupku**. Najtipičnije ograničenje je da se ne dozvole žalbe zasnovane na činjenicama predmeta, kako su one utvrđene od strane prvostepenog suda. To je odredba u BiH, Sloveniji, Austriji. Postojeća pravila u BiH su, prema tome, adekvatna, i nikakve preporuke se ne predlažu.

16. Takse na žalbe

Nalaz:

- BiH se sastoji od mnogo različitih **jurisdikcija**, pri čemu svaka ima svoja pravila za takse na žalbe.

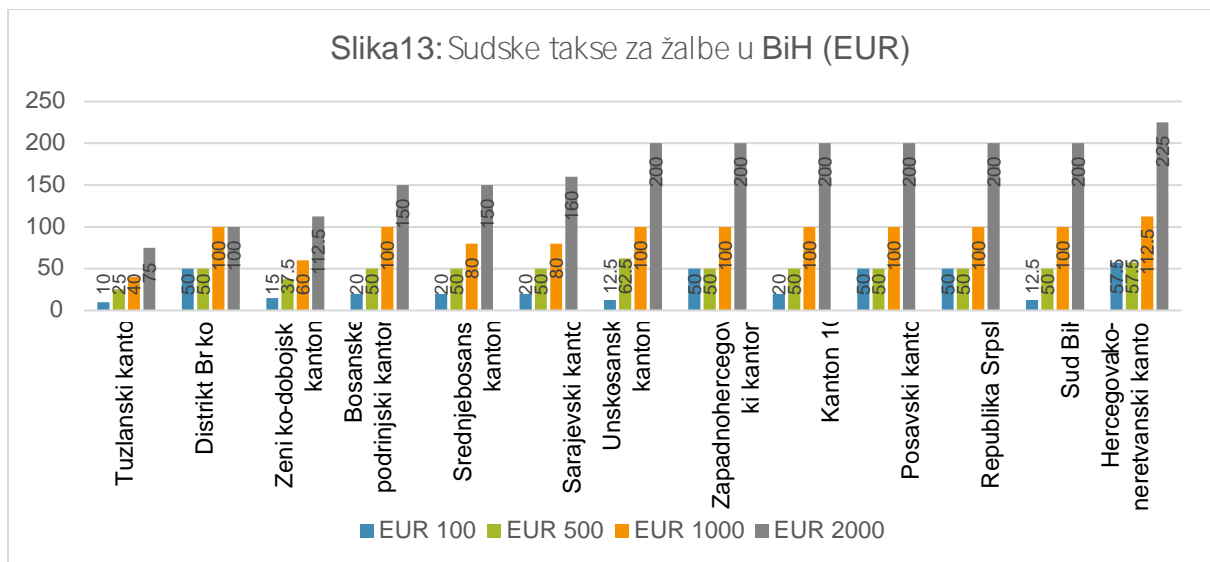
Preporuka:

- Ujednažiti takse na žalbe u cijeloj zemlji

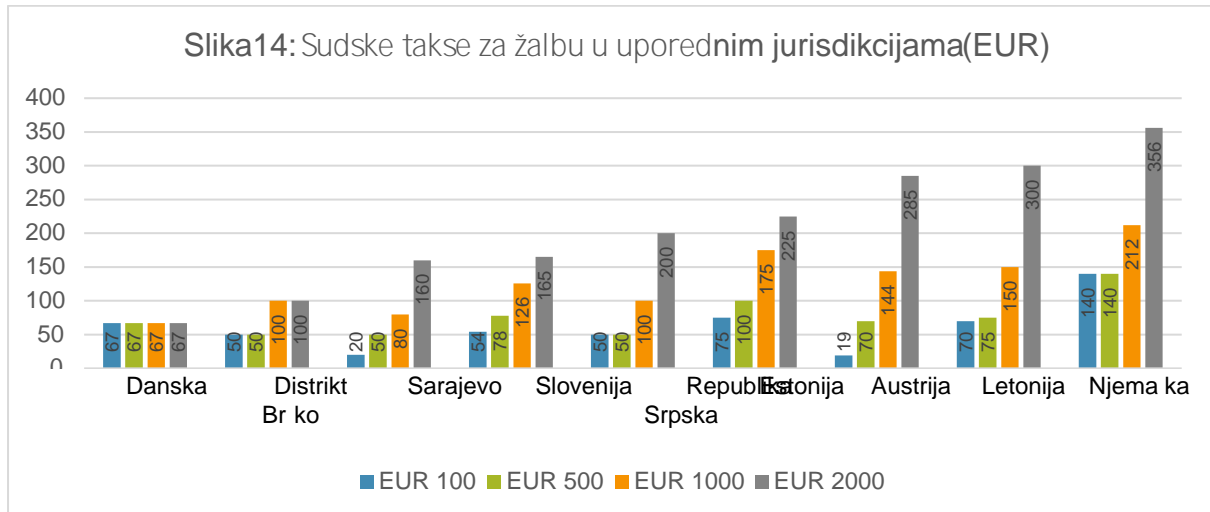
140. Kao i prvostepene takse, takse za ulaganje žalbe u BiH razlikuju se od **jurisdikcije do jurisdikcije**. Za razliku od prvostepenih postupaka, jedna taksa plaćena za ulaganje žalbe i za presudu drugostepenog suda. U većini **jurisdikcija** iznos je dvostruko veći od iznosa za podnošenje tužbe u prvostepenom postupku. Taksa za žalbu, međutim, za Zeničko-dobojski kanton, iznos koliko i taksa za tužbu plus 50%, a taksa za žalbu u Tuzlanskom kantonu iznosi jednako kao i taksa za tužbu.

141. Kao izuzetak, zakoni o sudskim taksama u **jurisdikcije (Unsko-sanski kanton, Hercegovačko-neretvanski kanton i Sud BiH)** propisuju plaćanje takse za odgovor tuženog na žalbenom nivou. **Druge jurisdikcije** u BiH ne zahtijevaju plaćanje **ove takse**. Prema razgovorima sa praktičarima, **ova** taksa se gotovo nikad ne naplaćuje. Takse za žalbe u predmetima vrijednosti od 100 eura, 500 eura, 1.000 eura i 2.000 eura na žalbenom nivou prikazane su na **grafiku 13**. Žalbe u predmetima vrijednosti od 100 eura najjeftinije su u Tuzlanskom kantonu, Unsko-sanskom kantonu i Sudu BiH, a najskuplje u Hercegovačko-neretvanskom kantonu.⁶⁴ Žalbe u predmetima vrijednosti od 2.000 eura najjeftinije su u Tuzlanskom kantonu i Distriktu Brčko, a opet najskuplje u Hercegovačko-neretvanskom kantonu

⁶⁴ Iznosi taksi su izražavani u eurima. U jurisdikcijama u kojima zakoni zahtijevaju plaćanje takse za odgovor tuženog na žalbu, ona se dodaje ukupnom iznosu, iako se u stvarnosti možda ne naplaćuje.

142. U ve ini uporednih **jurisdikcija** sudska taksa za žalbu protiv **presude u predmetima** odre enog nov anog **iznosa jednaka je taksa za prvostepeni predmet**. Samo u Njema koj i Austriji su takse za žalbe u opštem slu aju više nego u prvostepenom postupku.⁶⁵ U ve ini **jurisdikcija u BiH** takse za žalbe **jednake suzbiru takse** za tužbu i takse za **presudu za prvostepeni postupak**. To zna i da su takse za žalbe u BiH neznatno niže od prvostepenih taksijer, obi no nema takse za odgovor tuženog u fazi žalbe. Na slici 14 u nastavku takse za **drugostepeni postupak porede se sa taksama u uporednim jurisdikcijama Opet, samosu** takse za Sarajevski kanton, BD i RS uklju ene u ovo pore enje.

143. Takse za žalbe u BiH su u skladu sa onima u **uporednim jurisdikcijama ali bi bilo korisno da se one ujedna e u cijeloj zemlji, kako bi se izbjeglo** postoje a neslaganja. Napori na uskla ivanju strukture taksij mogli bi da se prošire i na eliminisanje takse za odgovor tuženoga, koja se u svakom slu aju rijetko pla a u tri **jurisdikcijeu kojima se primjenjuje**

⁶⁵ Samo tužbe u vrijednosti ispod 600 smatraju se stvarno sporovima male vrijednosti u Njema koj. Tako e, u Njema koj su žalbe u takvim slu ajevima veoma rijetko dozvoljene. Ipak, u svrhu pore enja, na slici 14 predstavljene su sudske takse koje bi se pla ale drugostepenom sudu u Njema koj za tužbe u vrijednosti od 100 eura, 500 eura, 1.000 eura i 2.000 eura, pod pretpostavkom da je žalba dozvoljena.

17. Praviladrugostepenog postupka

Nalaz:

- Nema pojednostavljenja postupka za sporove male vrijednosti u drugostepenom postupku. Sudije drugostepenog suda provode jednako vremena i ulažu jednako napora za sporove male vrijednosti kao i za druge parni ne i privredne predmete

Preporuka:

- Propisati da drugostepena razmatranja sporova male vrijednosti sprovodi jedan sudija, umjesto više od tri sudije

144. Pojednostavljena proceduralna pravila u sporovima male vrijednosti obično se primjenjuju samo na prvostepeni tok predmeta. BiH u tom nije izuzetak i proceduralna pravila u drugostepenom postupku su identična kao opšta pravila. Međutim, neke od uporednih jurisdikcija imaju i pojednostavljenja na nivou žalbe.

145. Danska ima najbrojnija pojednostavljenja u drugostepenom postupku. Na primjer, zahtjevi za dokumentovanje pokretanja postupka po žalbi su manje formalni od onih u okviru opšteg parnog postupka. Isto se odnosi na odgovor tuženog, koji bi, u okviru postupka brzog kolosijeka trebalo da uključuje samo njegove napomene, bez drugih formalnih zahtjeva. Štaviše, u okviru opšteg parnog postupka se od podnosioca žalbe zahtijeva da dostavi cijeli skup dokumenata u štampanom obliku koji su predstavljeni u predmetu na sudu. Takvog zahtjeva nema u okviru postupka na brzom kolosijeku. Konačno, u opštem drugostepenom postupku glavno je pravilo da bi trebalo da se održi usmeno ročište, ali sud može da odluči da ga izostavi. U postupku na brzom kolosijeku to pravilo je suprotno i ne bi trebalo da bude usmenog ročišta osim u slučaju da sud smatra da je neophodno da se ono održi. Prema tome, po pravilu, o žalbi u sporovima male vrijednosti odlučuje se na osnovu pisanih dokumenata

146. U drugim uporednim zemljama, pojednostavljenja drugostepenog postupka za sporove male vrijednosti su minimalna, ako ih uopšte ima. U Austriji, ako je vrijednost tužbe do 2.000 eura, usmeno ročište se zakazuje samo ako sud smatra da je to neophodno. U Sloveniji takve žalbe obično razmatra jedan sudija, osim ako se predmet smatra kompleksnim, što bi opravdalo razmatranje na više od troje sudija. Estonija i Letonija ne uvode nikakva pojednostavljenja u žalbeni postupak za sporove male vrijednosti. U Njemačkoj nema praktično nikakvih žalbi na odluke za tužbe sa vrijednošću ispod 600 eura.

147. BiH bi mogla da pojednostavi svoj drugostepeni postupak za sporove male vrijednosti, npr. na osnovu primjera iz Slovenije, kroz smanjivanje broja sudija za žalbeni postupak sa više od troje sudija, na jednog sudiju. Ova sugestija dobila je široku podršku u toku diskusija na fokus grupama. Zbog ograničenih temelja za žalbe, očekivanje je da veći broj predmeta u sporovima male vrijednosti neće ni stići i do drugostepenog suda. U stvarnosti, međutim, u većini zemalja na prvostepene presude koje se izriču u predmetima po sporovima male vrijednosti često se ulažu žalbe. Jedna od svrha postupaka za sporove male vrijednosti je da se sudovi oslobode trošenja previše vremena i napora na predmete koji imaju malu novčanu vrijednost. Ako se ovaj princip primjenjuje na prvostepene sudove, onda bi trebalo da se primjenjuje i na više instance.

18. Alternativno rješavanje sporova

Nalazi:

- Pravna tradicija BiH poznaje inicijalnu sesiju medijacije, ali uopće ne postoje pravila o ugradivanju medijacije u postupak za sporove male vrijednosti

Preporuka:

- Nakon što dodatne uporedne informacije postanu dostupne, razmotriti uvođenje obavezne inicijalne sesije medijacije za određene tipove sporova male vrijednosti (npr. susjedski sporovi, sporovi vezani za ljekarske greške, osiguravajući i sporovi).

148. Mnogi smatraju da su sporovi male vrijednosti idealan kandidat za korištenje alternativnog rješavanja sporova (**alternative dispute resolution - ADR**). Postizanje namirenja bilje jedan od primarnih ciljeva tradicionalnih sudova za sporove male vrijednosti. Ambicija da se takvi predmeti rješavaju brzo i jeftino u skladu je sa prednostima koje nudi ADR

149. Ipak, ni BiH, ni bilo koja od drugih uporednih jurisdikcija nije ugradila ADR u postupak za rješavanje sporova male vrijednosti. Sudija u BiH može da pozove stranke da riješe spor kroz medijaciju ili sudsko namirenje prije pripremnog ročišta ako smatra da je priroda spora odgovarajuća za to. Tako je, u svim uporednim jurisdikcijama, sudska taksa se znatno smanjuje ako se stranke pomire, ali ova pravila su primjenjiva na sve parni ne predmete i nisu skrojena posebno za sporove male vrijednosti. Iako ADR pokazuje izuzetne rezultate u mnogim zemljama anglosaksonskog prava, u kontinentalnoj Evropi se suočava sa problemima

150. Njemačka je 2013. godine u Zakonu o parničnom postupku pokušala da podstakne prijateljsko rješavanje sporova male vrijednosti. Predviđeno je⁶⁶ da za određene tipove sporova pokrajinski zakonodavstvo može propisati da, prije pokretanja sudske radnje, nadležna institucija za medijaciju koju je uspostavila ili ovlastila državna pravosudna administracija mora sprovesti obavezu medijaciju. Tipovi sporova o kojima se radilo bili imovinski sporovi sa vrijednošću do 750 eura pred okružnim sudovima, sporovi između susjeda, sporovi o klevetama i sporovi o kršenju zabrane diskriminacije. Nakon 2013. godine mnoge njemačke države uvele su obavezu medijaciju za sporove u vrijednosti do 750 eura, ali nakon nekoliko godina implementacije su sve te države opozvale ovo pravilo za sporove male vrijednosti, zbog razočaravajućih rezultata. Utvrđeno je da je samo mali procenat tih pomirenja bio uspješan, a da je zahtjev primjenjivan samo formalno, bez stvarnog pokušaja da se postigne namirenje. Dok je zahtjev za obaveznu medijaciju svuda povezan sa sporovima sa vrijednošću ispod 750 eura, države Bavarija, Brandenburg, Meklenburg-Vorpomern, Nižna Saksonija, Sjeverna Rajna-Vestfalija, Rajneland-Palatinat, Saarland, Saksonija-Anhalt i Šlezvig-Holštajn i dalje zahtijevaju pokušaj pomirenja u sporovima između susjeda, sporovima o klevetama i dijelom za sporove u okviru Akta o ravnopravnom tretmanu polova

151. Pored obaveze medijacije koja je još uvijek primjenjiva na određene sporove u nekoliko njemačkih država, optimisti ni izvještaji dolaze iz Italije. Tamo je 2014. godine uvedena obavezna inicijalna sesija medijacije za određene materije. One su uključivale

⁶⁶ član 15a (12), Zakon o parničnom postupku, Njemačka.

zajedni ko vlasništvo nad nepokretnostima, nepokretnosti, podjelu sredstava, nasljeđe, porodične poslovne dogovore, iznajmljivanje nepokretnosti, odgovornost za pogrešne liječenje, štete nastale zbog klevete, te štete iz osiguravajućih, bankarskih i finansijskih ugovora. Od tužitelja se zahtijeva da popune zahtjev za medijaciju sa pružaocem usluga i da prisustvuju inicijalnoj sesiji medijacije prije nego što **im se odobri pristup sudovima. U toj fazi,** zahtijeva se administrativna taksa za podnošenje **u iznosi 40 eura za tužbe u vrijednosti ispod 250.000 eura. Ako jedna stranka ne prisustvuje** inicijalnoj sesiji, sudija će sankcionirati tu **stranku u kasnijem** sudskom postupku. Nakon inicijalne sesije svaka od strana može da odluči **da ne nastavi sa medijacijom i da pokrene predmet pred sudom. Stranke mogu i da izaberu** medijaciju. U tom slučaju, medijacija ne bi trebalo da traje duže od 90 dana i dodatne takse **bi dospjevale na osnovu vrijednosti tužbe.**⁶⁷ Četiri godine nakon uvođenja tog zakona, **pokrenuto je 180.000 medijacija.** Iako nije jasno koliko stranaka je u tim predmetima odlučilo **da nastavi sa medijacijom nakon inicijalne sesije, za one koji su nastavili** uspjehnost o kojoj se izvještava je oko 50%. Šta više, od 2013. godine, značajno **smanjenje je evidentirano** u podnesenim predmetima istog tipa, konkretno **smanjenje od 30% u sporovima oko** zajedničkog vlasništva nad nepokretnostima; **40% u sporovima vezanim za iznajmljivanje stanova, te 60% u sporovima vezanim za protivpravno sticanje nepokretnosti.** Iako nije jasno **da li je to smanjenje bilo izazvano, u cjelini ili dijelom, sesijama medijacije, italijanski model** zaslužuje dodatno posmatranje.

152. Za pravnu tradiciju BiH obavezna sesija pomirivanja nije strana zakon o parničnom postupku SRFJ je obavezujući tužitelja u sporovima male vrijednosti u kojima su obje strane imale boravište u **jurisdikciji istog suda ili su bile u istoj organizaciji ili zajednici u kojoj je** postojalo mirovno vijeće, da se prvo obrati mirovnom vijeću i da pokuša da postigne prijateljsko pomirenje. Ako jedna ili obje strane nisu odgovorile na poziv mirovnog vijeća da se pokuša namirenje, ili ako taj pokušaj nije bio uspješan, mirovno vijeće je bilo u obavezi da u roku od tri mjeseca od datuma primitka predmeta preda materiju osnovnom sudu. Štaviše, ako bi se podnosilac tužbe obratio sudu direktno, sud je morao da prenese materiju mirovnom vijeću i preuzeo bi predmet natrag samo **ako se nikakvo pomirenje ne bi postiglo** u propisanom roku od tri mjeseca. Očigledno da se ovaj prethodnik obavezne sesije medijacije primjenjivao u veoma različitom društvenom kontekstu. Istraživački tim **nema nikakvih podataka o djelotvornosti te odredbe.** Ipak, činjenica da je pravna tradicija BiH upoznata sa **ovim** tipom pravila znači da bi iskustva sudova koji su uveli obavezne inicijalne sesije medijacije mogla da budu relevantna **BiH.**

153. Nadalje čak i sada BiH ima određena iskustva sa inicijalnim sesijama medijacije. **Konkretno, uskladu sa zakonima o porodičnim odnosima RS-a, FBiH i BA,** supružnici koji imaju zajedničku maloljetnu djecu u obavezi su da idu na sesiju medijacije ili mirjenja prije

⁶⁷ Opis italijanskog modela medijacije zasnovan je na radu **Orlando, Leonardo. Italy's Required Initial Mediation Session: Bridging the Gap between Mandatory and Voluntary Mediation, Alternatives to the High Cost of Litigation** (Obavezna sesija medijacije u Italiji: Premošćavanje jaz između obavezne i dobrovoljne medijacije, alternative za visoku cijenu parničnog postupka) *The Newsletter of the International Institute for Conflict Prevention & Resolution*, Vol. 36, No. 4, April / travanj 2018. godine, na adresi <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15494381/2018/36/4>

nego što pokrenu postupak za rastavu braka.⁶⁸ **Si no tome, u radnim sporovima zakoni o radu RSa i FBiH predviđaju inicijalnu sesiju medijacije prije odlaska na sud.**⁶⁹

154. Ukupno gledano, iako izgleda da su obavezne inicijalne sesije medijacije najdjelotvorniji podstrek za korištenje ADR-a u kontinentalnoj Evropi, njemačko iskustvo je upozorenje protiv pokušaja da se taj zahtjev uvede za sve tipove sporova male vrijednosti. Obavezna sesija medijacije može da doda vrijeme i troškove na rješavanje sporova, koje za sporove male vrijednosti predstavlja veće i relativno opterećenje nego za tužbe sa većom vrijednošću.⁷⁰ Izgleda da su takve sesije izvodljivije u određenim usko definisanim tipovima sporova. Italija je izabrala tip spora, a ne njegovu vrijednost, kao kriterijum za uvođenje zahtjeva za inicijalnu sesiju medijacije. U Njemačkoj je takođe pravilo i dalje primjenljivo u odnosu na određene sporove. U BiH to pravilo postoji za rastave braka i predmete u radnom pravu. Budući iskustva sa ovim zahtjevom (posebno u Njemačkoj i Italiji, gdje to utiče na široku kategoriju predmeta) i statistički podaci o tipovima predmeta u kojima inicijalna sesija medijacije najčešće dovodi do namirenja, bile bi važni za informisanje drugih jurisdikcija koje razmatraju obavezne inicijalne sesije medijacije

19. Zaključci

155. Za razliku od situacije u upoređenim zemljama, postupak za sporove male vrijednosti u BiH je gotovo identičan opštem postupku. Pojednostavljenja su minorna. Iako nijedna jurisdikcija nema pojednostavljenja u svakom području postupka, nijedna od jurisdikcija nema toliko malo pojednostavljenja kao BiH. Uporedni pregled opštih pojednostavljenja po oblastima dat je u nastavku

Da li postupak za sporove male vrijednosti predviđa posebna pravila ili pojednostavljenja u odnosu na opšti postupak?							
Element postupka	BiH	Austrija	Danska	Estonija	Njemačka	Letonija	Slovenija
Podnošenje tužbe	Ne	Da	Da	Da	Da	Da	Ne
Dokazi	Ne	Da	Da	Da	Da	Ne	Da
Aktivniji sudija	Ne	Ne	Da	Da	Da	Ne	Ne
Pripremanje predmeta	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da	Da
Glavno rorište	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da
Rokovi	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
Sadržaj presude	Ne	Ne	Ne	Da	Da	Da	Da
Presuda zbog nepojavljivanja	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Da
Temelji za žalbe	Da	Da	Ne	Da	Da	Da	Da
Pravila žalbenog suda	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Ne	Da

⁶⁸ Član 45 Zakona o porodičnim odnosima FBiH, član 57 Zakona o porodičnim odnosima RS i član 42 Zakona o porodičnim odnosima BD.

⁶⁹ Član 116 Zakona o radu FBiH i član 201 Zakona o radu RS. Nije potpuno jasno iz dvije odredbe da li je zahtjev za medijaciju preduslov za pristup sudu. U slučaju RS, Ustavni sud RS je u svojoj Odluci br U-32/16 od 28. februara / veljače 2017. godine potvrdio da je to preduslov i da uvođenje tog zahtjeva ne otežava pristup sudu.

⁷⁰ Još jedna ocjena koja treba da se sprovede ako se uvodi pravilo o obaveznoj sesiji medijacije za određene tipove sporova je da li bi i do koje mjere i koliko dugo država mogla da da subvencionise takve inicijalne sesije medijacije

156. **BiH bi trebalo da uvede dodatna pojednostavljenja u postupak za sporove male vrijednosti kako bi osigurala efikasnije rješavanje sporova male vrijednosti. Svako pojednostavljenje treba da pažljivo uravnoteži efikasnost i pravičnost i mora da se zaustavi prije nego u kojoj bi predstavljalo kršenje standarda pravičnosti. To je primarni izazov sa kojim se suočava svaki sistem koji želi da uvede pojednostavljeni postupak za sporove male vrijednosti. Iz istog razloga, sudska praksa BiH mora se uvijek uzimati u razmatranje kada se razmišlja o proceduralnim reformama. Konkretni nalazi i preporuke, zajedno sa predloženim aktivnostima, odgovornostima, vremenskim okvirima i odgovarajućim nivoima prioriteta i otpora prema implementaciji sažeto su predstavljeni u Aneksu 1.**

Aneks1: Nalazii preporuke

U tabeli u nastavku predstavljene su nalazi i preporuke izvještaja, zajedno sa predloženim aktivnostima, odgovornostima, vremenskim okvirom i o ekvanim nivoima prioriteta i potencijalnog otpora u implementaciji. Nivo prioriteta proporcionalan je o ekvanom uticaju na pravosudni sistem BiH. Nivo otpora implementacij procijenjen je na osnovu povratnih informacija dobijenih od interesnih strana. Vremenski okvir (kratkoro no – u toku jedne godine, srednjoro no – u toku perioda od 1 do 3 godine i dugoro no - duže od 3 godine) odre en je na osnovu procijenjene izvodljivosti implementacije

	Ključni nalazi	Preporuke	Aktivnosti	Odgovornost	Prioritet / Otpor/ Rok
1	Definicija vjerodostojne isprave je prilično uska i razlikuje se u različitim entitetima. Kao rezultat toga, sudovi su preopterećeni sporovima male vrijednosti za one tipove računa za komunalne usluge koji su isključeni iz postupka izvršenja na osnovu vjerodostojne isprave	Proširiti definiciju vjerodostojne isprave u FBiH, BDRStako da obuhvata sve tipove komunalnih tužbi.	Izmjene zakona o izvršenju FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Visok stepen prioriteta Nizak stepen otpora Kratkoročno
2	Iako definicija vjerodostojne isprave bude proširena tako da obuhvata sva komunalna potraživanja, mnoge tužbe koje ne osporava dužnik ipak će i u parničnom postupku zbog toga što, za razliku od većine jurisdikcija u EU, u BiH nema postupka platnog naloga	Razmotriti ponovno uvođenje postupka platnog naloga unaprijed zasnovana na najboljim praksama iz EU	Izmjene zakona o izvršenju FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Srednji nivo prioriteta Visok stepen otpora Dugoročno
3	Sistemi sa visokim pragovima za sporove male vrijednosti omogućavaju manje proceduralnih pojednostavljenja. U BiH je prag relativno visoko postavljen, ali postoje brojni predmeti sa izuzetno niskim vrijednostima u kojima, u	U slučaju da se razmatraju veoma značajna pojednostavljenja (tj. nedozvoljavanje žalbi ili sudskih procjena potpunosti određene tužbe), uvesti drugi, niži prag ispod kog bi ta pravilabila primjenjiva, npr. 100/200 KM	Izmjene zakona o parničnom postupku FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Srednji nivo prioriteta Nizak stepen otpora Srednjoročno

	kona nica, sudski troškovi višestruko premašuju vrijednost spora Tekući postupak ne dozvoljava daljnja pojednostavljivanja, ako ni u predmetima sa minimalnom vrijednošću.				
4	Za razliku od situacije u uporednim jurisdikcijama sudije u BiH nemaju slobodu odlučivanja o tome da li da primjenjuju pravila za sporovne vrijednosti ili ne. Ako pojednostavljenja postanu značajnija, pregled kompleksnih predmeta male vrijednosti mogao bi da postane otežan.	U slučaju uvođenja značajnih pojednostavljenja, dati sudijama slobodu odlučivanja da ih ne primjenjuju ako smatraju da je predmet suviše kompleksan	Izmjene zakona o parničnom postupku FBiH, BD i RS	Ministarstvo pravde FBiH, BD i RS	Srednji nivo prioriteta Nizak stepen otpora Srednjeročno
5	BiH se sastoji od mnogo jurisdikcija i svaka ima svoja pravila o taksama. To umanjuje stepen predvidljivosti	Ujedniti sudske takse u cijeloj zemlji	Izmjene zakona o sudskim taksama	Ministarstvo pravde kantona, RS i BD	Visoki prioritet Umjeren stepen otpora Kratkoročno
6	Plaćanje više taksi po sudskoj instanci je u suprotnosti sa međunarodno priznatom najboljom praksom i opterećuje sudove.	Uvesti jedinstvenu taksu po sudskoj instanci, koja se plaća na početku postupka	Izmjene zakona o sudskim taksama	Ministarstvo pravde kantona, RS i BD	Visoki prioritet Umjeren stepen otpora Kratkoročno
7	Sudska praksa Ustavnog suda u BiH ne dozvoljava sudu da obustavi predmet ako taksa nije plaćena. To je nekonzistentno sa međunarodnom praksom. Neke jurisdikcije u BiH predviđaju kazne za neplaćanje, a druge ne.	Uvesti kaznu za neplaćanje takse u cijeloj zemlji	Izmjene zakona o sudskim taksama	Ministarstvo pravde kantona, RS i BD	Srednji nivo prioriteta Umjeren stepen otpora Kratkoročno
8	Prema međunarodno priznatoj najboljoj praksi,	Uvesti obavezne obrasce za tužbu i za odgovor	Izmjene zakona o	Ministarstvo pravde	Srednji nivo prioriteta

	tužbe u sporovima male vrijednosti podnose se korišćenjem obrazaca koji strukturiraju tužbu i olakšavaju proces za sudije i stranke. U BiH je takvo pojednostavljenje dostupno samo za podnošenje komunalnih tužbi preko sistema SOKOP. Za tužbe koje nisu komunalne prirode nema takvih pojednostavljenja	tužbu. Takvi obrasci bi trebalo da budu dostupni u elektronskom formatu	parni nominalnom postupku FBiH, BD i RS	FBiH, BD i RS	Nizak stepen otpora Srednjero no
9	Prema meunarodno priznatoj najboljoj praksi, tužbe se dostavljaju elektronski preko jedinstvenog pravosudnog portala. U BiH to nije moguće za tužbe koje nisu komunalne prirode	Omogućiti podnošenje svih tužbi elektronski preko elektronskog portala za sve parnične tužbe.	Unaprijevanje informatičkog sistema i izmjene zakonodavnog parničnog postupku FBiH, RS i BD	HJPC, Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Visoki prioritet Nizak stepen otpora Dugoročno
10	Za razliku od uporednih jurisdikcija BiH nema strožiju ocjenu relevantnosti u sporovima male vrijednosti i nema kriterijume za odbijanje dokaza	Propisati da se u sporovima male vrijednosti sudije primjenjivati strožiju ocjenu relevantnosti nego u opštim parnicama i prihvatati samo dokaze koji su neophodni i ne pretjerano skupi u odnosu na vrijedost spora	Izmjene zakona o parničnom postupku FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Srednji nivo prioriteta Umjeren stepen otpora Srednjero no
11	Za razliku od situacije u većini uporednih jurisdikcija sudije u BiH ne mogu da smanje troškove ili trajanje predmeta sporova male vrijednosti primjenjivanjem jednostavnijih zahtjeva na forme (izvođenja) dokaza	Propisati da u sporovima male vrijednosti sudije mogu da odstupaju od zahtjeva vezanih za oblik dokaza i da priznaju na ime dokazivanja koji sada nisu dostupni u zakonu, uključujući i pisane izjave	Izmjene zakona o parničnom postupku FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Srednji nivo prioriteta Nizak stepen otpora Srednjoročno
12	Vještačenja su skupai oduzimaju mnogo	Propisati da se vještačenja bitno	Izmjene zakona o	Ministarstva pravde	Srednji nivo prioriteta

	vremena ali sudije u BiH nisu u mogućnosti da zaobiđu takva ocjenjivanja u predmetima sporova malevrijednosti	odobravanje u sporovima malevrijednosti samo u izuzetnim okolnostima i uz razmatranje vrijednosti tužbe i troška sprovođenja vještačenja.	parni postupku FBiH, BD i RS	FBiH, BD i RS	Umjeren stepen otpora Srednjoročno
13	Rođička imaju tendenciju da budu element parnice koji oduzima najviše vremena ali, za razliku od uporednih jurisdikcija BiH ne predviđaju pravila kojima bi se ograničio broj sudskih rođička u predmetima sporovanele vrijednosti	Propisati da se sporovi malevrijednosti, po pravilu, razvijati samo u pisanom obliku, osim u slučaju da je neka od stranaka konkretno zatražila rođička. (Alternativno, ako se traže mekše mjere, pripremnafaza bi mogla da se razvija samo u pisanom obliku, a sveukupno bi se održalo najviše jedno rođička).	Izmjene zakona o parni postupku FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Visoki prioritet Umjeren stepen otpora Srednjoročno
14	Kratki rokovi donose više discipline u predmetima sporovanele vrijednosti i omogućavaju njihovo brže rješavanje. Za razliku od situacije u većini uporednih jurisdikcija BiH je skratila samo nekoliko rokova u okviru postupka za sporovanele vrijednosti	Uvesti kratke rokove za sporovanele vrijednosti, sliče onima koji se koriste u prekograničnom postupku EU	Izmjene zakona o parni postupku FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Niski nivo prioriteta Nizak stepen otpora Srednjoročno
15	U BiH nema razlike između sadržaja presude u sporovamale vrijednosti i u redovnim predmetima, dok se u mnogim uporednim jurisdikcijama određeni elementi u presudama u sporovamale vrijednosti izostavljaju kako bi se uštedilo vrijeme sudijama	Pojednostaviti sadržaj presude u sporovima malevrijednosti, npr. omogućavanjem sudu da opiše samo činjenice za koje smatra da su utvrđene i dokaze na kojima se presuda zasniva, umjesto navođenja svih činjenica i dokaza iznesenih u predmetu.	Izmjene zakona o parni postupku FBiH, BD i RS	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Umjereno Nisko Srednjoročno
16	Prema opštim pravilima postupka u BiH, ako je tuženom tužba uredno dostavljena i on ne	Propisati da u sporovima malevrijednosti, ako je tuženom tužba uredno dostavljena i on ne	Izmjene zakona o parni postupku	Ministarstva pravde FBiH, BD i RS	Niski nivo prioriteta Nizak stepen otpora

	odgovori na nju, sud može da donese presudu na osnovu propuštanja samo na zahtjev tužioca. Ovaj zahtjev je formalnost ali, ako se izostavi, sud je spriječen da zatvori predmet	odgovori na nju, sud može da donese presudu na osnovu propuštanja čak i u odsustvu eksplicitnog zahtjeva tužitelja.	FBiH, BD i RS		Srednjero no
17	Nema pojednostavljena postupka za sporovne male vrijednosti u drugostepenom postupku. Sudije drugostepenog suda provode jednako vremena i ulažu jednako napore za sporovne male vrijednosti kao i za druge parne i privredne predmete	Propisati da drugostepeni postupak usporovima male vrijednosti sprovodi jedan sudija, umjesto vijeća od tri sudije.	Izmjene zakona o parni postupku FBiH, BD i RS	Ministarstvo pravde FBiH, BD i RS	Visoki prioritet Nizak stepen otpora Srednjero no
18	Pravna tradicija BiH poznaje inicijalnu sesiju medijacije, ali trenutno ne postoje pravila o ugrađivanju medijacije u postupak za sporovne male vrijednosti	Nakon što dodatne uporedne informacije postanu dostupne, razmotriti uvođenje obavezne inicijalne sesije medijacije za određene tipove sporovne male vrijednosti (npr. susjedski sporovi, sporovi vezani za ljekarske greške, osiguravajući sporovi).	Izmjene zakona o parni postupku FBiH, BD i RS	Ministarstvo pravde FBiH, BD i RS	Niski nivo prioriteta Umjeren stepen otpora Dugoro no

Aneks2: Lista konsultovanih interesnih strana

Sudije istru ni saradnici

- Sudija Dunja Rojevi , Op inski sud Zenica
- G-a Amela Bali , pravosudni saradnik Op inski sud Zenica
- Sudija Vibor Vu i , Op inski sud Sarajevo
- G-din Bojan Kneževi , pravosudni saradnik Op inski sud Sarajevo
- Sudija Biljana Novak Op inski sud Tuzla
- Sudija Samra Akova , Kantonalni sud Sarajevo
- Sudija Mirsada auševi -Du i , Kantonalni sud Sarajevo
- Sudija Asmir Kori i , Okružni privredni sud Banja Luka
- Sudija Ljubica Komljenovi , Okružni privredni sud Banja Luka
- Sudija Bogdan Gaji , Viši privredni sud, Banja Luka
- Sudija D. Kudka Osnovni sud Banja Luka
- Sudija Slavica Slavni , Osnovni sud Banja Luka
- Sudija Aleksandar Matkovi , Op inski sud Bijeljina
- G-a Danijela Radoni , pravosudni saradnik Viši privredni sud, Banja Luka

advokati

- G-a Višnja Dizdarevi, Partner, Advokatska kancelarija Mari i partneri
- G-a Ivana Vragovi , advokat
- G-a Adna Kreso , saradnik Advokatska kancelarija Baroš i Bi ak i
- G-a Jasmina Suljovi , advokat , Zajedni ka advokatska kancelarija Mirna Milanovi i Jasmina Suljovi
- G-a Hana Hođi , Zajedni ka advokatska kancelarija Mirna Milanovi i Jasmina Suljovi
- G-a Amina ugum, Advokatska kancelarija Karanovi i partneri
- G-a Lejla Popara , Advokatska kancelarija Karanovi i partneri
- G-a Aida Kreso , advokat
- G-din Aleksandar Joki , advokat , Advokatska kancelarija Dimitrijevi i partneri, Banja Luka
- Dr. Jovana Pušac, advokat , Advokatska kancelarija Banja Luka
- G-a Nataša Škrbi , advokat , Advokatska kancelarija Saji , Banja Luka
- Doc.dr. Mirjana Željкови , GP Krajina Banja Luka
- G-a Jovana Simj , advokat Banja Luka
- G-din or e Dimitrijevi , advokat Banja Luka
- G-a Jelena Ljubojad , advokat Banja Luka
- G-a Nataša Saji , advokat Banja Luka

Aneks3: Reference

Publikacije Svjetske banke

- Harley, Georgia; Said, Agnes Cristiana. 2017. **Fast-tracking the resolution of minor disputes: experience from EU member states** (Ubrzavanje rješavanja manjih sporova: iskustva iz država članica EU) (na engleskom jeziku). Washington, D.C.: Grupacija Svjetske banke
<http://documents.worldbank.org/curated/en/670181487131729316/Fast-tracking-the-resolution-of-minor-disputes-experience-from-EU-Member-States>
- Harley, Georgia; Svirčev, Srđan; Matić Bošković, Marina; Knićanić, Ana; Esquivel Korsiać, Victoria. 2016. **Improving commercial case management in the Federation of Bosnia and Herzegovina: feasibility study** (Unaprjeđivanje upravljanja privrednim predmetima u Federaciji Bosne i Hercegovine: studija izvodljivosti) (na engleskom jeziku). Washington, D.C.: Grupacija Svjetske banke
<http://documents.worldbank.org/curated/en/736251485261261184/Improving-commercial-case-management-in-the-Federation-of-Bosnia-and-Herzegovina-feasibility-study>
- Petkova, Svetozara; Harley, Georgia. 2017. **Towards effective enforcement of uncontested monetary claims: lessons from Eastern and Central Europe** (Ka djelotvornom izvršenju neosporenih novčanih potraživanja: lekcije iz istočne i centralne Evrope). Washington, D.C.: Grupacija Svjetske banke
<http://documents.worldbank.org/curated/en/748601499954362710/Towards-effective-enforcement-of-uncontested-monetary-claims-lessons-from-Eastern-and-Central-Europe>
- Svjetska banka **Doing Business, Enforcing contracts, Good Practices** (Spisivo enje ugovora, dobre prakse) na adresi
<http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/enforcingcontracts/goodpractices#Introducing>
- Svjetska banka **Doing Business, Enforcing Contracts Methodology** (Spisivo enje ugovora, metodologija) na adresi
<http://www.doingbusiness.org/Methodology/EnforcingContracts>

Ostale publikacije

- Central Intelligence Agency, **The World Factbook** (Knjiga činjenica o svijetu) na adresi
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html>
- Deloitte, **Analyse af civile sager. Analysens samfundsbetingning, 9 September 2013 Rapport** (na danskom jeziku) na adresi
<http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2013/Bilag%204%20del%201.pdf>
- Dijagnostička procjena sistema izvršenja pravosnažnih potraživanja u BiH, **Mart 2016**, at
<http://usaidjp.ba/assets/files/publication/1465828696/1465828696-diagnostic-assessment-of-the-enforcement-regime-of-final-civil-claims-in-bih.pdf>
- D'Urso, Leonardo. **Italy's Required Initial Mediation Session: Bridging the Gap between Mandatory and Voluntary Mediation, Alternatives to the High Cost of Litigation** (Obavezna sesija medijacije u Italiji: Premošćavanje jaza između obavezne i dobrovoljne

- medijacije, alternative za visoku cijelu parnica), The Newsletter of the International Institute for Conflict Prevention & Resolution, Vol. 36, No. 4, april / travanj 2018. godine na adres <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15494381/2018/36/4>
- ECENet European Small Claims Procedure Report (porještaj o evropskom postupku za sporovemale vrijednosti), septembar / rujan 2012 godine, na adresi https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/small_claims_international_claims_2012_en.pdf
 - European Judicial Systems Efficiency and Quality of Justice (Evropski pravosudni sistemi- efikasnost i kvalitet pravde) CEPEJ stud. br. 26, izdanje iz 2018. godine (podaci iz 2016. godine), na adres <https://rm.coe.int/rapport-avegcouv-18-09-2018-en/16808def9c>
 - Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Right to a fair trial (civil limb) (Vodi za član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, Pravo na pravično suđenje, građanski dio), ažurirano sa 31. decembrom / prosincem 2017. godine
 - Jolowicz, J. A. Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure (Adversarni i inkvizitorni modeli parničnog postupka), The International and Comparative Law Quarterly, Cambridge University Press, Vol. 52, 2 (april / travanj 2003. godine)
 - Pravosudni portal Estonija na adres <http://www.rik.ee/en/international/public-e-file>
 - Pravosudni portal Austrija na adresi <https://webportal.justiz.gv.at/at.gv.justiz.formulare/Justiz/Geldleistung.aspx>
 - Pravosudni portal Danska na adresi <http://www.domstol.dk/selvbetjening/blanketter/staevningogsvarskrift/Pages/default.aspx>
 - Pravosudni portal EU na adres https://e-justice.europa.eu/content_small_claims_form137-en.do?clang=en
 - Pravosudni portal Letonija na adres <https://likumi.lv/ta/id/299326-noteikumi-parvienkarsotajaprocedurairzantojamamveidlapam>
 - Special Eurobarometer 395, European Small Claims Procedure (Evropski postupak za sporovemale vrijednosti), april / travanj 2013 godine, na adresi http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_395_en.pdf
 - Statistike informacije (na mađarskom), na adresi <http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/Mailathalyazaterdmenyek/MGyTP-P-B-3-Szabados-Janakiserteku-perek-A-gyorsabb-jobbfpd>
 - Stojin, Gregor. 2012, Building Interoperability for European Civil Proceedings Online, Case study Slovenia (Izgradnja interoperabilnosti za evropske parnične postupke na mreži, studija slučaja - Slovenija) na adresi http://www.irsig.cnr.it/BIEPCO/documents/case_studies/COVLSlovenija%20case%20study%2025042012.pdf
 - Whelan, Christopher (ed.). 1990. Small Claims Courts A Comparative Study (Sudovi za sporovemale vrijednosti- komparativna studija) Clarendon Press: Oxford. Ključni uju i:
 - o Weller, Ruhnka and Martin, American Small Claims Courts (Američki sudovi za sporovemale vrijednosti)
 - o Yin and Cranston, Small Claims Tribunals in Australia (Tribunali za sporovemale vrijednosti u Australiji)

- o Frame, Claims Tribunal System in New Zealand (Sistem tribunala za sporove na Novom Zelandu)

Sudska praksa

- Ustavni sud Bosne i Hercegovine, predmet br. U/12
- Ustavni sud RSu svojoj Odluci br. U-32/16 od 28. februara / velja e 2017. godine
- Odluka Ustavnog suda SRB U-65/17 od 23. maja / svibnja 2018. godine
- ECtHR, Kreutz protiv Poljske, Apelacija br. 28249/95, na adresi <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=00-59519>
- ECtHR, Ponkza protiv Estonije, Apelacija br. 64160/11, na adresi <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=00-1142950>
- Odluka Komore od 19. jula / srpnja 1995. godine (ref.: 1 BvR 1506/93), BVerfG (na njema kom jeziku)
- Air Canada protiv Državnog sekretara za trgovinu, [1983] 2 AC 394 (UK)

Zakoni i propisi

- Zakon o parni nom postupku FBiH
- Zakon o parni nom postupku RS
- Zakon o parni nom postupku BD
- Zakon o parni nom postupku SFRJ
- Zakon o porodici FBiH
- Zakon o porodici RS
- Zakon o porodici BD
- Zakon o radu FBiH
- Zakon o radu RS
- Zakon o sudskim taksama Unsko-sanskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Zani ko-dobojskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Bosansko podrinjskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Sarajevskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Tuzlanskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Srednjobosanskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Kantona 10
- Zakon o sudskim taksama Hercegovina ko-neretvanskog kantona
- Zakon o sudskim taksama Republike Srbije
- Zakon o sudskim taksama Zapadnohercegova kog kantona
- Zakon o sudskim taksama Posavskog kantona
- Zakon o sudskim taksama ko Distrikta
- Zakon o parni nom postupku, Austrija
- Zakon o parni nom postupku, Danska
- Zakon o parni nom postupku, Estonija
- Zakon o parni nom postupku, Njema ka
- Zakon o parni nom postupku, Letonija
- Zakon o parni nom postupku Slovenija

- **Regulativa (EC) br. 861/2007** Evropskog parlamenta i vijeća od 11. jula / srpnja 2007. godine kojom se uspostavlja evropski postupak za sporne vrijednosti

Aneks4: Istorijski pregled razvoja sporovne male vrijednosti

Porijeklo sudova za sporovne male vrijednosti može se pratiti nazad do tradicije anglosaksonskog prava. Za kompleksne i legalističke parnice u zemljama anglosaksonskog prava smatralo se da su izvan domašaja običnog ovjeka. Prema tome, već u 18. stoljeću, Sjeverna Irska, Engleska i Vels su počinili da uspostavljaju sudove i tribunale koji bi obezbjeđivali jeftinu i neformalnu pravdu. Veoma često donosioci odluka nisu bili sudije, već advokati ili čak laici od kojih se očekivalo da presuđuju na osnovu svog opšteg uvida u to šta je pravično i ravnopravno.

U Sjedinjenim Državama su prvi sudovi za sporovne male vrijednosti uspostavljeni početkom 20. stoljeća. Model Sjedinjenih Država uključivao je pet osnovnih komponenti: (1) sudski troškovi su svođeni na minimum; (2) podnesci su u velikoj mjeri pojednostavljeni; (3) sudska procedura je ostavljena na slobodno odlučivanje sudije, a formalna pravila o dokazima su eliminisana; (4) od sudija i sudskih službenika očekivalo se da pomognu strankama u parnici u toku pripremanja sudjenja i u toku sudjenja, tako da bi pravno zastupanje bilo nepotrebno; i (5) sudijama je dato ovlaštenje da dozvole plaćanje dosudnog iznosa u ratama.⁷² Uz to, sudske takse su bile izuzetno niske

U šezdesetim i sedamdesetim godinama prošlog stoljeća je pokret za zaštitu potrošača podstakao obnovljeni interes za sudove za sporovne male vrijednosti u cijelim Sjedinjenim Državama, te u Kanadi, Australiji i Novom Zelandu. Pojavile su se bojazni, posebno u Sjedinjenim Državama, da su te sudove preuzele kompanije za naplaćivanje dugova i velika preduzeća, što se nadвило kao sjenka nad inicijalnom namjerom sudova da služe licima koja žive od zaradjenih plata i malim preduzetnicima. Vođene su mnoge diskusije sa sudovima za sporovne male vrijednosti, kakou Sjedinjenim Državama tako i u drugim zemljama o tome da li bi bilo mudro da se potpuno zabrani pravno zastupanje, čime bi se izjednačila pravila igre za sve stranke u parnicama i/ili da se oblast nadležnosti tih sudova ograniči samo na tužbe potrošača, čime bi se zatvorila vrata za velike tužitelje i njih bi se ponovo usmjerilo na opšti parni postupak. Odrđene jurisdikcije su zaista poduzele takve korake. Kvebek je zabranio pravno zastupanje u sudovima za sporovne male vrijednosti. Australija je ograničila oblast nadležnosti tribunala za sporovne male vrijednosti i dozvolila pravno zastupanje samo u onim predmetima u kojima su sve stranke saglasne sa njim. Novi Zeland je takođe isključio advokate iz procedure i zatražio od podnositelaca da dokažu da je materija za koju su tražili prosuđivanje zaista bila u sporu, kakobi se spriječilo korištenje tribunala za sporovne male vrijednosti kao jeftinog foruma za naplaćivanje dugova.

⁷¹ Ovaj istorijski pregled velikim dijelom je zasnovan na informacijama iz rada Wootan, Christopher (ed.). 1990. Small Claims Courts: A Comparative Study (Sudovi za sporovne male vrijednosti: Komparativna studija) Clarendon Press: Oxford.

⁷² Vidjeti uradu autora Weller, Ruhnka and Martin, American Small Claims Courts (Američki sudovi za sporovne male vrijednosti) strana 5, ibid.

⁷³ Mnoge od jurisdikcija sa anglosaksonskim pravom imaju federalnu strukturu, ali drugi nanih doma in mnogo različitih sudova za sporovne male vrijednosti, pri čemu svi oni imaju svoje specifičnosti. Prema tome, iako se ovdje razmatraju određene zajedničke odlike i trendovi, treba imati na umu da su postojale velike varijacije u pravilima i odlikama sudova za sporovne male vrijednosti, čak i unutar iste zemlje.

Još jedna prominentna odlika sudova za sporove **male vrijednosti bila je stavljanje naglaske na mirenje**. U Australiji bi tribunal imao dužnost da ulaže najveće moguće napore da dovede strane do prihvatljivog namirenja. Tek nakon rada na prihvatljivom namirenju moglo se preći na presuivanje stvari.⁷⁴ **Štoviše**, na Novom Zelandu, primarna funkcija tribunala je bila da se pokuša da se stranke dovedu do **dogovorenog namirenja**⁷⁵

U kontinentalnoj Evropi je interes za sporove male vrijednosti bio ograničen i u opštem slučaju se pojavio kasnije. Jedan izuzetak koji vrijedi pomenuti je Austrougarska, koja je uvela specijalni postupak za sporove male vrijednosti već 1873. godine. Njegove odredbe su uglavnom bile preuzete u Zakonu o parničnom postupku iz 1895. godine. Te rane odredbe o **sporovima male vrijednosti** bile su ograničene što se tiče pojednostavljenja koja su uvodile u porijeku sa **jurisdikcijama sa anglosaksonskim pravom**. Regulisale su sadržaj pojednostavljenog protokola glavnog ročišta i dodatno zahtijevale da se, **po pravilu u takvim predmetima treba odlučivati u okviru samo jednog ročišta**. Presuda bi se obično izricala usmeno, u toku istog ročišta. **Ako su obje stranke bile prisutne, pisani primjerak presude bi se dostavljao samo na zahtjev jedne od stranaka**. Ako stranka nije bila prisutna na ročištu, pisana kopija presude morala se dostavljati objema strankama. Žalba na presudu bila je ograničena. **Uspješna implementacija elektronskog naloga za plaćanje u platnom sistemu u Austriji** početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća drastično je **smanjila potrebu za postupkom za sporove male vrijednosti**. Nakon nekoliko ograničenja originalnog sadržaja postupka, zakonodavac je konačno **1983. godine** ukinuo posebna pravila. Obrazloženje za to je bilo da bi održavanje postupka za sporove **male vrijednosti** bilo besmisleno u svjetlu postojanja ograničenja vezanih za žalbe. Ipak, Austrija sada ima nekoliko pojednostavljenih pravila koja se odnose na tužbe ispod različitih pragova i ona **su razmatrana u ovoj komparativnoj analizi**

Pravni sistem SFRJ je bio pod snažnim uticajem austrijske pravne tradicije. **Prema tome, SFRJ je bila jedan od pionira u uvođenju postupka za sporove male vrijednosti u kontinentalnoj Evropi. To je učinjeno 1972. godine. Odredbe su se primjenjivale na sporove male vrijednosti do 800 dinara i bile su veoma slične ranim austrijskim odredbama**. Također su mnogo detaljnije regulisale sadržaj protokola glavnog ročišta i propisivale da sudska presuda mora da se izrekne na kraju glavnog ročišta. Temelji za žalbe su **ponovo** bili ograničeni. Zanimljivo je da su se **odredbe za sporove male vrijednosti u SFRJ razlikovale od austrijskih u tome što su predviđale inicijalnu sesiju mirenja u određenim tipovima sporova male vrijednosti**

Većina evropskih **jurisdikcija koje su smatrale da je korisno da se stvori posebni brzi kolosijek za sporove male vrijednosti** uradile su to bez uspostavljanja posebnih sudova, kroz pojednostavljivanje određenih aspekata parničnog postupka pri sudovima sa opštom nadležnošću. Štaviše, iako se čini da je **primarni cilj zemalja sa anglosaksonskim pravnim sistemom bio da se osigura pristup pravdi, posebno male** privilegovane grupe stanovništva, potrošači i mala preduzeća, u kontinentalnoj Evropi primarna svrha takvih reformi je, kako

⁷⁴ Vidjeti rad Yin and Cranston, Small Claims Tribunals in Australia (Tribunali za sporove male vrijednosti u Australiji), 1990. Small Claims Courts & Comparative Studies (Sudovi za sporove male vrijednosti Komparativna studija) Clarendon Press: Oxford, strana 59.

⁷⁵ Vidjeti rad Frame, Claims Tribunal System in New Zealand (Sistem tribunala za sporove na Novom Zelandu), 1990. Small Claims Courts & Comparative Studies (Sudovi za sporove male vrijednosti Komparativna studija), Clarendon Press: Oxford, strana 75.

se ini, bila da se ostigne efikasnost. Dostupnost pravde se smatrala dodatnom koalicijom postupci za sporove. Vrijednosti obično su uvođeni kako bi se pomoglo sudovima da rasporede svoje ograničene resurse na efikasan način, kroz osiguravanje da se nepotrebno veliki naponi ne troše na minorne predmete.

Aneks5: Pristupi regulisanju sporovane vrijednosti

Razliite jurisdikcije su zauzele različite pristupe za regulisanje sporova male vrijednosti. Oni se kreću od veoma detaljnih, posebno posvećenih odjeljaka u zakonima o parni nom postupku u kojima se navodi svako moguće pojednostavljenje postupka, preko otvorenih lista prihvatljivih pojednostavljenja, do veoma lakonskih, opštih pravila koja daju sudijama mogućnost slobodnog odlučivanja i ostavljaju sudskoj praksi da oblikuje konačni opseg mogućih pojednostavljenja. Za razliku od BiH, većina jurisdikcija koje su analizirane razlikuje građanske i privredne sporove male vrijednosti. Slovenija je jedina druga analizirana zemlja koja pravi tu razliku.

U BiH je postupak koji se primjenjuje na predmete sporova male vrijednosti regulisan u članovima 428-433 Zakona o parni nom postupku RS i FBiH i članovima 421-426 Zakona o parni nom postupku BD. U RS postoji i nekoliko specijalnih proceduralnih pravila o privrednim predmetima koja se primjenjuju i na privredne sporove male vrijednosti. U područjima u kojima odgovaraju i odjeljci Zakona o parni nom postupku ne predviđaju specijalna pravila primjenjuju se pravila opšteg parni nog postupka.

U Sloveniji⁷⁶, Letoniji⁷⁷ i Danskoj⁷⁸, postupak za sporove male vrijednosti također je regulisan u posebno posvećenim odjeljcima proceduralnih zakona. U Estoniji su pravila navedena u samo jednom članu⁷⁹, a neki od njihovih aspekata su dodatno razvijeni u nekoliko drugih odredbi. Estonska odredba o sporovima male vrijednosti uključuje otvorenu listu na koja bi procedura mogla da bude pojednostavljena. Sud ima slobodu da izabere koja pojednostavljenja će da primijeni. Godine 2006., kada je postupak prvi put uveden, dozvoljavao je sudijama da olakšaju postupak bez propisivanja koji aspekti procesa bi mogli da budu pojednostavljeni. Tako široko slobodno odlučivanje je dovelo do oklijevanja sudija oko toga da li da koriste postupak i kako da ga koriste. Zakonodavna izmjena iz 2009. godine uvela je tekuci otvoreni katalog pojednostavljenja, što je postupak učinilo operativnim. Iako lista nije iscrpna, lica koja rade u praksi izvještavaju da se sudije drže propisanih pojednostavljenja i ne koriste nikakva dodatna

Član 405, Zakon o parničnom postupku, Estonija

§ 405. Pojednostavljeni postupak

(1) Sud postupuje o radnji kroz pojednostavljeni postupak prema slobodnom odlučivanju suda, uzimajući u obzir opšte proceduralne principe koje propisuje ovaj Zakon ako se radnja odnosi na vlasničku tužbu i vrijednost radnje ne premašuje iznos koji odgovara iznosu od 2.000 eura na glavnoj tužbi i 4.000 eura zajedno sa kolateralnim tužbama. Izmeću ostalog, pri sprovođenju postupka u takvoj radnji, sljedeće je dozvoljeno:

- 1) unositi proceduralne akte u zapisnik samo do onemjesta koje sud to ocijeni neophodnim, prije nego što pravo na unošenje bilo kakvih prigovora u zapisnik;
- 2) odrediti rok koji se razlikuje od roka koji je propisan u zakonu
- 3) [opozvano- RT I, 21.05.2014 godine 1 – stupanje na snagu 01.01.2015 godine]

⁷⁶ Poglavlje 30, Zakon o parni nom postupku, Slovenija.

⁷⁷ Poglavlje 30.3, Zakon o parni nom postupku, Letonija.

⁷⁸ Poglavlje 39, Zakon o parni nom postupku, Danska

⁷⁹ Član 405, Zakon o parni nom postupku Estonija.

4) priznati lica koja nisu konkretno navedena u zakonu kao ugovorne zastupnike u esnika u postupku

5) odstupiti od odredbi zakona vezano za formalne zahtjeve za obezbjeđivanje i prihvatanjem dokaza i priznati kao dokaze tako i ne dokazivanja koji nisu predviđeni zakonom, uključujući i izjavu u esnika u postupku koja nije data pod zakletvom;

6) odstupiti od odredbi zakona vezano za formalne zahtjeve za uručenje i vanjem proceduralnih dokumenata i za to da se dokumenti predstavljaju u esnicima u postupku, osim za uručenje radnje tuženom;

7) izostaviti postupak prije sudjenja ili sudsku sjednicu;

8) uzimati dokaze prema svojoj inicijativi

9) donijeti presudu o materiji bez opisnog dijela i izjave o razlozima

10) proglasiti da je odluka koja je donesena u materiji bez odlaganja izvršiva tako i u drugim slučajevima osim onih koji su propisani u zakonu ili bez obezbjeđivanja koje je propisano zakonom.

(2) U predmetu koji je konkretno opisan u pododjeljku (1) ovog odjeljka, sud garantuje temeljna prava i slobode i suštinska proceduralna prava u esnika u postupku poštujući i da se u esnika u postupku saslušati ako on ili ona to zatraži. Za tu namjenu ne mora da se održava sjednica suda

(3) Sud može da održava postupke na način koji je konkretno propisan u pododjeljku (1) ovog odjeljka bez potrebe da se o tome donosi posebna presuda. U esnici u postupku može i dalje biti obaviješteni od strane suda o svom pravu da ih se sasluša na sudu.

Odredbe o sporovima male vrijednosti koje su u najvećoj mjeri lakonske dostupne su u Njemačkoj i Austriji. Prema tome, u Njemačkoj, samo jedan kratak tekst u Zakonu o parničnom postupku daje sudovima slobodu odlučivanja pri implementaciji opštih pravila u sporovima sa vrijednošću do 600 eura. Dodatni tekst ograničava u značajnoj mjeri žalbe za sporove koji su ispod istog praga

Zakon o parničnom postupku, Njemačka

Član 495a

Postupci koji se obavljaju po ravnopravno primjenjivanom slobodnom odlučivanju suda

Sud može da odluči, prema svom ravnopravno primjenjivanom slobodnom odlučivanju, o tome kako da implementira svoje postupke ako vrijednost spora ne premašuje iznos od 600 eura. Nakon što se odgovarajuća primjena izvrši, materija se mora rješavati usmenim argumentom.

U Austriji postoje različiti novinski pragovi koji su vezani za različita pojednostavljena. Ovo nije postupak za sporove male vrijednosti u klasičnom značenju. Ipak, instruktivno je da ovo istražiti zbog bliskih veza austrijske pravne tradicije i pravnih sistema koje su nekada bile dio SFRJ. Korisno je i primijetiti da ima sistema u kojima različiti pragovi mogu da otključaju različite tipove proceduralnih pojednostavljenja.

Aneks6: Elektronska anketa

Rezultati ankete na bosanskom / srpskohrvatskom jeziku dostupni su na <http://pubdocs.worldbank.org/en/631931563396220423/ComponentFastTrackingSmallClaims-in-BiHAnnexSurveyResults>

Anketa o sporovima male vrijednosti

Ova anketa sprovodi se u okviru Programa tehničke podrške za privredno pravosuđe koji implementira Svjetska banka, a finansira Fond za dobro rukovođenje Ujedinjenog Kraljevstva. Namjena ankete je da se dobiju informacije o stavovima pravne zajednice BiH vezano za parnice za sporove male vrijednosti i mogućnosti za njihovo unaprjeđivanje. Rezultati studije korišće se u komparativnoj analizi postupaka za sporove male vrijednosti u BiH i različitim oblastima odgovornosti EU.

1. Šta ste po profesiji?
 - Sudija
 - Sudski saradnik
 - Advokat
 - Pravnik
 - Drugo (molimo da opišete konkretnije)
2. U kojem entitetu BiH radite (možete da izaberete više od jednog odgovora)?
 - Federacija BiH
 - Republika Srpska
 - Distrikt Brčko
3. Koliko često radite na postupcima za sporove male vrijednosti?
 - Najveći dio mog posla odnosi se na sporove male vrijednosti
 - Oko polovine mog posla odnosi se na sporove male vrijednosti
 - Manji dio mog posla odnosi se na sporove male vrijednosti
 - Ne radim na sporovima male vrijednosti
4. Šta mislite o nivou praga ispod kog se primjenjuju pravila za sporove male vrijednosti?
 - Prag je prikladan
 - Prag je previsok
 - Prag je prenizak
 - Drugo (molimo da opišete konkretnije)
5. Kakvi su Vaši utisci vezano za sudske takse u predmetima sporova male vrijednosti?

- Stranke ih obično plaćaju unaprijed
 - Stranke ih obično ne plaćaju unaprijed
 - **Drugo**(molimo da opišete konkretnije)
6. Da li mislite da bi sudske takse u BiH mogle da se reformišu na jedan od sljedećih načina (možete da izaberete više od jednog odgovora)?
- Plaćanje taksi unaprijed bi trebalo da bude obavezno, osim u predmetima u kojima je stranku sud oslobodio od obaveze plaćanja takse
 - **Jedinstvena taksa bi trebalo da dopijeva za razmatranje predmeta u jednoj instanci** (umjesto odvojenih taksi za tužbu, za presudu i za odgovor tuženog)
 - **Takse bi trebalo da budu male**
 - **Takse bi trebalo da budu povećane**
 - Nikakve promjene ne treba da se izvrše
 - Drugo (molimo da opišete konkretnije)
7. Mislite li da bi podnošenje tužbi za sporove male vrijednosti trebalo da se pojednostavi na neki od sljedećih načina (možete da izaberete više od jednog odgovora)?
- Uvođenje obrazaca za podnošenje sporova male vrijednosti
 - Uvođenje elektronskog portala za podnošenje sporova male vrijednosti
 - Obezbjediti pomoć podnosiocu od strane sudskog osoblja za podnošenje sporova male vrijednosti
 - Nikakve promjene ne treba da se izvrše
 - Drugo (molimo da opišete konkretnije)
8. Mislite li da bi sud trebalo da ima pravo slobodnog odlučivanja o tome da li da primjenjuje postupak za sporove male vrijednosti ili ne, na osnovu stepena kompleksnosti predmeta?
- **Da**
 - **Ne**
 - Drugo (molimo da opišete konkretnije)
9. Mislite li da bi u BiH faza predmeta sporova male vrijednosti prije suđenja mogla da bude skraćena na neki od sljedećih načina (možete da izaberete više od jednog odgovora)?
- Eliminisanje faze prije suđenja u potpunosti i pozivanje tuženog na glavno ročište zajedno sa obavještenjem o tužbi
 - Zadržavanje dijela faze prije suđenja koji je u pisanom obliku (tj. razmjena dokumenata), ali eliminisanje ročišta prije suđenja
 - Zadržavanje ročišta prije suđenja ali eliminisanje razmjene dokumenata

- Uvođenje kraćih rokova za fazu prije suđenja
- **Nisu neophodne** nikakve promjene faze prije suđenja
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

10. Mislite li da bi se i jedno od sljedećih pojednostavljenjâ pravila o dokazima moglo **uvesti u postupak za sporove male vrijednosti** (možete da izaberete više od jednog odgovora)?

- Dozvoljavanje sudu slobodnog odlučivanja pri odbijanju da prihvati određene **dokaze, ako oni nisu dovoljno relevantni ili je njihovo prikupljanje preskupo**
- **Dozvoljavanje sudu da prihvati pisane izjave svjedoka umjesto njihovog ispitivanja pod zakletvom na sudskom ročištu**
- Dozvoljavanje sudu da prihvati pisane izjave sudskih vještaka umjesto njihovog ispitivanja pod zakletvom na sudskom ročištu
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

11. Mislite li da bi se moglo uvesti i jedno od sljedećih pojednostavljenjâ pravila o ročištima za postupak za sporove **male vrijednosti** (možete da izaberete više od jednog odgovora)?

- Dozvoljavanje sudu da razmatra predmet isključivo u pisanom obliku, osim u slučaju da i jedna od stranaka konkretno zatraži ročište
- **Pojednostavljivanje žalbe** za protokolisanje ročišta
- Zahtijevanje od suda da donese presudu o predmetu u ne više od jednog ročišta
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

12. Mislite li da bi sadržaj sudske presude u predmetima sporova **male vrijednosti** trebalo da se skрати / pojednostavi u poređenju sa opštim parničnim postupkom?

- **Da**
- **Ne**
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

13. Da li mislite da bi trebalo da se i jedno od sljedećih pojednostavljenjâ uvede i u žalbeni postupak za sporove **male vrijednosti** (možete da izaberete više od jednog odgovora)?

- Na nivou žalbe, sporove **male vrijednosti** mogao bi da razmatra samo jedan sudija, umjesto vijeća od tri sudije
- Na nivou žalbe, ne bi trebalo da se održavaju ročišta za predmete sporova **male vrijednosti**
- Na nivou žalbe bi trebalo da se skrate rokovi za sporove **male vrijednosti**
- **Nema potrebe za pojednostavljenjima za sporove male vrijednosti** na nivou žalbe
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

14. Šta mislite o trajanju postupka za sporove **male vrijednosti u Federaciji BiH?**

- Mnogo su kraći od opšteg postupka
- Neznatno su kraći od opšteg postupka
- **Nema razlike koja bi mogla da se primijeti**
- Neznatno su duži od opšteg postupka
- Mnogo su duži od opšteg postupka
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

15. Šta mislite o trajanju postupka za sporove **male vrijednosti u Republici Srpskoj?**

- Mnogo su kraći od opšteg postupka
- Neznatno su kraći od opšteg postupka
- **Nema razlike koja bi mogla da se primijeti**
- Neznatno su duži od opšteg postupka
- Mnogo su duži od opšteg postupka
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

16. Šta mislite o trajanju privrednih sporova **male vrijednosti u poređenju sa građanskim sporovima male vrijednosti u Federaciji BiH?**

- Privredni sporovi su mnogo kraći od građanskih
- Privredni sporovi su neznatno kraći od građanskih
- **Nema razlike koja bi mogla da se primijeti**
- Privredni sporovi su neznatno duži od građanskih
- Privredni sporovi su mnogo duži od građanskih
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

17. Šta mislite o trajanju privrednih sporova **male vrijednosti u poređenju sa građanskim sporovima male vrijednosti u Republici Srpskoj?**

- Privredni sporovi su mnogo kraći od građanskih
- Privredni sporovi su neznatno kraći od građanskih
- **Nema razlike koja bi mogla da se primijeti**
- Privredni sporovi su neznatno duži od građanskih
- Privredni sporovi su mnogo duži od građanskih
- Drugo (molimo da opišete konkretnije)

18. **Kakve preporuke imate za unapređivanje postupka za sporove male vrijednosti u FBiH?**

Molimo da opišete detaljnije:

19. **Kakve preporuke imate za unapređivanje postupka za sporove male vrijednosti u RS?**

Molimo da opišete detaljnije:

20. Kakve preporuke imate za unaprjeđivanje postupka za sporove male vrijednosti u Distriktu Brčko?

Molimo da opišete detaljnije: